

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKER BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**ELÇİLİK KURUMUNUN TARİHSEL KÖKENİ:
“ANTİK-YUNAN VE ROMA ÖRNEĞİ”**

**EMRAH KIZILDAĞ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKER BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**ELÇİLİK KURUMUNUN TARİHSEL KÖKENİ:
“ANTİK-YUNAN VE ROMA ÖRNEĞİ”**

**EMRAH KIZILDAĞ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. BERAT AKINCI**

ADANA, 2025

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın hazırladığım bu tez çalışmasında;

Bu tezin özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışa uygun olarak elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, tez kapsamında bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde bu çalışmaya özgün olmayan tüm veri ve bilgiler için bilimsel etik ve gelenek çerçevesinde kaynak gösterdiğimi; bu kaynakları da kaynakçada belirttiğimi beyan ederim. Çalışmam ile ilgili yaptığım beyana aykırı bir durum saptanması halinde tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

06/05/2025

Emrah KIZILDAĞ

ÖZET

ELÇİLİK KURUMUNUN TARİHSEL KÖKENİ: “ANTİK-YUNAN VE ROMA ÖRNEĞİ”

Emrah KIZILDAĞ

Yüksek Lisans, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Berat AKINCI

Mayıs 2025, 106 sayfa

Bu çalışma, Antik Yunan ve Roma'daki elçilik kurumu ve diplomatik ilkelerin, günümüz diplomasi anlayışına nasıl etki ettiğini incelemektedir. Antik dönemlerde, diplomatik ilişkiler, devletler arasındaki savaşların durdurulması, barışın sağlanması ve toplumsal gelişmelerin düzenlenmesi gibi çok yönlü ihtiyaçları karşılamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Hem Antik Yunan hem de Roma, diplomasiye büyük katkılarda bulunmuş, elçilik kurumunun temellerini atmış ve bu kurumları uluslararası ilişkilerin önemli bir aracı haline getirmiştir. Elçilik kurumunun güvenliği ve dokunulmazlıkları, Antik Yunan ve Roma'da önemli bir yere sahiptir. Elçilere sağlanan bu ayrıcalık, onların görevlerini bağımsız ve güvenli bir şekilde yerine getirmelerini sağlamış, aynı zamanda diplomatik ilişkilerdeki temel ilkelerden biri haline gelmiştir. Elçilerin devletlerarası ilişkilerdeki güvenlikleri, modern diplomasi anlayışının temel ilkelerinden biri olarak günümüze kadar taşınmıştır. Antik Yunan ve Roma dönemlerinde şekillenen elçilik kurumu ile diplomatik ilkelerin, modern diplomasi anlayışının oluşumunda belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Elçilerin güvenliği ve dokunulmazlığı gibi kavramların, tarihsel süreçte evrilerek günümüz diplomatik uygulamalarında da temel ilkeler haline gelmesi, bu kurumların sürekliliğini ve etkisini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Antik Yunan ve Roma'nın diplomatik ilkeleri ve elçilik kurumu, günümüz diplomasi anlayışının temel yapı taşlarını oluşturmuştur. Elçilerin görevleri, temsil ve güvenlik gibi unsurlar, modern diplomatik uygulamalarda hala geçerliliğini korumaktadır. Antik dönemin diplomatik deneyimleri, diplomasiye yaklaşımda bir temel sağlayarak, uluslararası ilişkilerdeki stratejik, barışçıl ve güvenli yöntemlerin evrimini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler, s. Elçilik, Diplomatik Temsil, Antik Yunan, Roma İmparatorluğu

ABSTRACT

THE HISTORICAL ORIGINS OF THE INSTITUTION OF AMBASSADORSHIP: THE CASE OF ANCIENT GREECE AND ROME

Emrah KIZILDAĞ

M.A., Department of International Relations

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Berat AKINCI

May 2025, 106 pages

This study examines how the institution of ambassadors and diplomatic principles in Ancient Greece and Rome affect today's understanding of diplomacy. In ancient times, diplomatic relations emerged to meet multifaceted needs such as stopping wars between states, ensuring peace, and regulating social developments. Both Ancient Greece and Rome made great contributions to diplomacy, laid the foundations of the institution of ambassadors, and made these institutions an important tool of international relations. The security and immunities of the institution of ambassadors had an important place in Ancient Greece and Rome. This privilege granted to ambassadors enabled them to fulfill their duties independently and securely, and at the same time became one of the basic principles in diplomatic relations. The security of ambassadors in interstate relations has been carried to the present day as one of the basic principles of the modern understanding of diplomacy. It is seen that the institution of ambassadors and diplomatic principles shaped in Ancient Greece and Rome played a decisive role in the formation of the modern understanding of diplomacy. The fact that concepts such as the security and immunity of ambassadors have evolved over time and become fundamental principles in today's diplomatic practices reveals the continuity and impact of these institutions.

As a result, the diplomatic principles of Ancient Greece and Rome and the institution of the embassy have formed the fundamental building blocks of today's understanding of diplomacy. Elements such as the duties of ambassadors, representation and security are still valid in modern diplomatic practices. The diplomatic experiences of the ancient period provided a basis for the approach to diplomacy, enabling the evolution of strategic, peaceful and secure methods in international relations.

Keywords, s. Embassy, Diplomatic Representation, Ancient Greece, Roman Empire

İthaf

Bu tezi; hamileliğinin en hassas günlerinde dahi desteğini bir an olsun esirgemeyen, sabrıyla, sevgisiyle ve varlığıyla bu süreci benim için anlamlı ve katlanılır kılan sevgili eşim Melek'e;

*Varlığıyla hayatımı aydınlatan, bana yaşamın en saf ve en güzel hâlini öğreten canım kızım
Ahsen Umay'a;*

*Ve henüz dünyaya gözlerini açmamış olsa da kalbimizde yerini çoktan almış olan ikinci
yavrumuz kızıma;*

*Hayatın en zor dönemlerinden birinde gösterdiği azim, sabır ve inançla bana güç veren,
kanserele olan mücadelesinde her geçen gün zaferine bir adım daha yaklaşan kıymetli
anneme;*

Ve üzerimizdeki gölgesi hiç eksik olmasın istediğim canım babama;

*Ayrıca tüm bu sürecin arka planında sessizce yanımda duran, dualarıyla bana yol açan ve
varlığıyla gücümü pekiştiren kıymetli aileme ithaf ediyorum.*

İyi ki varsınız...

;

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilimsel rehberliği ve değerli katkılarıyla yolumu aydınlatan danışmanım Doç. Dr. Berat AKINCI'ya en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Tez jürisinde yer alarak kıymetli değerlendirmeleriyle çalışmama katkı sağlayan Doç. Dr. Abdullah AYDIN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Vedat KANAT'a da şükranlarımı sunarım.

Akademik yolculuğum boyunca bana her daim destek olan ve yanımda hissettiren sevgili eşime, sabırları ve dualarıyla her zaman arkamda duran kıymetli anne ve babama, fedakârlıklarıyla beni bugünlere getiren aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI

Error! Bookmark not defined.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANNAMESİ

ii

ÖZET

iii

ABSTRACT

iii

İthaf

v

TEŞEKKÜR

vi

İÇİNDEKİLER

vii

GİRİŞ

1

1. DİPLOMATİK BİR KAVRAM OLARAK ELÇİLİK MİSYONU

4

1.1. Kavramsal Açıklamalar

4

1.2. Organizasyon Olarak Diplomasi ve Tarihsel Gelişimi

9

1.3. Elçi, Etimolojisi ve Elçilik Müessesesi

18

1.4. Elçiliğin Tarihsel Gelişimi

25

2. ANTİK YUNAN'DA ELÇİLİK KURUMU

37

2.1. Yunan Şehir Devletlerinde Diplomatik Temsil

37

2.2. Yunan Elçileri (Presbeia)

41

2.3. Antik Yunan'da Elçiliklerin Görevleri ve Sınırlılıkları

44

2.4. Antik Yunan Elçilik Pratikleri

47

3. ROMA İMPARATORLUĞU'NDA ELÇİLİK KURUMU

53

3.1. Roma İmparatorluğunda Diplomatik Temsil

53

3.2. Roma Elçileri (Legatus)

56

3.3. Roma İmparatorluğunda Elçiliklerin Görevleri Ve Sınırlılıkları

58

3.4. Roma İmparatorluğunda Elçilik Pratikleri

61

4. ANTİK YUNAN VE ROMA'DA DİPLOMATİK İLKELER VE ELÇİLERİN GÖREVLERİ

66

4.1. Savaş ve Barış Durumlarında Elçilik Misyonu

66

4.2. Antik Yunan ve Roma'da Elçilik Dokunulmazlıkları ve Güvenliğinin İlkeleri

68

4.3 Antik Yunan ve Roma'da Elçilik Kurumunun Yapısal ve Diplomatik Boyutları

71

4.3.1. Elçilerin Yetkileri ve Bağımsızlıkları

73

4.3.2. Diplomatik İlişkilerde Temsilci Seçimi

73

4.3.3. Elçilerin Güvenliği ve Dokunulmazlıkları

74

4.3.4. Antik Yunan ve Roma’da Elçilik Kurumunun Benzerlikleri ve Farklılıkları	74
4.4. Antik Yunan ve Roma’nın Günümüz Elçilik Kurumuna Etkileri	75
5. SONUÇ	90
KAYNAKÇA	94

GİRİŞ

Elçilik, uluslararası ilişkilerin temel yapı taşlarından biri olarak, yüzyıllar boyunca devletlerarası iletişimin ve etkileşimin en kurumsal biçimini temsil etmiştir. Devletlerin birbirleriyle resmi düzeyde ilişki kurmalarını sağlayan elçilik müessesesi, diplomasi sanatının en somut yansımalarından biridir. Diplomasi, devletlerarası ilişkilerin düzenlenmesi, çatışmaların önlenmesi ve işbirliklerinin teşvik edilmesi açısından her ne kadar temel bir araç olsa da; bu aracın işleyişini mümkün kılan, sürdürülebilirliğini sağlayan en önemli kurum elçiliktir. Elçilik, diplomatik ilişkilerin sürekliliğini sağlayan bir kanal olmasının yanı sıra, karşılıklı tanıma ve meşruiyet sağlama süreçlerinde de kritik bir rol üstlenmiştir.

Modern dünyada diplomasi, ulusal çıkarların korunmasından uluslararası güvenliğin sağlanmasına, ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesine kadar geniş bir yelpazede görev üstlenmektedir. Bu görevlerin büyük bir bölümü, elçilik kurumları ve diplomatik temsilcilikler aracılığıyla yürütülmektedir. Günümüz uluslararası sisteminde diplomatik temsilcilikler, yalnızca iletişim sağlamakla kalmaz, aynı zamanda anlaşmazlıkların çözümünde aktif rol oynar, devlet politikalarının dışa dönük yansımalarını oluşturur ve kriz zamanlarında köprü işlevi görür. Ancak elçilik kavramı ve bu müessesenin temelleri, yalnızca modern diplomasiyle sınırlı değildir. Aksine, elçilik, devletlerin iletişim kurma, anlaşmazlık çözme ve karşılıklı tanıma ihtiyacından doğmuş, kökleri binlerce yıl öncesine uzanan tarihsel bir kurumdur. Bu köklü geçmiş, elçiliğin zaman içinde hem işlevsel hem de yapısal olarak evrildiğini ortaya koymaktadır.

Tarihin erken dönemlerinden itibaren, devletler ya da şehir devletleri arasında yürütülen diplomatik ilişkilerde elçiler, yalnızca haber taşıyan kişiler değil; aynı zamanda kültürel elçiler, arabulucular, stratejik temsilciler ve çoğu zaman müzakereciler olarak görev almıştır. Bu çok yönlü rol, elçiliğin yalnızca siyasi değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bir temsil fonksiyonu da taşıdığını gösterir. Bu yönüyle elçilik, kişisel temasa dayalı ilk diplomasi biçimlerinden başlayarak, zamanla kurumsal bir yapıya bürünmüş ve devletlerarası ilişkilerin vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmiştir. Elçilerin bireysel donanımları, güvenilirlikleri ve temsil yetenekleri, elçilik kurumunun başarısında belirleyici faktörler olmuştur.

Elçilik, zamanla daha karmaşık ve yapılandırılmış bir forma kavuşmuştur. Orta Çağ'da hanedanlar arası ittifakların kurulmasında, dini otoritelerin temsilinde ve ekonomik ilişkilerin düzenlenmesinde elçilerin rolü giderek artmıştır. Rönesans dönemiyle birlikte sürekli elçilik sistemine geçilmiş ve büyük güçler birbirlerinin başkentlerinde daimi temsilcilikler açmaya başlamıştır. Bu süreç, modern elçilik yapısının temelini oluşturmuştur.

Sürekli elçilik sistemi, devletlerarası ilişkilerin kurumsal ve düzenli bir yapıya kavuşmasına olanak sağlamıştır. Artık elçiler yalnızca geçici ziyaretçiler değil, ev sahibi ülkede uzun süre kalan, diplomatik misyonları temsil eden resmi görevliler haline gelmiştir. Bu evrim, diplomatik protokol, temsil hakkı, dokunulmazlık ve müzakere teknikleri gibi pek çok alanda yeni standartların oluşmasına neden olmuştur.

Elçilik müessesesinin ilk örneklerine Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde rastlamak mümkündür. Eski Yunan'da, özellikle şehir devletleri arasındaki ilişkilerde, elçilerin görevleri yalnızca siyasi değil, aynı zamanda dini ve kültürel unsurlarla da iç içe geçmiştir. Elçiler, sadece antlaşma yapmakla ya da bilgi aktarmakla kalmamış; aynı zamanda tanrılara yapılan adaklar, kutsal ateşin taşınması, dini törenlere katılım gibi ritüellerde de yer almıştır. Bu durum, elçiliğin yalnızca siyasi bir misyon değil, aynı zamanda kültürel ve kutsal bir temsiliyet alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Antik Yunan'da elçiler, dokunulmaz kabul edilir ve bu sayede görevlerini güvenle yerine getirebilirlerdi. Bu diplomatik dokunulmazlık ilkesi, modern uluslararası hukukta da yer bulan ve Viyana Sözleşmesi ile hukuki çerçeveye oturtulan uygulamaların ilk örneklerinden biridir.

Roma İmparatorluğu döneminde ise elçilik kurumu, daha sistematik ve kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Roma, farklı milletlerle olan ilişkilerinde profesyonel elçiler kullanmış; bu elçilere, sadece bilgi iletme değil, müzakere etme, antlaşma yapma, hatta bazen politik baskı unsuru olarak hareket etme gibi geniş yetkiler tanımıştır. Roma elçileri, yalnızca barış zamanlarında değil, aynı zamanda savaş öncesi ya da savaş tehditlerinin bertaraf edilmesinde de önemli roller üstlenmiş, bu yönüyle diplomasi sanatının hem barışı sağlama hem de stratejik üstünlük kurma aracı olarak nasıl işlediğini göstermiştir. Böylece elçilik, uluslararası barışın temini kadar, savaşın yönetilmesinde de etkin bir unsur haline gelmiştir.

Bu tarihsel gelişmeler ışığında, elçilik kurumu, hem işlevsel yapısı hem de taşıdığı sembolik anlamlarla, günümüz diplomasi anlayışının şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Antik dünyanın bu diplomatik mirası, çağdaş uluslararası ilişkilerin temel taşlarını oluşturmuş ve halen geçerliliğini korumaktadır.

Elçilik müessesesinin tarihsel gelişimi, yalnızca diplomasi tarihini değil, aynı zamanda insanlık tarihindeki siyasi ve kültürel etkileşim biçimlerini anlamamıza da katkı sunmaktadır. Elçilikler, diplomatik ilişkilerin uygulanabilirliğini sağlayan bir yapı olmanın ötesinde, aynı zamanda devletlerin kendilerini diğer devletlere nasıl sunduğunun da bir yansımasıdır.

Bu bağlamda elçilik, diplomasi kadar eski bir kurum olup, onun en işlevsel organlarından biri olarak tarih boyunca devletler arası ilişkilerde merkezi bir rol oynamıştır. Günümüzde büyükelçilikler, konsolosluklar ve uluslararası misyonlar aracılığıyla bu gelenek sürdürülmekte; devletler arasındaki karşılıklı anlayış, barış ve iş birliği kültürü elçilik müessesesi üzerinden somutlaşmaktadır.

Bu çalışma, elçilik kurumunun tarihsel süreçteki dönüşümünü ve bu kurumun diplomasi içindeki yerini inceleyerek, devletler arası ilişkilerin gelişiminde ne denli belirleyici bir rol üstlendiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

1. DİPLOMATİK BİR KAVRAM OLARAK ELÇİLİK MİSYONU

1.1. Kavramsal Açıklamalar

İnsanlık tarihi boyunca toplumlar, aralarındaki sorunları çözmek, savaşları durdurmak veya barış ortamı tesis etmek amacıyla çeşitli yollar denemişler; bu yolların en önemlisi ise, aracı kişiler vasıtasıyla yürütülen diplomatik iletişim olmuştur. Bu bağlamda, elçilik kurumu, tarihin en eski dönemlerinden itibaren milletlerarası ilişkilerin temel yapı taşlarından biri olarak ortaya çıkmıştır (Köymen, 2016, s. 131).

Tarih öncesi dönemlerde kabileler arasındaki savaşların geçici olarak durdurulması, yaralıların toplanması veya ölümlerin gömülmesi gibi insani ihtiyaçlar, taraflar arasında iletişim ve uzlaş gerekliliğini doğurmuştur. Ayrıca sınırların belirlenmesi, av alanlarının paylaşılması ve topluluklar arası evlilikler gibi toplumsal ve siyasi gelişmeler de karşılıklı anlaşma kültürünü ve dolayısıyla diplomatik temsilciliği zorunlu kılmıştır (Tuncer, 2011, s. 51). Bu temel ihtiyaçlar ve karşılıklı ilişkiler ağı, zamanla ilkel diplomasi biçimlerinin doğmasına ve elçilik gibi kurumsal yapıların oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Toplumlar arasındaki bu karşılıklı ilişkiyi yalnızca dostane ilişkileri değil, aynı zamanda çatışma ve gerginliklerin çözümünü de kapsamıştır. Bu bağlamda diplomasi, hem uzlaş hem de kriz yönetimi açısından devreye giren önemli bir uygulama alanı haline gelmiştir (Daban, 2017, s. 24). Bu süreçte devletler, özel yetkilerle donatılmış elçileri görevlendirerek karşılıklı meseleleri müzakere etmeye başlamışlardır (Kodaman ve Akçay, 2010, s. 77; Saray, 2005, s. 1196).

Tarih boyunca elçi göndermek, bağımsız devletlerin hâkimiyet ve egemenliğinin en belirgin sembollerinden biri olarak büyük önem taşımıştır. Elçi gönderimi yalnızca bir iletişim aracı olmanın ötesine geçmiş, devletlerin dış ilişkilerdeki prestijini ve uluslararası sahadaki gücünü gösteren temel ritüellerden biri haline gelmiştir. Bu uygulama, devletler arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde doğrudan etkili olmuş; devletin hem iç hem de dış politikasındaki gücünün görünür bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Ayyıldız, 2008, s. 187).

Özellikle monarşik yönetim biçimlerinde, elçi gönderme yetkisi doğrudan hükümdarın özel yetkileri arasında yer alıyordu. Hükümdar, yalnızca kendi adına ve doğrudan yetkisiyle elçi gönderme hakkına sahipti. Bu durum, hükümdarın otoritesinin uluslararası alana yansımalarının bir göstergesi olarak kabul edilmekteydi. Gönderilen her elçi, yalnızca diplomatik bir temsilci değil, aynı zamanda hükümdarın ve devletin çıkarlarını koruyan ve savunan bir aktör olarak görev yapıyordu. Elçilerin gerçekleştirdiği her hareket ve sarf ettiği her söz, bizzat hükümdarın iradesi ve politikasının bir yansıması olarak değerlendirilirdi (Gültepe, 2009, s. 39).

Tarihsel süreç içerisinde elçilik müessesesi, devletler arası ilişkilerin evrimleşmesiyle birlikte daha karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya büründü. Başlangıçta, elçilerin görevleri sınırlı ve dönemsel iken zamanla müzakereleri kapsayan geniş diplomatik misyonlar üstlenmeleri gerekti. Barış antlaşmalarının müzakere edilmesi, savaşların sona erdirilmesi ve krizlerin çözülmesi gibi kritik görevler elçilerin omuzlarına yüklendi. Böylece elçilik kurumunun artan önemi, uluslararası ilişkilerde daha formal ve kurumsallaşmış bir diplomasi anlayışının doğmasına zemin hazırladı (Koçak, 2011, s. 79).

Bu gelişim XV. yüzyılda Avrupa’da yeni bir dönemin kapısını araladı. Özellikle İtalya’daki Venedik Cumhuriyeti gibi kent devletlerinde, diplomatik ilişkiler ilk kez süreklilik arz eden bir yapıya kavuştu. Siyasi ve askeri istikrarsızlık ortamı içinde hayatta kalmak zorunda olan bu devletler, güçlü merkezi devletler karşısında askeri güç kullanmaktan ziyade diplomasiye yönelmek zorunda kaldılar. Bu zorunluluk, İtalya kent devletlerinde sürekli elçilik kurumunun doğmasına yol açtı. Venedik Cumhuriyeti, diğer devletlerle sürekli diplomatik temsil ilişkileri kurarak ad-hoc (geçici) elçilik anlayışını terk eden ilk devlet oldu (Dönmez, 2006, s. 131).

Bu değişim yalnızca İtalya ile sınırlı kalmadı. Venedik’in örnek teşkil eden uygulamaları kısa sürede diğer İtalyan şehir devletlerine yayıldı. Özellikle 1454 Lodi Barışı’nın ardından Avrupa’da diplomatik ilişkilerde dengeyi koruma ihtiyacı artınca, sürekli elçilik sistemi Avrupa çapında yaygınlaştı. XVI. yüzyılın başlarında İspanya ve Fransa gibi büyük devletler de kendi daimi elçiliklerini kurarak bu yeni diplomasi modeline uyum sağladılar. Ancak sürekli elçilik kurumunun kıta çapında standart bir uygulama haline gelmesi ancak XVII. yüzyılın ikinci yarısında mümkün oldu (Tuncer, 2006, s. 80).

Bu süreç, diplomatik ilişkilerin istikrara kavuşmasını sağlarken, “daimi elçi” olarak adlandırılan yeni bir temsilci tipinin de ortaya çıkmasına yol açtı. Artık elçiler yalnızca belirli bir misyonu tamamlamak için değil, uzun süreli görevler için atanıyorlardı. Başlangıçta görev süreleri iki yıl olarak belirlenmiş, daha sonra bu süre üç yıla kadar çıkarılmıştı. Daimi elçilerin görev süreleri dolduğunda, ancak yerlerine yeni bir elçi atandığında görevleri sonlandırılabilirdi. Bu uygulama, diplomatik temsilin kesintisizliğini sağlamak ve devletler arası iletişimde sürekliliği teminat altına almak için kritik bir adım olmuştur (Tuncer, 2006, s. 28).

Ancak bu yeni diplomatik düzenin sancıları da vardı. Özellikle Venedik'te, elçilik görevleri prestijli olmasına karşın büyük zorluklar içeriyordu. Devletin sınırlı bütçesi nedeniyle elçilerin maaşları görevlerini yürütmeye yetmiyor, elçiler görevleri süresince büyük maddi sıkıntılar çekiyorlardı. Görevlerini reddedenler ise ağır yaptırımlarla karşılaşılıyor, kamu görevinden men ediliyordu. Dahası, görev süreleri sonunda Venedik'e dönen elçilerin tüm harcamalarının hesabını vermeleri ve aldıkları hediyeleri devlete teslim etmeleri zorunluydu (Nicolson, 2001, s. 153). Bu durum, diplomatik görevin prestijinin yanında ciddi bir yükümlülük ve angarya niteliği de taşıdığını göstermektedir.

Diplomasinin sürekli ve kurumsal bir yapıya kavuşması, elçi statüsü ve görev tanımları konusunda da yeni sorunlar doğurdu. XIX. yüzyıla kadar elçilerin statüsünü düzenleyen uluslararası geçerliliği olan bir hukukî çerçeve bulunmuyordu. Her devlet, elçilere kendi geleneklerine göre muamele ediyordu; bu da protokol farklılıklarına ve diplomatik krizlere yol açıyordu. Özellikle elçilerin protokolde öncelik (tekaddüm) talepleri büyük sorun yaratıyor, bu konuda yaşanan anlaşmazlıklar diplomatik görüşmeleri geciktiriyor veya ilişkileri geriyordu (Kantemir, 2005, s. 826).

Bu sorunları çözmek amacıyla uluslararası düzeyde diplomatik kurallar belirlenmeye başlandı. Viyana ve Aix-la-Chapelle konferanslarında alınan kararlar doğrultusunda, diplomatik temsilcilerin statüleri netleştirildi ve mütekabiliyet ilkesi temelinde standartlar belirlendi. Üç dereceli elçilik sistemi oluşturuldu; elçilerin devlet başkanlarına, maslahatgüzarların ise dışişleri bakanlarına itimatname sunmaları kural haline getirildi. Ayrıca elçilerin görevleri “müzakere”, “müşahade” ve “himaye” olmak üzere üç temel başlık altında toplandı. Müzakere, devlet çıkarlarını savunma; müşahade, gelişmeleri

raporlama; himaye ise temsil edilen devletin vatandaşlarının hak ve çıkarlarını koruma faaliyetlerini kapsıyordu. Böylece diplomasi, modern anlamda uluslararası ilişkilerin ayrılmaz ve düzenli bir parçası haline geldi.

Diplomatik temsilciler, gönderen devletlerin itibarını ve çıkarlarını bulundukları ülkelerde koruma misyonunu üstlenirler. Bu süreçte, elçilerin uluslararası statüleri güçlendirilmiş, diplomatik ilişkilerde sistematik bir düzenin temelleri atılmıştır. Elçilerin sahip olduğu dokunulmazlık ve imtiyazlar, devletlerarası ilişkilerde güvenli bir iletişim zemini oluşturarak diplomatik sürecin işlerliğini artırmıştır (Hamilton & Langhorne, 2011, s. 22). Böylece diplomasi, daha kurumsal bir yapı kazanarak uluslararası sistemin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir.

Diplomasinin kökenleri, toplumsal örgütlenmelerin ilk örneklerinin görülmeye başlandığı dönemlere uzanmaktadır. Toplumlararası ilişkilerin başlamasıyla birlikte, diplomasinin temel ilkeleri de şekillenmeye başlamıştır. Tarih boyunca savaş, devletlerin sorun çözümünde başvurduğu en hızlı yöntem olarak görülmüşse de, maddi ve manevi kayıpların büyüklüğü nedeniyle diplomasi, daha az yıkıcı bir çözüm yolu olarak ön plana çıkmıştır. Keith Hamilton, diplomasiyi devletlerarası ilişkilerin barışçıl şekilde yürütülmesi süreci olarak tanımlarken (Hamilton, 2011, s. 35), Harold Nicolson da diplomatik becerilerin, devletlerarası ilişkilerin temel taşı olduğunu vurgulamıştır (Nicolson, 1963, s. 12).

Elçilikler, diplomatik ilişkilerin sürdürülmesi ve geliştirilmesi amacıyla oluşturulan resmi temsilciliklerdir. Ancak elçilikler yalnızca ilişkileri korumakla kalmaz, aynı zamanda uluslararası meselelerde aktif rol oynayarak devletlerin dış politika hedeflerini şekillendirir. Elçiliklerin işlevsel olarak sınıflandırılması, diplomatik misyonların kapsamını anlamaya yardımcı olur. Bu bağlamda siyasi, dini, kültürel ve ticari elçilikler gibi farklı kategorilerde örgütlenen misyonlar, devletlerarası ilişkilerde kritik roller üstlenirler. Diplomatik faaliyetler, devletlerin yalnızca çıkarlarını koruma arayışında değil, aynı zamanda müzakere yoluyla barışçıl çözüm arayışında da önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Albert de Broglie, diplomasiyi savaşın yerine barışçıl çözüm üretmenin sanatı olarak nitelendirmiş ve insanlık medeniyetinin en büyük kazanımlarından biri olarak değerlendirmiştir (de Broglie, 1938, s. 1825).

Tarih boyunca diplomasi sanatının yürütülmesi, elçi olarak adlandırılan temsilciler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Elçiler, devletlerarası iletişimi sağlamakla kalmamış, aynı zamanda önemli uluslararası olaylarda belirleyici roller üstlenmişlerdir. Dolayısıyla elçilerin faaliyetleri, çoğu zaman devletlerin kaderini şekillendiren kritik etkilere sahip olmuştur (Black, 2010, s. 45). Nizamü'l-Mülk, "Siyasetname" adlı eserinde elçilerin yalnızca haber taşıyan görevliler olmadığını, aynı zamanda gizli arzular ve politik hedefler taşıdıklarını vurgulamış, elçilerin karşılaştıkları zorlukları ve bu sürecin inceliklerini detaylı biçimde açıklamıştır (Avunan, 2016, s. 95). Guicciardini ise, elçinin bilgi birikiminin ve yeteneklerinin, prensin dış politikadaki başarısını doğrudan etkilediğini belirterek diplomatik süreçlerde dikkatli bir bilgi yönetiminin önemine işaret etmiştir (Guicciardini, 1965, s. 44).

Diplomasinin ilk örnekleri, insan topluluklarının doğa karşısında güç birliği yapma zorunluluğundan kaynaklanan toplumsal örgütlenmelerin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu süreçte iletişim ve bilgi paylaşımı, toplumların güvenliğini sağlama, ticareti düzenleme ve sınırları belirleme gibi temel ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmiştir (Mattingly, 1955, s. 5). Yerleşik hayatla birlikte toplumlararası iletişim kaçınılmaz hale gelmiş, diplomasi ilkel biçimleriyle de olsa kurumsallaşmaya başlamıştır. Ancak ilk dönem diplomasi, genellikle geçici ve belirli bir sorunun çözümüne odaklanan ad hoc diplomasi biçiminde tezahür etmiştir (Tuncer, 2012, s. 51).

İlk elçiler, genellikle belirli konularda görüşme yapmak veya haber iletmek üzere seçilmiş, görevlerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönmüşlerdir. Bu geçici diplomatik faaliyetler, kabileler veya ilk devletler arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmuş, zamanla daha kalıcı ve sistemli bir diplomasi anlayışına evrilmiştir (Örenç, 2013, s. 45).

Diplomatik misyonların işlevlerine göre ayrılması, diplomatik faaliyetlerin etkinliğini artırmıştır. Siyasi amaçlı elçilikler, iki devlet arasındaki siyasi ilişkilerin yürütülmesi, güven inşası ve müzakerelerin sürdürülmesi amacıyla kurulmuş en yaygın diplomatik misyonlardır. Bu elçilikler, barış anlaşmaları ve uluslararası krizlerin çözümünde aktif rol oynayarak, devletlerin dış politikalarını yönlendirme işlevi de üstlenirler (Berridge, 2015, s. 67). Siyasi elçilikler ayrıca bölgesel ve küresel örgütlerle ilişkilerin düzenlenmesinde de önemli sorumluluk taşır.

Dinî amaçlı elçilikler, belirli bir dinin inançlarının korunması veya yayılması amacıyla kurulmuş olup, çoğunlukla dinî toplumlar veya mezheplerin inisiyatifiyle yürütülür. Bu tür elçilikler, dinî hoşgörü, kültürel anlayış ve inanç özgürlüğü gibi evrensel değerlerin desteklenmesine katkıda bulunur. Vatikan'ın yürüttüğü diplomatik misyonlar, bu anlamda hem dini hem de siyasi diplomasi alanında etkili örnekler sunmaktadır (Chadwick, 1981, s. 123).

Kültürel elçilikler ise ülkeler arasında kültürel alışverişi teşvik eden misyonlar olarak işlev görür. Dil, edebiyat, sanat gibi alanlarda karşılıklı anlayışı artırmayı hedefleyen bu tür elçilikler, aynı zamanda yumuşak güç politikalarının önemli bir aracıdır (Nye, 2004, s. 56). Kültürel diplomasi, uluslararası alanda olumlu bir imaj oluşturma ve yanı sıra farklı kültürlerin bir arada yaşama becerisini de güçlendirir.

Ticari elçilikler, ekonomik işbirliğini geliştirmek ve karşılıklı yatırımları artırmak amacıyla kurulmuş diplomatik misyonlardır. Bu elçilikler, ülkeler arasındaki ticareti kolaylaştırır, ekonomik kriz dönemlerinde karşılıklı destek sağlar ve uluslararası ticari ilişkilerin istikrarını temin eder (Kissinger, 1994, s. 10). Ticari diplomasi, bir ülkenin ekonomik kalkınmasında kritik bir role sahiptir ve dış politikadaki ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesine önemli katkılar sunar.

Bütün bu diplomatik faaliyetler, devletlerin yalnızca çıkarlarını değil, aynı zamanda uluslararası barışı, kültürel anlayışı ve ekonomik refahı da geliştirme çabasının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Diplomasi, insanlık tarihinin en eski uygulamalarından biri olarak, barışın inşası ve sürdürülmesinde vazgeçilmez bir araç olmaya devam etmektedir.

1.2. Organizasyon Olarak Diplomasi ve Tarihsel Gelişimi

Diplomasi, insanlar arasındaki örgütlü ilişkilerin en eski biçimlerinden biridir. Modern anlamda devletlerarası ilişkilerin düzenlenmesi şeklinde olmasa da, avcı-toplayıcı topluluklardan itibaren iletişim, iş birliği ve çatışma çözümüne yönelik ilkel diplomatik pratiklerin mevcut olduğu düşünülmektedir. Özellikle farklı klanlar veya kabileler arasında gerçekleştirilen değiş tokuşlar, ortak av organizasyonları ve evlilik antlaşmaları, en eski diplomatik etkileşimlerin örneklerini teşkil eder (Cohen, 2001, s. 5).

Toplulukların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte, diplomasi daha kurumsal bir boyut kazanmaya başlamıştır. Tarım devrimi sonrası kurulan ilk büyük medeniyetlerde, siyasi ve ekonomik çıkarları düzenlemek amacıyla protokol kuralları, elçilik heyetleri ve yazılı antlaşmalar ortaya çıkmıştır.

Diplomasinin yazılı belgelere dayandırılmaya başlanması Sümer, Akad ve Babil uygarlıklarında görülür. Mezopotamya şehir devletleri arasındaki antlaşmalar, müzakere heyetleri ve ticari sözleşmeler bu dönemin diplomatik pratiğini temsil eder. Özellikle Mari Arşivleri (MÖ 18. yüzyıl) diplomasi tarihine ışık tutan belgeler arasında sayılabilir (Foster, 1997, s. 45).

Anadolu uygarlıkları da diplomatik ilişkiler açısından önemli örnekler sunmuştur. Hititler, gerek Anadolu içindeki devletçiklerle gerekse Mısır gibi büyük güçlerle diplomatik temas kurmuştur. Kadeş Antlaşması (MÖ 1258), Hitit Kralı III. Hattuşili ile Mısır Firavunu II. Ramses arasında yapılmış ve tarihte bilinen ilk yazılı barış antlaşması olarak kayıtlara geçmiştir (Beckman, 1999, s. 23). Bu belge, karşılıklı elçi değişimi ve uzun süreli barış ilkelerini içermesi bakımından modern diplomatik protokollerin öncüsü sayılabilir.

Antik Yunan dünyasında diplomasi, bağımsız şehir devletleri (polis) arasındaki ilişkilerin doğası gereği hayati bir rol oynamıştır. Yunanlar, diplomatik görüşmeler için proxenos (şehrin dostu) adı verilen kişileri görevlendirirlerdi. Proxenos, kendi şehrinde diğer şehir devletinden gelenlere koruma ve temsil hizmeti sunardı (Hornblower, 2003, s. 581).

Ayrıca panhellenik kongreler gibi kolektif diplomatik mekanizmalar oluşturulmuş, Delphi Amfiktionisi gibi kutsal birlikler üzerinden çatışmalar önlenmeye çalışılmıştır. Bu uygulamalar, çok taraflı diplomasi geleneğinin antik köklerini göstermektedir.

Roma İmparatorluğu, diplomasiye sistematik bir hukuki çerçeve getirmiştir. Ius Gentium (Yabancılar Hukuku) ve Ius Fetiale (Fetial Hukuku) ile hem iç hem de dış ilişkilerde adalet, karşılıklılık ve elçi dokunulmazlığı ilkeleri geliştirilmiştir (Sherwin-White, 1973, s. 46). Elçiler kutsal kabul edilmiş ve uluslararası anlaşmalar hukuk temelinde bağlayıcı olarak düzenlenmiştir.

Roma'nın “haklı savaş” (bellum iustum) anlayışı, diplomatik ilişkilerde kuvvet kullanımının meşrulaştırılması gereğini doğurmuş, böylece günümüz uluslararası hukuk ilkelerinin temelleri atılmıştır (Bellamy, 2006, s. 17).

Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu, diplomasiye olağanüstü bir önem vermiştir. “Barış yoluyla üstünlük” ilkesi doğrultusunda Bizans, savaşmaktan çok müzakere, hediyeleşme, dinî propaganda ve evlilik ittifakları yoluyla çıkarlarını korumaya çalışmıştır (Shepard & Franklin, 1992, s. 109).

Bizans diplomatları, farklı kültürlerle iletişim kurabilmek için çok dilliliğe ve derin kültürel bilgiye sahip olmak zorundaydı. Konstantinopolis'te misafir elçiler için düzenlenmiş protokoller ve elçilik heyetleri için oluşturulan ağırlama törenleri, diplomasinin törensel yönünün güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

İslam dünyasında diplomasi, Hz. Muhammed döneminden itibaren dini bir görev olarak da algılanmış, diplomatik elçilikler aracılığıyla barış çağrıları yapılmıştır. Emevîler ve Abbasîler döneminde diplomasi daha da kurumsallaşmış; özellikle Bizans ve Çin gibi büyük devletlerle diplomatik heyet değişimi gerçekleşmiştir (Kennedy, 2004, s. 183).

İslam diplomasisi, emân (güvence) uygulamasıyla düşman devletlerden gelen elçilerin can ve mal güvenliğini teminat altına almış; bu yaklaşım, modern diplomatik dokunulmazlık kavramına paralel bir uygulamadır.

Selçuklu ve Osmanlı diplomasi gelenekleri de İslam hukukunun bu ilkelerini benimseyerek, hem yazılı antlaşmalar hem de protokol esaslı temsil mekanizmalarını geliştirmiştir.

XIII. ve XIV. yüzyıllarda İtalyan şehir devletleri (Venedik, Floransa, Cenova, Milano) arasında yaşanan yoğun rekabet, daimî elçilik kurumunun doğmasına yol açmıştır. Venedik özellikle, hem resmî elçiler hem de gayriresmî ajanlar (tüccarlar, din adamları) üzerinden bilgi ağı kurarak erken modern diplomasinin kurumsal temellerini atmıştır (Mattingly, 1955, s. 68).

Venedik'in 1454'te İstanbul'da kurduğu daimî elçilik ve Milano Dükü Francesco Sforza'nın Cenova'da açtığı temsilcilik, Avrupa'da profesyonel diplomasi ağının başlangıcı olmuştur. Ardından bu sistem İngiltere, Fransa ve İspanya gibi büyük güçlerce benimsenmiş, Avrupa çapında standartlaşmıştır.

1815 Viyana Kongresi ile Avrupa diplomasisinde evrensel bir düzen kurulmuş; büyükelçiler, murahhas elçiler, mukim elçiler ve maslahatgüzarlar şeklinde bir diplomatik rütbe hiyerarşisi oluşturulmuştur. Bu sistem, diplomatik krizi azaltmış, temsil ve protokol standartları geliştirilmiştir (Hamilton & Langhorne, 1995, s. 43).

Diplomasinin böylece bir devlet mesleği ve uluslararası ilişkilerde vazgeçilmez bir kurum haline gelmesi sağlanmıştır.

Diplomatik organizasyon, diplomatik faaliyetlerin yürütülmesinden sorumlu olan tüm kurum, kuruluş ve kişileri kapsar. Bu kapsam, zaman içinde toplumların ve uluslararası ilişkilerin geçirdiği değişim ve dönüşümlerin ortaya çıkardığı ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden şekillenir. İlkçağ devletlerinin diplomatik organizasyonlarında genel olarak krallık ve elçilik kurumları yer almıştır. Günümüzde ise bu kapsam çok genişlemiştir. Hükümet organları, parlamentolar, dış işleri bakanlıkları, elçilikler, devlete bağlı eğitim kuruluşları ve dernekler diplomatik faaliyetlere doğrudan veya dolaylı olarak katılmaktadır (İskit, 2015:71).

Diplomatik organizasyonların tarihsel gelişiminde Romalılar önemli bir aşama teşkil etmiştir. Romalılar, diplomasiyi belli bir yasal çerçeve içinde uygulamaya önem vermiş ve devletler hukuku kurallarını bozmamaya özellikle dikkat etmişlerdir. Kural ve disiplini hayatlarının bir parçası haline getirerek zamanla gelişmiş bir hukuk sistemi oluşturmuşlardır. İç ilişkilerinde olduğu kadar dış ilişkilerinde de hukuki dayanak vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Bu yüzden, dış ilişkilerin bir aracı olarak kullandıkları diplomasiyi de hukuk kurallarının uygulanacağı bir alan olarak görmüşler ve onu hukuksal bir sistem içerisinde gerçekleştirmeye özen göstermişlerdir. Bu yaklaşım, milletlerarası hukukun itibarının artmasına katkıda bulunmuştur (Tuncer, 2009, s. 29).

Roma diplomasisinde kullanılan anlaşmalar, genellikle her iki taraf için de belirli yükümlülükler taşımaktaydı. Bu durum, anlaşma şartlarına uymayan tarafların

cezalandırılmayı kabul ettiği anlamına gelmekteydi. Çünkü hukukun özünde yer alan baskıcı zorlama, bazen her iki tarafa da eşit haklar sunarken, bazen de tek taraflı olabilmekteydi. Hukuksal eşitlik fiili eylemlerle bozulduğunda, baskı unsuru karşı tarafı hukuki bir tehdit ile karşı karşıya bırakırdı. Bu nedenle Roma diplomasisi, günümüz uluslararası ilişkiler literatüründe “zorlayıcı diplomasi” kapsamında değerlendirilebilir (Burton, 2018, s. 1).

Roma diplomasisinin hukuki dayanakları *ius gentium* (yabancılar hukuku), *ius fetiale* (fetial hukuku) ve *Senatus consulta* (senato kararları) olmuştur. Roma hukuku *ius civile* (vatandaşlar hukuku) ve *ius gentium* (yabancılar hukuku) olarak ikiye ayrılmaktaydı. *Ius civile* Roma halkı için uygulanırken, yabancılar için *ius gentium* geçerliydi. Roma’ya gelen diğer halkların elçilerine yönelik uygulamalar da *ius gentium* kapsamında düzenlenmiştir. Elçiler kişisel dokunulmazlığa sahipti ve bu hakkı ihlal edenler ciddi yaptırımlara tabi tutulurdu. Bu koruma, kaynaklarını *ius fetiale*’den almakta, elçilerin bedenine yönelik saldırılar dinî kurallara aykırı kabul edilmekteydi (Emiroğlu, 2007, s. 6).

Roma’nın uluslararası ilişkilerde uyguladığı diğer bir ilke ise *aequitas* (hakkaniyet) olmuştur. Latince kökenli bu kavram, eşitliği ifade eder ve kişilerin eşit şekilde koruma hakkı almasını sağlar. Roma hukukunda farklı anlamlarla kullanılan *aequitas*, söze bağlılık ve belirli davranış standartlarına uyma anlamlarını taşımaktadır. *Ius gentium*’un ortaya çıkmasıyla *aequitas* kavramının önemi daha da artmıştır. Romalılar, bu ilkeyi haklı savaşların çıkması için kullanmış; bu durum onların dönemin diğer devletleri tarafından tanınmasını sağlamıştır (Çelebican, 2015, s. 300).

Haklı savaş ilkesi, devletlerin hangi durumlarda kuvvet kullanabileceklerini meşru bir çerçeveye oturtmuş ve haklı savaş teorisinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Başlangıçta savaşları kısıtlama amacı taşıyan bu ilke, zamanla dinlerin etkisiyle savaşları meşrulaştırma amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Antik Yunan ve Roma’da savaş, doğal bir hak olarak görülmekle birlikte, iç ve dış kamuoyunun rızasına ihtiyaç duyulmuştur. Böylece, kaba kuvvete başvurulacağı zaman, bu gücün haklı gerekçelere dayandırılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır (Bellamy, 2006, s. 18).

Romalı filozof ve devlet adamı Cicero (MÖ 106-43) haklı savaş teorisini, Aristoteles'e göre daha kapsamlı bir biçimde ele almıştır. Cicero'ya göre savaşlar ancak güvenlik sebebiyle ya da devletin onuru için yapıldığında haklı sayılabilir. Devletlerin savaş dışında her durumda hukuka uygun hareket etmeleri gerektiğini savunan Cicero, savaşın sadece barışı yeniden tesis etmek için bir araç olabileceğini belirtmiş ve devletler arası ilişkilerde barışı esas alan bir sistem geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, tüm devletlerin akıl ve hukuk üstünlüğüne dayanarak birbirlerine adaletle yaklaşmalarını savunmuş ve evrensel bir dünya devleti hayalini kurmuştur (Schullard, 2000, s. 68).

Modern diplomasinin gelişimi ise XIII. ve XIV. yüzyıllarda İtalya'da şekillenmeye başlamıştır. Diplomasi tarihçileri tarafından genel kabul gören bu görüşe göre, İtalyan şehir devletlerinin siyasal yapıları, karşılıklı rekabet ve ittifak ilişkileri ile uluslararası ticaretteki aracı konumları bu gelişimin zeminini oluşturmuştur. Venedik, Cenova, Floransa, Milano, Napoli, Sicilya ve Papalık gibi şehir devletleri, özellikle Avrupa ile Doğu arasındaki ticarî ilişkilerde stratejik roller üstlenmişlerdir. Yoğun ve karmaşık siyasî yaşamları, klasik askerî yöntemlerin yanında siyasî pazarlık ve diplomatik çözüm yollarının da gelişmesine zemin hazırlamış; böylece karşılıklı daimî temsil ihtiyacı doğmuştur (Nicolson, 1947, s. 24).

Geçici elçilikten daimî elçiliğe geçiş süreci hakkında kesin tarihsel veriler bulunmamakla birlikte, Papalık makamının uzun süredir uyguladığı elçilik sisteminin, daimî elçiliğin ilk örneklerinden biri olduğu varsayılmaktadır. Ancak yazılı belgelerin eksikliği bu konuda tartışmalara yol açmaktadır (Yaçinkaya, 1999, s. 661). Belgelere dayalı olarak tespit edilen ilk daimî elçilik, 1455 yılında Milano Dükü Francesco Sforza tarafından Cenova'da kurulmuştur (Nicolson, 1947, s. 24).

Öte yandan, Venedik'in 1454 yılında İstanbul'da kurduğu daimî elçilik, belgelerle doğrulanan ve diplomasi tarihinde "ilk" olarak kabul edilen daimî temsilcilik olarak öne çıkmaktadır (Yaçinkaya, 1999, s. 661). 1460 yılında Savoy Dükü, Erzdiakon von Vercelli'yi Roma'ya daimî elçi olarak göndermiş, 1496'da ise Venedik, Londra'daki tüccarlarını diplomatik görevle görevlendirerek burada bir elçilik tesis etmiştir. Bu gelişmelerin ardından diğer İtalyan şehir devletleri de Avrupa başkentlerinde temsilcilikler kurarak sistemin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.

Bu model kısa sürede Avrupa'nın büyük devletleri tarafından da benimsenmiş; örneğin 1519'da İngiltere, Sir Thomas Boleyn ve Dr. West'i Paris'e daimî temsilciler olarak atamıştır (Nicolson, 1947:25). İngiltere'yi Fransa izlemiş ve daimî elçilik sistemi kıta genelinde hızla kabul görmeye başlamıştır.

Daimî elçilik sisteminin kurumsallaşmasında Venedik öncü bir rol oynamıştır. Bizans'tan devraldığı diplomasi tekniklerini geliştirerek, yalnızca diplomatik protokol değil, istihbarat ve propaganda yöntemleri açısından da özgün bir yapı inşa etmiştir. Venedik'in diplomasi anlayışı, resmî temsilciler dışında casuslar, doktorlar, din adamları, tüccarlar ve hatta kadınlardan da bilgi toplayarak merkeze düzenli raporlar iletmeye dayanmaktaydı. Gerektiğinde yalan, satın alma, ihanet ve cinayet gibi yöntemler de kullanılmıştır (Nicolson, 1947, s. 25). Bu sistem, modern diplomasiinin gelişiminde etkili olmuştur.

Her ne kadar XVI. yüzyıldan itibaren daimî elçilik sistemi yaygınlaşmaya başlasa da, geçici sistemden tamamen vazgeçilmesi ve diplomatik hiyerarşinin yerleşmesi uzun zaman almıştır. İlk daimî elçiler, kendi şahsi servetleriyle görev yapmış ve devletlerini temsilde büyük fedakârlıklar göstermiştir (Potyemkin vd., 1977, s. 177). XVI. ve XVII. yüzyıllarda diplomatların gelirleri sınırlıydı, bilgi kaynakları yetersiz, ulaşım koşulları ise zorlayıcıydı. Dönemin hükümdarları, tam yetkili elçiler yerine daha ekonomik olan yarı yetkili acenteleri kullanmayı tercih etmiş, bu kişilerin diplomatik protokolde yeterli saygıyı görememesi sorunlara neden olmuştur (Nicolson, 1947, s. 26).

Diplomatik alandaki bu dağınıklık, nihayet 1815 Viyana Kongresi'nde ele alınmış; burada diplomasi alanında ilk kez evrensel bir protokol ve hiyerarşi sistemi belirlenmiştir. Kongre'nin 17. eki ve 1818 Aix-la-Chapelle Protokolü ile diplomatik temsilcilikler dört kademeye ayrılmıştır (Eroğlu, 1984, s. 285):

- Büyükelçiler (Ambassadeurs) ve Papalık temsilcileri
- Olağanüstü murahhas elçiler (Envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire)
- Mukim elçiler (Ministre résident)
- Maslahatgüzarlar (Chargé d'affaires)

Bu düzenleme, temsilciler arasındaki rütbe ve öncelik sıralamasını belirleyerek uzun süredir yaşanan protokol krizlerine çözüm getirmiştir. Atanma tarihine dayalı kıdem esasına göre temsilcilerin sıralanması, olası çekişmeleri önlemiştir.

İtalyan şehir devletlerinde ortaya çıkan daimî elçilik sistemi, modern diplomasiin kurumsal temelini atmış; Venedik'in sistemli diplomasi anlayışı, uluslararası ilişkiler tarihinde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu sistemin Avrupa genelinde benimsenmesi ve Viyana Kongresi ile standartlara bağlanması, diplomasiin bir devlet mesleği olarak itibar kazanmasını ve günümüzdeki anlamıyla şekillenmesini sağlamıştır (Eroğlu, 1984, s. 287).

Dönemin iki büyük medeniyeti olan Yunan ve Roma, devlet teşkilatları ve diplomasi kültürlerinin temellerini atmış, aynı zamanda genişleme ve egemenlik kurma stratejilerini savaşlar ve diplomatik ilişkiler yoluyla yürütmüşlerdir. Yunan ve Roma'nın diplomatik stratejileri, fetihler ile hâkimiyet alanlarını artırma, ticaretin geliştirilmesi ve yeni pazarlara ulaşılması gibi temel hedeflere dayanıyordu. Bu amaçlarla yapılan savaşlar, genellikle güç kazanma ve egemenlik alanını genişletme doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Yunan ve Roma gibi medeniyetler, savaşların yanı sıra, diplomatik müzakerelere de büyük önem vermiş, ittifaklar kurarak istişare kanallarını açık tutmuşlardır. Yunan medeniyetinin diplomasiye kattığı en önemli unsurlardan biri, resmi ve sistematik bir diplomatik yapının temellerini atmış olmalarıdır. Diplomasi kelimesinin kökeninin Yunanca'da "ikiye katlanmış kağıt" veya "evrak/berat" anlamına gelmesi, Yunanların diplomasiye verdikleri önemin bir göstergesidir. Aynı zamanda, Yunanlar ve Romalılar, diplomasiin resmi kurallarını ve yazılı belgeler aracılığıyla ilişkileri düzenlemeyi tercih etmişlerdir. Yunanistan'daki şehir-devletleri, diplomatik yazışmalarla çeşitli ittifaklar kurmuş, Roma İmparatorluğu ise diplomatik misyonlarını kullanarak genişleme stratejisini desteklemiştir.

Eski Yunan medeniyetinin diplomasiye kattığı en önemli unsurlardan biri, diplomatik temsilciler ve elçiler aracılığıyla, devletler arası ilişkilerde önemli bir düzeyde profesyonelleşmeye gitmiş olmalarıdır. Bu dönem, modern diplomasi usullerinin de temel taşlarının atıldığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Yunanlar, diplomatik teori ve pratiğin temelini atmış, Roma ise, askeri güç ve diplomasi arasındaki dengeyi çok iyi kurmuş ve tarih boyunca en büyük imparatorluklardan birini inşa etmiştir. Roma'nın

diplomatik yetkinlikleri, askeri zaferlerin yanı sıra, diplomatları aracılığıyla sağlanan müzakerelerle pekiştirilmiştir. Bu nedenle, Yunan ve Roma diplomasi kültürü, günümüz modern diplomatik ilişkilerinin de temelini atmış ve bu kültür uzun süre boyunca dünyadaki pek çok devletin diplomasi anlayışını etkilemiştir.

Antik çağda diplomasi, yalnızca askeri zaferlerle değil, aynı zamanda diplomatik yazışmalar ve anlaşmalarla da şekillenmiş bir süreçtir. Mezopotamya, Mısır, Hitit, Yunan ve Roma gibi medeniyetler, diplomatik ilişkilerini bu yazılı belgeler ve anlaşmalarla sistematik hale getirmiş ve uluslararası ilişkilerin temellerini atmıştır. Bu erken dönem diplomasi örnekleri, günümüz modern diplomasi anlayışının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Erdem, 2008, s. 10).

Roma diplomasinin kökenleri irdelendiğinde siyaset, sanat, mimari ve sosyal pek çok alanda olduğu gibi burada da yoğun bir Yunan etkisi görülmektedir. Nitekim Roma, siyasi teşkilat yapısını Yunan kültür ve birikimi üzerine inşa etmiştir. Bu sebepten dolayı diplomasi alanında dikkat çekici değişiklikler meydana gelmemiş, Roma'nın asıl katkısı hukuk alanında olmuştur. Eski Yunan'da olduğu gibi Roma'da da elçilik (legatus) saygın bir meslek olarak addedilmişti. Zaten elçi anlamına gelen legatus sözcüğünün kökeni de Latince seçme fiili olan legere'dir. Elçilere verilen ünvanlar arasında "lega" "asa taşıyıcısı" ve "hatip", Roma'da elçilerin konumları hakkında fikir sahibi olmaya imkân vermektedir. Bu bağlamda "asa taşıyıcısı" unvanına özellikle dikkat etmek gerekmektedir. Çünkü bu, kökeni Eski Yunan'a dayanan tanrıların habercisi Hermes'in uzlaştırma gücüne sahip olan asasına bir atıf olmakla birlikte Roma'nın devlet yapılanmasının köken dayanağını da ortaya koymaktadır. Kanunlar hasebiyle Senato, savaş ve barış kararını verme yetkisine sahip olmakla birlikte elçilerin görevlendirilmesi ve yabancı kabul edilmesinde söz sahibiydi. Elçilerin yetkisini ise oldukça sınırlı tutmaktaydı. Görevlerinin sonlarına geldiklerinde ise Senatoya faaliyetlerinin hesabını verme yükümlülüğü altındalardı. Roma'nın diplomasiye bakışı onun yayılmacı politikası, imparatorluk ideolojisi ve sahip olduğu gücün artması ile doğru orantılıydı. Nitekim Roma, diplomasinin uzlaşmacı, barış yanlısı tutumundansa savaş temelli siyasal anlayış ile topraklarını genişletme yolunu tercih etmişti. Üstünlüğünü kabul ettirmek için eşitler arası diplomasiyle kurulacak siyasal ilişkilere ihtiyaç duymamasının temel sebebi ilişki kurulacak devletlerin ileride potansiyel ele geçirilecek yerler olması ve Roma'nın kendini tek egemen devlet olarak görmesidir.

Her ne kadar da durum diplomasi tarihi açısından hoş görülmesi de Roma en güçlü döneminde dahi elçiler gönderip, yabancı elçileri kabul etmiştir. Dikkat edilmesi gereken husus ise Roma imparatorluğunun siyasi zihniyetinin faaliyetlerine yansıdığıdır (Campbell, 2017, s. 201).

1.3. Elçi, Etimolojisi ve Elçilik Müessesesi

İnsanlık tarihinin en temel sosyal dinamiklerinden biri olan karşılıklı etkileşim, her dönemde çeşitli biçimlerde ortaya çıkmıştır. Toplumlararası ilişkilerin örgütlü hâle gelmesiyle birlikte, bu ilişkilerin düzenlenmesi, temsil edilmesi ve yönlendirilmesi ihtiyacı doğmuş; bu ihtiyaç zamanla elçi olarak anılan kişilerin varlığını gerekli kılmıştır. Elçi, yalnızca iki topluluk arasında bilgi taşıyan bir haberci değil, aynı zamanda bir medeniyeti, bir otoriteyi, bir kültürü temsil eden sembolik bir figür hâline gelmiştir. Bu temsil işlevi, onu tarih boyunca önemli, çoğu zaman da kutsal sayılan bir konuma yerleştirmiştir. Elçilik müessesesinin ortaya çıkışı, insanların birbirine yabancı ama aynı zamanda bağımlı varlıklar olarak karşı karşıya gelmeye başladıkları ilk dönemlere kadar izlenebilir. Bu yönüyle elçilik, sadece siyasal bir gereklilik değil, aynı zamanda insan türünün ortak yaşama ve anlaşma arayışının bir tezahürüdür (Cohen, 2001, s. 5).

“Elçi” kelimesi Türkçede, “el” kökünden türeyerek “bir yere gönderilen kişi” anlamını kazanmıştır. Bu kök, eski Türklerde düşman ülke ya da yabancı toprak anlamında kullanıldığı gibi, bir haberi veya mesajı taşıyan anlamına da gelmiştir. Bu nedenle “elçi” kelimesi, yalnızca bir görevli değil, aynı zamanda kendi halkının iradesini, onurunu ve siyasal görüşünü başka bir topluma taşıyan temsilciyi ifade eder. Arapçada bu kavramın karşılığı “rasûl”dür; gönderilen kişi anlamına gelen bu sözcük, hem dünyevi hem de ilahi anlamda kullanılır. Peygamberlere de “rasûl” denilmesi, bu kavramın kutsallık içeren boyutunu gösterir (Donner, 2010, s. 8). Latince’de ise “legatus” kavramı öne çıkar. “Legare” fiilinden türeyen bu kelime, atanmış kişi ya da görevli anlamını taşır ve Roma döneminde gerek askeri gerekse diplomatik temsil görevlerini üstlenen kişiler için kullanılmıştır (Mattingly, 2007, s. 93). Ortak noktaları ise şudur, s. her durumda, elçi bir gönderene bağlı, onun iradesini taşıyan ve onu temsilen hareket eden kişidir.

Bu kavramların etimolojik kökenlerine bakıldığında, elçiliğin evrensel bir temsiliyet olgusu üzerine kurulu olduğu anlaşılır. Farklı kültürler ve dillerde ortaya çıkan karşılıkları, bu temsilin

yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda sembolik ve törenleşmiş bir yapı taşıdığını göstermektedir. Eski Mezopotamya belgelerinde “tamkārūm” olarak anılan elçiler, yalnızca tüccar veya haberci değil, aynı zamanda siyasal ilişkilerin taşıyıcılarıydı. Babil’de bu kişilere saldırmak ciddi suç sayılmış ve yasalarla korunmuşlardır (Van de Mieroop, 2005, s. 142). Antik Mısır’da ise firavunlar adına komşu krallıklara gönderilen elçiler, altın, değerli taşlar ve kumaşlar gibi hediyelerle birlikte yollanırdı; bu da diplomatik misyonların ekonomik ve kültürel işlevini gözler önüne serer (Moran, 1992, s. 77). Mezopotamya’dan Mısır’a, Hititlerden Perslere kadar geniş bir coğrafyada elçilik kurumu, hem haberleşme hem ittifak hem de güç gösterisinin bir aracı hâline gelmiştir.

Elçilik kurumunun en disiplinli biçimlerinden biri, Pers İmparatorluğu döneminde sistemli hâle getirilmiştir. Akamenidler, farklı coğrafyalardaki halkları ve yönetimleri merkezî otorite altında tutmak amacıyla yalnızca askeri güce değil, etkin diplomatik yöntemlere de başvurmuşlardır. Bu bağlamda "kralın gözü ve kulağı" olarak anılan görevliler, yalnızca iç kontrol ve denetim amacıyla değil, aynı zamanda dış dünyayla diplomatik temas kurmak için görevlendirilmiştir (Briant, 2002, s. 311). Pers elçileri, yalnızca mesaj ileten pasif görevliler değil, politik semboller taşıyan aktif figürlerdi. Örneğin, bir devlete gönderilen yay ve ok, barış önerisi ya da savaş tehdidi anlamına gelebilirdi. Bu tür sembolik gönderiler, elçiliğin aynı zamanda bir tür politik dil ve ritüel içerdiğini de gösterir (Dusinberre, 2003, s. 195).

Yunan şehir devletlerinde ise elçilik, daha demokratik bir biçimde organize edilmiştir. “Presbeia” olarak adlandırılan bu görev, çoğu zaman halk meclisinin kararıyla belirlenir, belirli yönergeler ve amaçlar doğrultusunda yürütülürdü. Antik Yunan’da elçi yalnızca siyasal temsil değil, aynı zamanda kültürel bir temsil de üstlenirdi. Örneğin, dini festivallere diğer şehir devletlerinden davet edilen elçiler, aynı zamanda şehirlerarası barışın ve ortak inançların sembolü hâline gelirlerdi. Elçiye dokunulmazlık tanınır, Hermes’in kutsal asası olan “kerykeion” ile korunur ve bu sayede fiziksel saldırılara karşı tanrısal bir koruma altına alınırdı (Burkert, 1985, s. 153). Bu durum, Antik Yunan’da elçiliğin yalnızca seküler değil, aynı zamanda kutsal bir görev olarak da görüldüğünü kanıtlamaktadır.

Roma İmparatorluğu elçilik müessesesini kurumsallaştırarak yalnızca temsili değil, aynı zamanda hukuki ve yönetsel bir işlev kazandırmıştır. Roma’da “legatus” olarak görevlendirilen elçiler, genellikle senato tarafından seçilir, belirli bir görevi tamamladıktan sonra geri çağırılırdı.

Bu kişiler, temsil ettikleri devletin iradesini yazılı emirlerle taşırlar, diplomatik misyonları boyunca dokunulmazlıkla korunurlardı (Richardson, 1994, s. 69). Roma hukuku çerçevesinde elçilerin yargılanmaları dahi mümkün değildi; çünkü elçiye yapılacak herhangi bir müdahale, doğrudan Roma halkına yapılmış sayılırdı. Bu anlayış, modern dönemde diplomatik dokunulmazlık ilkesinin temellerini atmıştır (Berridge, 2001, s. 27).

Roma diplomasisinin bir diğer özelliği, elçilerin yalnızca devlet dışı görevlere değil, aynı zamanda iç yönetimde denetim işlevine de sahip olmalarıdır. Bu yönüyle Roma'da elçilik yalnızca dışa dönük bir faaliyet değil, merkezî otoritenin idari uzantısı olarak da çalışmaktaydı. Elçilerin geri dönüşlerinde senatoya hesap vermeleri, temsilin kamusal denetime tabi olduğunu da gösterir (Millar, 1984, s. 172). Elçiliğin taşıdığı yazılı mektuplar —litterae— mühürlü ve biçimsel yönden standardize edilmiştir. “Senatus Populusque Romanus” ifadesiyle başlayan bu yazışmalar, Roma'nın hem hukukî hem ideolojik üstünlüğünü temsil eden belgeler niteliğindedir.

Elçilik bu bağlamda yalnızca bir görev değil, aynı zamanda siyasal bir aygıt, bir egemenlik aracı, bir kültürel nüfuz stratejisi olarak da işlev görmüştür. Roma elçileri gittikleri yerlerde yalnızca diplomatik görev yürütmekle kalmamış, Roma hukukunun, Latin dilinin ve Roma tarzı yaşam biçiminin taşıyıcıları hâline gelmişlerdir. Bu durum, elçilik kurumunun yalnızca geçmişte değil, günümüzde de “yumuşak güç”ün (soft power) en etkili araçlarından biri olduğunun tarihsel temelini oluşturur (Neumayer, 2008, s. 112).

Zamanla elçilik, farklı medeniyetlerin siyasal, kültürel ve dini yapılarındaki dönüşümlere paralel olarak evrim geçirmiştir. Orta Çağ boyunca bu kurum, özellikle Bizans ve İslam dünyasında farklı bir boyut kazanmıştır. Bizans İmparatorluğu'nda elçilik, yalnızca dış politika aracı olarak değil, aynı zamanda diplomatik istihbarat ve misyonerlik faaliyetlerinin aracı olarak kullanılmıştır. Elçiler, çoğu zaman din adamlarından seçilmiş, gittikleri bölgelerde yalnızca imparatorun iradesini değil, Hristiyanlığın evrenselliğini de temsil etmişlerdir. Diplomatik heyetlerin seçiminde teoloji bilgisi, dil yetkinliği ve siyasi zeka ön planda tutulmuştur (Kazhdan, 1991, s. 491).

Benzer şekilde İslam dünyasında da elçilik kurumunun gelişimi oldukça dikkat çekicidir. Hz. Muhammed döneminde bizzat Peygamber'in farklı kabile ve krallıklara elçiler gönderdiği, bu

elçilerin yazılı belgelerle donatıldığı ve kendilerine yüksek saygı gösterildiği bilinmektedir. İslam hukukunda elçilerin öldürülmesi veya hakarete uğraması kesin olarak yasaklanmış; bu kişiler, "eman" kavramı çerçevesinde koruma altına alınmıştır (Khadduri, 1948, s. 219). Halifelik dönemlerinde elçiler, yalnızca siyasi değil, aynı zamanda dini temsil işleviyle görevlendirilmişlerdir. Abbasiler, Endülüs Emevileri ve Selçuklular gibi büyük Müslüman devletler, Bizans ve Avrupa ülkeleriyle yürüttükleri ilişkilerde elçilik mekanizmasını geliştirmiştir. Bu dönemde elçilerin taşıdığı mektuplar “kitâb” veya “resâle” olarak adlandırılır; mektupların girişlerinde Allah’a hamd ve peygambere salât yer alırdı. Bu da diplomatik yazışmaların bile dini ritüellere göre yapılandığını gösterir (El-Hibri, 2010, s. 145).

Batı Avrupa’da ise elçilik kurumu Orta Çağ boyunca daha sınırlı bir işlevle varlık göstermiştir. Feodal sistemin dağınık yapısı ve merkezi otoritenin zayıflığı nedeniyle elçilik genellikle geçici görevler şeklinde icra edilmiştir. Ancak 14. yüzyıldan itibaren İtalyan şehir devletleri, elçiliği sürekli görev biçimine dönüştürerek diplomatik tarih açısından devrim niteliğinde bir adım atmışlardır. Venedik, Floransa ve Milano gibi şehirler, yabancı saraylarda daimi elçiler (resident ambassadors) bulundurmuş; bu kişiler yalnızca haber alma değil, aynı zamanda diplomatik strateji geliştirme görevini de üstlenmişlerdir (Mattingly, 1955, s. 32).

Bu dönüşüm, modern diplomasiye geçişin en somut adımı olarak kabul edilir. Artık elçilik, anlık mesaj taşımanın ötesinde, uzun vadeli siyasal ilişkilerin yönetildiği bir bürokratik yapı hâline gelmiştir. Daimi elçiliklerin kurulmasıyla birlikte, diplomatik ilişkiler belirli kurallar, protokoller ve yazışma biçimleri çerçevesinde sistematize edilmiştir. Bu dönemde elçilik görevi, genellikle aristokrat kökenli ve çok dilli kişiler tarafından yürütülmüş; protokol bilgisi, diplomatik incelik ve yazılı raporlama kabiliyeti büyük önem kazanmıştır (Berridge, 2001, s. 49).

Modern döneme gelindiğinde ise elçilik müessesesi, uluslararası hukukun tanıdığı resmi bir kurum hâlini almıştır. 1815 Viyana Kongresi’nde elçilikler, büyükelçilik, maslahatgüzarlık ve elçilik daireleri gibi kategorilere ayrılmıştır. Diplomatik temsilcilerin yetki alanları, diplomatik dokunulmazlıkları ve ev sahibi ülkedeki statüleri net biçimde tanımlanmıştır. Bu düzenlemeler, 1961 tarihli Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi ile yeniden yapılandırılmış ve uluslararası standartlar haline getirilmiştir. Böylece elçilik, kadim kökenlere sahip bir kurum olmasına

rağmen, modern çağda hukuki normlarla çerçevelenmiş profesyonel bir diplomatik yapıya bürünmüştür (Neumayer, 2008, s. 115).

Bugün elçilikler yalnızca siyasi temsilcilikler değil; aynı zamanda kültürel işbirliği, ekonomik diplomasi, kriz yönetimi ve halkla ilişkiler gibi birçok alanda faaliyet yürüten çok boyutlu yapılardır. Elçi figürü ise bu geniş organizasyonun tepe yöneticisi olarak hem bürokratik hem de sembolik işlevlerini sürdürmektedir. Bu yönüyle bakıldığında, elçilik müessesesi tarih boyunca işlevini ve anlamını kaybetmemiş; aksine, toplumsal değişimlere uyum sağlayarak daha karmaşık bir yapıya evrilmiştir.

Devletlerin tarihsel süreçte kurumsallaşması, bürokratik yapıların ortaya çıkması ve dış ilişkilerin daha düzenli hâle gelmesiyle birlikte elçilik müessesesi, devletin dış dünyadaki sürekliliğini sağlayan en önemli yapılar arasında yer almıştır. Bu noktada Osmanlı İmparatorluğu özelinde ele alınması gereken özgün bir gelişim seyri mevcuttur. Osmanlı'da ilk dönemlerde elçilik faaliyetleri geçici ve amaç odaklı olarak yürütülmüş; elçiler çoğu zaman fıkıh bilgisi olan, Arapça ve Farsçayı iyi bilen kişilerden seçilmiş ve diplomatik görevlerini tamamladıktan sonra geri çağırılmışlardır. Özellikle 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'daki gelişmeler doğrultusunda Osmanlı, diplomatik temsil anlayışını yeniden yapılandırmaya başlamış, 18. yüzyıldan itibaren ise daimi elçilik uygulamasına geçmiştir (Yurdusev, 2004, s. 131).

İlk daimi elçilik, 1793 yılında III. Selim döneminde Londra'ya gönderilen Yusuf Agah Efendi ile kurulmuş; bu gelişme Osmanlı'da modern diplomasinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten sonra Paris, Viyana ve Berlin gibi Avrupa başkentlerinde de elçilikler açılmış ve Osmanlı diplomasi teşkilatında ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır. Elçilik görevleri artık yalnızca barış antlaşması müzakeresi ya da savaş ilanı gibi sınırlı görevlerle değil; aynı zamanda bilgi toplama, siyasal gelişmeleri izleme, ekonomik ilişkileri düzenleme ve kültürel diplomasi yürütme gibi çok yönlü amaçlarla organize edilmiştir (Findley, 1980, s. 173). Bu dönüşüm, yalnızca Osmanlı'nın Batı ile ilişkilerinde değil, aynı zamanda iç idari sisteminde de diplomatik eğitimin ve protokol kültürünün yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.

Avrupa'da ise elçilik kurumu 18. ve 19. yüzyıllarda derinleşen uluslararası ilişkiler ağıyla birlikte profesyonel bir diplomasi sistemine dönüşmüştür. Bu dönem boyunca diplomatik

temsilcilikler yalnızca saraylar arası mesajlaşmaların değil; aynı zamanda iktisadi çıkarların, sömürge politikalarının ve kültürel nüfuz faaliyetlerinin merkezine yerleşmiştir. 1815 Viyana Kongresi'nde diplomatik temsil rütbeleri resmî olarak sınıflandırılmış; büyükelçiler, elçiler, maslahatgüzarlar ve ataşeler gibi diplomatik kademeler belirlenmiş; bu temsilcilerin yetki alanları, protokol sıralamaları ve ev sahibi ülkedeki yasal statüleri netleştirilmiştir (Berridge, 2001, s. 61).

Bu dönemde özellikle büyükelçi statüsü, sadece yüksek rütbeli temsil anlamına gelmemekte; aynı zamanda gönderen devletin prestijini yansıtmaya, ev sahibi devletin siyasi karar alma süreçlerine doğrudan etki etme ve dış politikayı yönlendirme gücünü de içermekteydi. Büyükelçilerin görev tanımları genişlemiş, yanında konsolosluk yetkilileri, kültür müşavirleri, askeri ataşeler ve tercümanlar gibi yardımcı birimler oluşmuştur. Bu ekipler sayesinde diplomatik misyonlar bir kişinin temsiliyetinden çıkarak, çok yönlü kurumsal organizasyonlara dönüşmüştür (Hamilton & Langhorne, 2011, s. 93).

Diplomasi tarihinde kurumsallaşmanın en kritik adımlarından biri, 1961 tarihli Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi olmuştur. Bu sözleşme ile diplomatik temsilcilerin görev tanımları, dokunulmazlıkları, ayrıcalıkları ve yükümlülükleri uluslararası hukuk çerçevesinde netleştirilmiş, böylece elçilik kurumunun evrensel ilkeleri belirlenmiştir. Sözleşme, yalnızca büyükelçiler düzeyinde değil, her düzeydeki diplomatik temsilcinin sorumluluk alanlarını düzenlemiştir; aynı zamanda kabul eden devletin de yükümlülüklerini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bu gelişme, elçilik müessesesini sadece bir devlet uygulaması olmaktan çıkararak, evrensel hukuk düzeninin bir parçası hâline getirmiştir (Denza, 2016, s. 3).

Günümüzde elçilik kurumunun işlevi, klasik anlamdaki temsil görevinin ötesine geçmiş, çok boyutlu bir kamu diplomasi aracı hâline dönüşmüştür. Modern elçiler, yalnızca devlet başkanlarının selamlarını iletme veya antlaşma taslakları müzakere etmekle kalmaz; aynı zamanda kriz anlarında hızlı karar alma, medya yönetimi, kültürel tanıtım, sosyal medya üzerinden stratejik iletişim ve kamuoyu yönlendirme gibi alanlarda da aktif rol oynarlar (Melissen, 2005, s. 21). Bu bağlamda elçilik kurumu, dijitalleşen dünyaya uyum sağlayarak kendini yenilemiş; klasik diplomatik protokolün ötesinde, yenilikçi diplomatik pratiklerin uygulanmasına öncülük etmiştir.

Özellikle 21. yüzyılda artan bölgesel çatışmalar, göç krizleri, pandemiler, ekonomik yaptırımlar ve küresel güvenlik tehditleri, elçilik kurumunun ne denli dinamik ve esnek olması gerektiğini ortaya koymuştur. Elçilerin yalnızca kendi hükümetleriyle değil, ev sahibi ülkedeki sivil toplum kuruluşları, medya organları, akademik çevreler ve yerel yönetimlerle de ilişkiler geliştirmesi beklenmektedir. Bu durum, elçilik kurumunu klasik devletçi çizgiden çıkararak, ağ tabanlı bir diplomatik etkileşim modeline doğru evriltilmiştir (Hocking, 2013, s. 47).

Bu bağlamda çağdaş elçi profili, hem yüksek temsil kabiliyetine sahip hem de kültürel zekâ, kriz yönetimi, çok dilli iletişim, medya okuryazarlığı ve stratejik analiz gibi alanlarda donanımlı kişilerden oluşmaktadır. Artık bir elçinin görevi yalnızca devlet politikalarını sunmak değil, aynı zamanda o politikaların ev sahibi ülke kamuoyunda nasıl algılandığını izlemek, bu algıyı yönlendirmek ve gerektiğinde yeniden şekillendirmektir. Bu işlev, elçiliğin yalnızca hukuki değil, aynı zamanda psikolojik, sosyolojik ve iletişimsel bir kurum hâline geldiğini göstermektedir (Cull, 2009, s. 19).

Öte yandan, uluslararası sistemde çok taraflılık, iklim diplomasisi, insan hakları gibi alanların ön plana çıkması, elçilik kurumunun klasik güvenlik ve siyasal temsil fonksiyonlarına ilave olarak yeni görevler üstlenmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle iklim krizi, enerji güvenliği, gıda tedarik zincirleri, siber güvenlik gibi küresel sorunlar, elçiliklerin uzmanlaşmış birimlere ihtiyaç duyan çok yönlü diplomatik merkezlere dönüşmesine neden olmuştur. Bu dönüşüm, diplomasi eğitiminin içeriğini de dönüştürmüştür; geleneksel retorik, müzakere ve uluslararası hukuk eğitimi yerine, yeni nesil diplomasi araçları öğretilen, çok disiplinli diplomasi okullarının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Riordan, 2003, s. 72).

Bütün bu tarihsel ve kurumsal gelişim çizgisi göz önüne alındığında, elçilik müessesesi yalnızca devletlerarası ilişkilerin teknik bir aracı değil; aynı zamanda insanlık tarihinin barış, temsil, iletişim ve düzen arayışının kurumsal bir yansıması olarak değerlendirilebilir. İlk çağlarda tanrısal bir görev yüklenmiş olan elçi figürü, zaman içinde sekülerleşmiş, hukuki normlarla çerçevelenmiş ve siyasal bir kurum hâline dönüşmüştür. Ancak bu dönüşüm, elçiliğin özünde taşıdığı temsil, sorumluluk, güvenlik ve müzakere gibi temel işlevleri değiştirmemiştir; aksine, bu işlevleri daha da katmanlı ve çok boyutlu bir hâle getirmiştir.

Elçilik, farklı medeniyetlerde farklı biçimlerde teşekkül etmiş olsa da, her durumda gönderen iradeyi, yani bir topluluğun veya devletin kararını temsil etme sorumluluğunu taşır. Bu temsil, bazen savaş öncesi bir son çağrı, bazen barışın ilk adımı, bazen kültürel tanıtım, bazen de stratejik denge kurma işleviyle karşımıza çıkar. Antik Mezopotamya'dan Roma'ya, İslam coğrafyasından Avrupa'nın diplomasi merkezlerine kadar bu ortak payda, elçilik müessesesinin evrensel değerini kanıtlar niteliktedir.

Günümüz diplomasi pratiklerinde elçilik, artık sadece hükümetler arası değil, toplumlar arası ilişkiyi yönetme işlevi üstlenmektedir. Bu da elçilik kurumunun yalnızca hukuki değil; kültürel, teknolojik ve insani yönleriyle de yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Dijitalleşme, medya etkisi, kamuoyunun karar süreçlerine katılımı gibi gelişmeler, elçileri geçmişteki gibi yalnızca protokol figürleri olmaktan çıkararak, adeta stratejik iletişim uzmanları hâline getirmiştir.

Bu bütüncül dönüşüm, elçilik müessesesinin zamana ve mekâna bağlı olmadan süregelen bir ihtiyaçtan doğduğunu ve insan toplumları var oldukça varlığını sürdüreceğini göstermektedir. Elçi, dün olduğu gibi bugün de sadece temsil eden değil, aynı zamanda anlam taşıyan; yalnızca konuşan değil, aynı zamanda dinleyen; yalnızca yöneten değil, aynı zamanda inşa eden bir figürdür. Elçilik ise bu figürü tarihin, siyasetin ve kültürün merkezine yerleştiren kadim ama dinamik bir kurumdur.

1.4. Elçiliğin Tarihsel Gelişimi

Elçilik, tarih boyunca devletler arası ilişkilerin düzenlenmesinde ve barışın sağlanmasında kritik rol oynamış kurumsal bir yapıdır. Sözlü kültürden yazılı diplomasiye, ilkel kabilelerden modern ulus-devletlere kadar değişen siyasal formlara rağmen elçilik kurumu, işlevsel niteliğini yitirmemiş; tersine, çağın ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenerek hayatta kalmıştır. Bu süreklilik, elçiliğin yalnızca teknik bir araç değil, aynı zamanda siyasal temsilin, kültürel aktarımın ve hukuki meşruiyetin de taşıyıcısı olduğunu gösterir. Elçilik kurumu, karşılıklı güvene dayalı uluslararası ilişkilerin gelişmesinde, devletlerin kendi dışındaki güçlerle sürdürülebilir diyalog kurmasında temel araçlardan biri olarak ortaya çıkmıştır (Hamilton & Langhorne, 2011, s. 2).

Elçilik kurumunun gelişimini ele alırken yalnızca siyasi işlevler değil, aynı zamanda kültürel, dinsel ve sosyolojik boyutlar da dikkate alınacaktır. Zira elçilik sadece siyasi mesaj iletimi değil; aynı zamanda bir halkın temsilidir. Elçilerin şahsında gönderici toplumun değerleri, gelenekleri ve dünyaya bakışı da muhatap devlete aktarılır. Bu nedenle tarih boyunca elçiler, çoğu zaman yalnızca müzakereciler değil; aynı zamanda medeniyet temsilcileri olarak da değerlendirilmiştir (Berridge, 2005, s. 9).

İnsanlık tarihinin erken dönemlerinde, henüz devlet aygıtları oluşmamışken bile farklı topluluklar arasında iletişim, iş birliği ve çatışmaların yönetimi için temsil işlevini yerine getiren bireyler mevcuttu. Bu dönemde elçilik, kurumsal bir yapıdan ziyade, topluluklar arası ilişkilerde görev alan arabulucular, barışçılar veya haber taşıyıcılar biçiminde ortaya çıkıyordu. Özellikle avcı-toplayıcı kabileler arasındaki toprak paylaşımı, avlanma sahalarının belirlenmesi ya da evlilik ittifakları gibi nedenlerle bir tür “sözlü diplomasi” yürütülmekteydi (Cohen, 2001, s. 7).

Bu dönemde temsilcilerin seçimi daha çok yaş, deneyim, itibarlı konum veya ruhani niteliklere göre belirlenmekteydi. Elçi olarak görevlendirilen kişi, yalnızca bilgi iletmekle kalmaz, aynı zamanda barışın sağlanmasında ritüel bir rol de üstlenirdi. Bu durum, diplomatik işlevin ilkel formlarının sadece rasyonel değil aynı zamanda sembolik ve kültürel temeller üzerinde geliştiğini göstermektedir. Elçinin taşıdığı nesneler (bir sopa, hayvan dişi, kutsal toprak) ya da konuşma sırasında söylediği sözler (antlar, yeminler) barışın kutsallığını simgelerdi. Bu dönemde diplomatik dokunulmazlık, hukuki olmaktan çok, dinsel ve kültürel normlara dayanıyordu (Neff, 2005, s. 14).

Bazı antropolojik veriler, modern diplomasiye benzer yapıların erken dönemlerde Asya, Afrika ve Amerika'nın yerli halklarında da gözlemlendiğini ortaya koyar. Örneğin Amazon kabilelerinde, savaş başlamadan önce bir haberci gönderme ve düşmanla konuşma hakkı, kabile geleneklerine göre kutsal sayılırdı. Benzer şekilde Afrika'daki bazı kabilelerde, bir kabilenin yaşlılar konseyinden seçilen bir temsilci, komşu kabileyle yapılacak görüşmeler için görevlendirilirdi. Bu tür uygulamalar, elçiliğin evrensel bir ihtiyaçtan doğduğunu ve toplumlararası barışın tesisinde köklü bir rol oynadığını göstermektedir (Watson, 1982, s. 28).

İlkel toplumlar döneminde elçilik kurumu, resmi bir bürokrasiye sahip olmasa da, diplomasi kavramının en temel unsurlarını içinde barındırmıştır. Elçinin tarafsızlığı, güvenliği, mesaj taşıma sorumluluğu ve temsil gücü, günümüzdeki diplomatik normların arkaik kökenlerini oluşturur. Bu evrensel işlevler, zaman içinde farklı medeniyetler tarafından yeniden biçimlendirilmiş ve daha karmaşık hale getirilmiştir.

Devlet organizasyonunun gelişmeye başladığı ilk büyük uygarlıklar olan Mezopotamya, Antik Mısır ve Hititler, diplomatik temsilin kurumsallaşma sürecine dair elimizdeki en eski yazılı belgeleri sunmaktadır. Bu uygarlıklarda elçilik, artık sadece topluluklar arası bir temsil değil, merkezi otoritenin dışa dönük resmi uzantısı olarak tanımlanmaktadır. Bu, elçiliğin bir kamu görevi olarak belirli kurallara bağlandığı, yazılı kayıtlarla belgelendiği ve resmi protokollere tabi olduğu ilk dönemdir (Ziegler, 1994, s. 17).

Mezopotamya şehir devletleri arasındaki ilişkilerde elçiler genellikle kralları temsil eden yüksek rütbeli görevlilerdi. MÖ 3. binyıla ait bazı çivi yazılı metinlerde, farklı şehirler arasında gönderilen elçilere dair yazışmalar bulunmaktadır. Bu elçiler çoğunlukla müzakerelere katılır, hediye alışverişini düzenler ve karşılıklı yeminlerin yapılmasına aracılık ederdi. Diplomatik ilişkilerde hediyeleşme, yalnızca dostluk göstergesi değil, aynı zamanda siyasi statü bildirimini anlamı taşırdı (Charpin, 2010, s. 203).

Antik Mısır'da ise diplomatik temsil, doğrudan firavunun iradesini dışarıya yansıtma işlevi görüyordu. Mısır diplomasisinde en bilinen örneklerden biri, Hititlerle yapılan ve tarihteki ilk yazılı barış antlaşması olan Kadeş Antlaşmasıdır (MÖ 1274). Bu anlaşma, yalnızca savaş sonrası barışı değil, aynı zamanda iki devlet arasındaki elçilik sisteminin kurulmasını da kapsıyordu. Antlaşmada taraflar, düşmanlıkların sona erdiğini bildirmek üzere elçiler göndereceklerini ve bu elçilerin can güvenliğinin sağlanacağını açıkça taahhüt etmişlerdir (Beal, 1992, s. 13).

Hititler, diplomatik ilişkileri hem askeri hem ticari çıkarlar üzerinden geliştirmiştir. Hitit Krallığı, özellikle Anadolu ve Kuzey Suriye'deki küçük şehir krallıklarıyla ilişkilerinde, yazılı belgelerle tanımlanmış diplomatik ağlar kurmuştur. Elçilerin taşıdığı kil tabletler, antlaşmaların birer nüshası olarak arşivlenmiş ve yeminle pekiştirilmiştir. Elçilerin taşıdığı antlaşmalar genellikle tanrılar adına yapılmış yeminlerle mühürlenmiştir; bu, diplomatik ilişkinin yalnızca

iki hükümdar arasında değil, aynı zamanda tanrılar önünde yapılmış kutsal bir bağ olarak değerlendirildiğini gösterir (Bryce, 2005, s. 84).

Bu dönemde elçilerin sahip olduğu dokunulmazlık, yasal olmaktan çok dini temellere dayanıyordu. Bir elçiye zarar vermek, sadece bir kişiyi değil, tanrılarla yapılan antlaşmayı çiğnemek anlamına geliyordu. Dolayısıyla elçilik görevi, yüksek sorumluluk ve kutsallık yüklenen bir görev olarak görülüyordu. Bu anlayış, elçiliğin tarih boyunca neden böylesine itibarlı bir kurum olduğunu açıklar niteliktedir.

Elçilik kurumunun daha sistematik ve yaygın bir hâl aldığı medeniyetlerden biri, şüphesiz Pers İmparatorluğu'dur. Özellikle Ahamenişler döneminde (MÖ 550–330), elçilik yalnızca dış politikada değil, merkezî yönetimin taşradaki uzantısı olarak da önemli bir işlev görmüştür. Persler, geniş bir coğrafyaya hükmettikleri için sadece dış elçilik değil, iç bölgelerde de haberleşme ve kontrol amacıyla elçiler görevlendirmiştir. Bu uygulama, “Kraliyet Yolu” olarak bilinen sistemle birlikte hız kazanmıştır. Kralın mesajlarını farklı bölgelere taşıyan elçiler, aynı zamanda yerel yöneticilerin sadakatini denetleme aracı olarak kullanılmıştır (Briant, 2002, s. 141).

Dış ilişkilerde ise Persler, özellikle Yunan şehir devletleriyle olan müzakerelerde sıklıkla elçi gönderme ve kabul etme yoluna gitmişlerdir. Herodotos'un aktardığına göre Pers Kralı Darius'un Atina ve Sparta'ya elçi göndererek boyun eğmelerini istemesi, elçilik kurumunun siyasi baskı aracı olarak da kullanılabildiğini göstermektedir. Bu elçilerden bazıları, Sparta'da öldürülmüş ve bu durum iki halk arasında savaşı kaçınılmaz kılmıştır. Bu olay, dokunulmazlık ilkesinin her zaman geçerli olmadığını; siyasal gerilimlerde elçilerin can güvenliğinin kolaylıkla tehlikeye atıldığını da ortaya koyar (Herodotos, VII. Kitap).

Antik Çin'de ise elçilik, hem Konfüçyüsçü değerler hem de merkeziyetçi devlet anlayışı ile şekillenmiştir. Çin'de diplomasi, “huai rou” (barışı satın alma) ve “heqin” (evlilik ittifakı yoluyla barış) gibi stratejik yöntemlerle yürütülmüştür. Çin sarayında görev yapan elçiler, çoğunlukla edebi ve etik bilgiye sahip kişiler arasından seçilmiş, görevden önce ciddi bir eğitimden geçirilmişlerdir. Elçilerin gönderdikleri mesajlar genellikle şiirsel, sembolik ve ritüel içeriğe sahip olurdu. Bu, Çin elçilik sisteminin sadece politik değil, kültürel ve ideolojik bir misyon taşıdığını da ortaya koyar (Yao, 2000, s. 56).

Erken Hint uygarlıklarında da elçilik uygulamaları önemli yer tutar. Özellikle Maurya İmparatorluğu döneminde (MÖ 322–185), elçiler hem iç hem dış siyaset açısından kritik roller üstlenmiştir. Kautilya'nın *Arthashastra* adlı eseri, bu konuda önemli bir kaynak niteliğindedir. Eserde elçilerin görev tanımları, nasıl seçilecekleri, hangi durumda görevden alınacakları gibi detaylar yer alır. Elçilik, sadece barış görüşmeleri değil, aynı zamanda düşman devletin zayıf yönlerini tespit etme ve ajanlık faaliyetleri için de kullanılabilir bir görev olarak tanımlanmıştır (Kautilya, *Arthashastra*, Kitap I). Bu durum, diplomasi ve istihbaratın tarihsel olarak ne kadar iç içe olduğunu göstermektedir.

Pers, Çin ve Hint uygarlıkları örnekleri, elçiliğin evrensel bir ihtiyaçtan doğduğunu ve kültürel yapılara göre biçimlendiğini ortaya koymaktadır. Her uygarlık kendi etik değerleri, devlet anlayışı ve diplomatik öncelikleri doğrultusunda elçilik kurumunu şekillendirmiş; bu da günümüzdeki uluslararası diplomasi kültürünün çok katmanlı yapısının temelini oluşturmuştur.

Antik Yunan dünyası, elçilik kurumunun hem teorik hem pratik düzeyde geliştiği önemli bir uygarlık alanıdır. Her ne kadar bu başlık önceki tez bölümlerinizi de ayrıntılı işlendiği için burada kısa geçilecekse de, tarihsel kronoloji açısından bağlantıyı sağlamak önemlidir. Antik Yunan'da şehir devletleri (polisler) arası rekabet, elçiliği neredeyse sürekli işleyen bir mekanizma hâline getirmiştir. Özellikle Atina, Sparta, Korinthos gibi güçlü şehir devletleri arasında barış antlaşmaları, askeri ittifaklar ya da ticari düzenlemeler için düzenli biçimde elçi gönderilmekteydi (Rhodes, 1993, s. 45).

Yunanlıların *presbeis* adını verdikleri elçiler, genellikle yüksek eğitilmiş ve hitabet yeteneği olan kişiler arasından seçilirdi. Demokratik yönetimlerde elçilerin gönderilmesi, halk meclisinin onayına tabiydi. Görevden döndüklerinde de hesap vermeleri gerekirdi. Bu, elçilik görevinin sadece teknik değil, aynı zamanda siyasal meşruiyet temelli bir işlev olduğunu göstermektedir (Hansen, 1991, s. 87). Elçiler bazen birkaç şehir devleti adına görev yaparak konfederal sistemlerin dış ilişkilerini de yönetmişlerdir. Dinî festivallerde ve olimpiyatlarda bile diplomatik mesajlar iletmek üzere temsilciler görevlendirilirdi.

Roma dönemine gelindiğinde elçilik kurumu daha kurumsal ve merkeziyetçi bir yapıya bürünmüştür. Roma'nın *legatus* adı verilen elçileri genellikle senato tarafından atanır, görev tanımları ve yetkileri yazılı belgelerle belirlenirdi. Cumhuriyet döneminde senatonun dış

ilişkilere hâkim olması, elçilik görevlerinin de doğrudan senatörler ya da yüksek rütbeli kişiler tarafından yürütülmesine neden olmuştur. İmparatorluk dönemindeyse imparatorun doğrudan tayin ettiği temsilciler ön plana çıkmıştır (Millar, 1977, s. 121).

Roma elçiliğinin en dikkat çekici özelliği, sadece diplomatik işlev değil, aynı zamanda idari ve askeri yetkiyle donatılmış olmasıdır. Bazı legatus'lar gittikleri yerlerde sadece görüşme yapmaz, aynı zamanda Roma otoritesini temsil eder, gerektiğinde anlaşmaları yürürlüğe koyar ve hatta askeri birlik yönetirdi. Roma hukukunda diplomatik dokunulmazlık açıkça düzenlenmemiş olsa da, bir elçiye zarar vermek Roma'ya savaş ilanı sayılabilecek kadar ciddi bir suçtu (Cicero, *De Officiis*, I.11).

Antik Yunan ve Roma'da görülen bu yapılar, modern diplomasinin etik temellerini, kurumsal yapılarını ve işlevsel çeşitliliğini şekillendiren önemli adımlar olarak kabul edilmektedir. Özellikle Roma'da dış politika ve diplomasiye verilen önem, imparatorluğun uzun süreli istikrarında etkili olmuştur.

Antik dünyanın mirasını devralan Bizans İmparatorluğu, diplomasiye büyük önem vermiş ve elçilik kurumunu hem dış politika hem de iç denge stratejilerinin ayrılmaz bir parçası hâline getirmiştir. Roma geleneğini sürdüren Bizans, diplomasi alanında yüksek derecede sistematik ve protokole dayalı bir yapı kurmuştur. Özellikle sarayda görev yapan *protospatharios*, *logothetes tou dromou* gibi görevliler, hem haberleşme hem de diplomatik temsil işlevi görürdü (Kazhdan, 1991, s. 632).

Bizans elçiliği, yalnızca müzakere ve antlaşma değil, aynı zamanda karşı tarafın kültürünü öğrenme ve etkileme amacı da taşırdı. Diplomaside hediyeleşme ve dini söylem, büyük rol oynamaktaydı. Örneğin, bir Slav kabilesiyle yapılan diplomatik temasta, Bizans elçileri İncil nüshaları ve kutsal eşyalar taşıyarak hem dostluk hem de Hristiyanlık etkisini yaymayı amaçlamışlardır. Bu yönüyle Bizans elçiliği, misyoner diplomasi anlayışının erken örneklerini oluşturur (Shepard, 2008, s. 92).

Öte yandan, İslam dünyasında elçilik, hem Peygamber Muhammed döneminde hem de sonrasındaki Abbasi ve Emevi yönetimlerinde ciddi bir önem kazanmıştır. Kur'an'da doğrudan diplomasiye ilişkin terimler yer almasa da, Hz. Muhammed'in bizzat gönderdiği ve kabul ettiği elçiler, diplomatik temsilin ilk örneklerini oluşturmuştur. Hudeybiye Antlaşması, Necran

Hristiyanları ile yapılan görüşmeler, Habeşistan'a gönderilen heyet gibi olaylar, elçiliğin İslam kültüründeki köklü yerini ortaya koyar (Donner, 2010, s. 197).

İslam geleneğinde elçilere zarar vermek büyük günah sayılmış ve genellikle diplomatik dokunulmazlık ilkesi korunmuştur. Elçiler çoğunlukla adaletli, bilgili ve temsil kabiliyeti yüksek sahabeler arasından seçilmiş, görev dönüşünde ayrıntılı raporlar sunmuşlardır. Halifelik dönemlerinde ise diplomatik heyetler, hem siyasi amaçlı hem de dini propaganda maksadıyla görevlendirilmiştir. Özellikle Abbasi döneminde, Bizans ve Çin saraylarına gönderilen elçiler, İslam dünyasının dışa dönük diplomatik vizyonunu göstermektedir (Kennedy, 2004, s. 209).

Bu dönemde Orta Çağ Avrupa'sı ise elçilik konusunda daha dağınık ve kişisel ilişkilere dayalı bir yapı sunmaktaydı. Feodal beyler, kontlar ve krallar arasında diplomatik ilişki çoğu zaman bireysel güvene dayanır, elçilik görevi ise kalıtsal soylulara verilirdi. Yazılı antlaşmalardan çok sözlü mutabakatlar ön plandaydı. Ancak zamanla, özellikle 12. ve 13. yüzyıllarda Haçlı Seferleri ile birlikte, hem Doğu dünyasıyla hem de iç Avrupa'daki siyasal merkezlerle daha kurumsal diplomatik ilişkiler gelişmeye başlamıştır (Nicholson, 2001, s. 44).

Papa'nın temsilcileri olan *nuncio* ve *legate*'ler, hem dini hem siyasi amaçlarla farklı ülkelere gönderilmiş, bu elçiler Avrupa'da kilise destekli diplomasi geleneğini şekillendirmiştir. Elçiliğin sadece siyasi değil, aynı zamanda kutsal görev olarak algılandığı bu dönemde, temsilciler çoğu zaman hem barış hem de cezalandırma misyonlarıyla görevlendirilmiştir. Kilise diplomatisi, elçiliğin manevi yönünü Batı dünyasında uzun süre şekillendiren en önemli etkidir.

Elçilik kurumunun tarihsel gelişiminde en köklü kırılmalardan biri, 15. yüzyıl İtalya'sında daimi elçilik sisteminin doğuşudur. Rönesans'ın siyasal düzlemdeki en önemli etkilerinden biri, uluslararası ilişkilerin düzenli, kurumsal ve sürekli bir hale gelmesine katkı sağlamasıdır. Bu dönemde İtalya, birbirine rakip ama kültürel olarak iç içe geçmiş pek çok şehir devletinden oluşuyordu, s. Floransa, Venedik, Milano, Papalık Devleti ve Napoli Krallığı gibi. Bu rekabet ortamında istikrarlı ilişkilerin sürdürülebilmesi için devletler birbirlerine sürekli temsilciler göndermeye başladı (Mattingly, 1955, s. 56).

İlk daimi elçiliğin kurulduğu tarih olarak sıklıkla 1455'te Milano'nun Floransa'ya gönderdiği elçi örnek gösterilir. Ancak bu uygulama kısa sürede yaygınlaşmış ve neredeyse tüm şehir

devletleri daimi elçilikler kurmuştur. Bu elçiler yalnızca diplomatik değil, aynı zamanda istihbarat, propaganda, ticaret denetimi ve kültürel etki görevleri de üstlenmiştir. Daimi elçilik, devleti sadece bir olay anında değil, sürekli temsil eden bir yapıya dönmüştür. Bu gelişme, günümüz dış temsilcilik sisteminin temellerini atan en önemli aşamalardan biridir (Black, 2010, s. 22).

Rönesans diplomatlarının görev tanımı çok katmanlıdır. Bunlar yalnızca yazılı mesaj taşıyan elçiler değil, gittiği ülkedeki iç politikayı analiz eden, siyasi aktörler hakkında raporlar sunan ve kendi ülkesinin çıkarlarını gözeten analitik gözlemcilerdir. Özellikle Venedik bu konuda öncü olmuş ve elçilerini sıkı bir raporlama sistemine tabi tutmuştur. Venedik elçileri, görevleri bittikten sonra Senato'ya ayrıntılı rapor (relazione) sunmak zorundaydı. Bu raporlar, hem tarih yazımı hem de siyasal analiz açısından son derece değerlidir (Garrett Mattingly, 1955, s. 114).

Rönesans elçiliğinde dikkat çeken bir başka unsur, elçilerin diplomatik dokunulmazlıklarının net biçimde tanımlanmaya başlanmasıdır. Bu dönemde elçilerin can güvenliği, malları ve haberleşmeleri koruma altına alınmaya başlamış; ancak tam anlamıyla uluslararası hukuki bir çerçeveye oturtulması 17. yüzyılı bulacaktır. Bununla birlikte, elçilerin görevdeyken yabancı mahkemelerde yargılanamayacağı fikri ilk kez bu dönemde kabul görmüştür (Berridge, 2005, s. 42).

İtalyan şehir devletlerinde diplomatik uygulamaların bu kadar gelişmiş olmasının sebeplerinden biri, Rönesans'ın getirdiği bireycilik, rasyonellik ve sekülerleşme eğilimidir. Elçiler artık yalnızca dini temsilciler değil; devlet aklını temsil eden, pragmatik ve profesyonel görevlilerdir. Machiavelli gibi düşünürler, diplomasiyi gerektirdiği stratejik akıl yürütmeyi meşrulaştırmış; devletin çıkarı, kişisel ahlakın önüne geçmiştir. Machiavelli'nin *Prens* adlı eseri, elçiliği de kapsayan realist siyaset anlayışının temel taşlarından biri olmuştur (Machiavelli, 2005, s. 1532).

Rönesans dönemi, elçilik kurumunun kurumsallaşmasında ve çağdaş diplomatik normların şekillenmesinde dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde geliştirilen uygulamalar, kısa süre içinde diğer Avrupa devletleri tarafından da benimsenmiş; böylece diplomasi, kıta çapında bir profesyonel sistem hâlini almıştır.

Elçilik kurumunun modern anlamda çerçevelenmesi, Avrupa tarihinde 1648 tarihli Vestfalya Barışı ile başlar. Otuz Yıl Savaşları'nın ardından imzalanan bu antlaşma, yalnızca savaşları

sonlandırmakla kalmamış; aynı zamanda modern devlet sisteminin temellerini atmış, devletlerin egemenliği, sınırların dokunulmazlığı ve dış temsil ilkeleri hukuki bir çerçeveye kavuşturulmuştur (Osiander, 2001, s. 270). Bu gelişmeyle birlikte diplomasi, keyfi ilişkiler açısından çıkmış ve devletlerarası bir sistemin ana taşıyıcısı hâline gelmiştir.

Vestfalya sonrası dönemde elçilik görevi, artık sadece hükümdarların kişisel ilişki ağı değil, devletler arası sürekli temsilin meşru ve hukuken tanınmış bir kurumu hâline gelmiştir. Bu süreçte Avrupa'daki başlıca devletler, birbirlerinin başkentlerine daimi elçiler göndermeye başlamış ve bu temsilciliklerde görev yapan kişiler için standart diplomatik kurallar geliştirilmiştir. Elçilik protokolü, temsil yetkileri, diplomatik ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar bu dönemde daha sistematik hâle getirilmiştir (Anderson, 1993, s. 79).

Bu bağlamda, 1708 tarihli Fransız diplomasi rehberi ve 18. yüzyılda yazılmış olan diplomatik protokol kitapları, diplomasiye dair ilk standartlaştırma örnekleridir. Bu kitaplar, elçinin giyimi, konuşma tarzı, karşılama da kullanılacak ifadeler, hitap sırası, konaklama düzeyi gibi ayrıntıları kurumsallaştırmıştır. Elçilik artık yalnızca devletler arası ilişki değil, aynı zamanda bir temsiliyet sanatı hâline gelmiştir.

18. yüzyılda Avrupa güç dengesi sisteminin şekillenmesiyle birlikte, elçilik görevine yüklenen anlam da değişmiştir. Elçiler sadece barış için değil, casusluk, ticari anlaşmaların müzakeresi, yeni pazarların keşfi, siyasi ittifakların kurulması gibi çok çeşitli alanlarda görev almışlardır. Bu dönemde elçilik, yalnızca “diplomasi sanatı” değil, aynı zamanda uluslararası strateji aracıdır. Büyükelçilerin raporları, hükümet politikalarını doğrudan şekillendirecek öneme kavuşmuştur (Kissinger, 1994, s. 42).

Bu süreçte İngiltere, Fransa, Avusturya ve Rusya gibi büyük güçler, elçilik kurumunu yalnızca dış temsil aracı olarak değil, aynı zamanda soft power (yumuşak güç) unsuru olarak da kullanmaya başlamışlardır. Özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, elçilikler aracılığıyla yabancı saraylarda moda, edebiyat ve fikir akımları da taşınmış; böylece diplomasi, kültürel etkileşimin motoru hâline gelmiştir. Elçilikler, yalnızca siyasal değil; aynı zamanda entelektüel temsil mekânları olarak da işlev görmüştür (Bely, 2009, s. 113).

Bu dönemde elçiliğin yasal statüsü de güçlenmiş; 1815 Viyana Kongresi'nde elçilik protokolü resmi olarak kodifiye edilmiştir. Viyana Protokolü, elçilerin diplomatik statüsünü ve kıdem

sırasını tanımlayarak büyükelçi, elçi, bakan ve chargé d'affaires gibi farklı unvanları sistematize etmiştir. Bu sistem, diplomatik temsilin hukuki statüsünün yalnızca devletler arası bir gelenek olmaktan çıkarak uluslararası hukukun parçası hâline geldiğini göstermektedir (Freeman, 1997, s. 203).

19. yüzyıl, hem dünya siyaseti hem de elçilik kurumu açısından dönüşüm çağının habercisidir. Sanayi Devrimi sonrası güç dengelerinin değişmesi, Avrupa merkezli emperyalizmin yaygınlaşması ve yeni devlet biçimlerinin doğuşu, diplomatik ilişkilerin niteliğini kökten etkilemiştir. Bu dönemde elçilik artık yalnızca barış aracı değil; aynı zamanda ekonomik çıkarların savunulması, kolonyal stratejilerin yürütülmesi ve jeopolitik nüfuz mücadelesinin temel enstrümanı hâline gelmiştir (Schroeder, 1994, s. 653).

Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğunun elçilik pratiği özel bir yere sahiptir. Osmanlılar, uzun bir süre diplomatik ilişkileri geçici elçiliklerle yürütmüş, ancak 18. yüzyılın sonlarından itibaren daimi elçilik sistemine geçiş başlamıştır. Bu değişimde en kritik dönüm noktası, 1793'te Londra'ya gönderilen Yusuf Agah Efendi'nin büyükelçi olarak atanmasıdır. Bu adım, Osmanlı'nın Batı tipi diplomasiye kurumsal olarak geçişini simgeler (İnalcık, 2000, s. 198).

Osmanlı diplomasi geleneği, hem İslam hukukuna dayalı temsil anlayışından hem de geleneksel saray protokolünden etkilenmiştir. Elçiler, yalnızca padişahın siyasi iradesini değil, aynı zamanda onun dini liderliğini (halifelik) temsil etmekle de yükümlüydü. Bu nedenle Osmanlı elçileri çoğunlukla hem diplomatik eğitim almış hem de yüksek dereceli bürokratlardan seçilmiştir. Ayrıca elçiler, dış ülkelere sadece siyasi mesaj taşımamış, aynı zamanda Osmanlı'nın kültürel ve dini sembollerini de birlikte götürmüştür (Aksan, 2007, s. 121).

19. yüzyılda Osmanlı elçiliklerinin başlıca görevleri arasında Avrupa devletleriyle eşit hukuki statü kazanmak, Tanzimat ve Islahat Fermanı gibi reform süreçlerinin dış dünyada tanıtımını yapmak, ekonomik anlaşmaları müzakere etmek ve azınlık sorunlarında Batılı devletlerin müdahalesini sınırlamak yer alıyordu. Bu dönemde Paris, Londra, Berlin ve Viyana gibi başkentlerdeki Osmanlı elçilikleri, aynı zamanda reformcu Osmanlı aydınlarının Batı'daki gözlem noktaları hâline gelmiştir. Sadık Rıfat Paşa, Ali Paşa ve Fuat Paşa gibi birçok Tanzimat dönemi bürokrati, diplomatik görevlerinden elde ettikleri deneyimlerle iç reformlara da yön vermiştir (Hanioğlu, 2008, s. 87).

Birinci Dünya Savaşı sonrası süreç, elçilik kurumunun yeniden tanımlandığı bir dönemdir. Savaşla birlikte büyük imparatorluklar yıkılmış, yerine ulus-devletler kurulmuştur. Bu yeni düzende, diplomasi artık yalnızca hükümdarların değil, halkın ve kamuoyunun da dahil olduğu daha şeffaf ve uluslararası hukuk normlarına bağlı bir sistem hâline gelmiştir. 1919'daki Milletler Cemiyeti ve daha sonra Birleşmiş Milletler gibi uluslararası yapılar, elçilik kurumunun işlevini yalnızca ikili ilişkilerle sınırlamayıp çok taraflı diplomasiye de taşıyan yeni mekanizmalar geliştirmiştir (Mazower, 2009, s. 54).

Bu dönemde elçiler artık yalnızca iki devlet arasındaki ilişkileri değil, aynı zamanda uluslararası kuruluşlarla ilişkileri, insan hakları meselelerini, savaş sonrası yeniden yapılanmaları, azınlık haklarını ve ekonomik iş birliklerini de kapsayan daha geniş bir görev alanına sahip olmuşlardır. Ayrıca kadınların da diplomatik hizmete kabulü, 20. yüzyıl ortalarında elçilik kurumunun kapsayıcılık açısından dönüşümüne işaret eder.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından şekillenen Soğuk Savaş dönemi, elçilik kurumunun yalnızca iki ülke arasında barış ve müzakereyi yürüten bir yapı olmaktan çıkıp, ideolojik rekabetin ve propaganda savaşlarının merkezinde yer aldığı bir diplomatik modele evrilmesini beraberinde getirmiştir. Bu dönemde elçilikler, artık sadece resmi protokollerin yürütücüsü değil; aynı zamanda istihbarat birimleri, kültürel propaganda ofisleri ve stratejik bilgi toplama merkezleri haline gelmiştir (Westad, 2005, s. 63).

ABD ve Sovyetler Birliği'nin rekabeti, elçilik kurumunu soğuk savaşın sıcak sahası hâline getirmiştir. Özellikle Berlin, Viyana, Washington ve Moskova'daki büyükelçilikler, hem karşı tarafın iç yapısına dair bilgi toplayan, hem de göçmenlerle ve entelektüellerle bağ kurarak karşı ideolojiyi çözmeye çalışan çok yönlü diplomatik merkezler olarak çalışmıştır. Elçilerin klasik görevleri bu dönemde genişlemiş; medya ilişkileri, yerel siyaset analizi, muhaliflerle temas gibi konular diplomatik gündemin vazgeçilmezleri hâline gelmiştir (Ambrose, 1990, s. 149).

1970'lerden itibaren elçilik kurumunun kamu diplomasisi boyutu öne çıkmıştır. Yani artık diplomasi yalnızca hükümetten hükümete değil, hükümetten halka da yürütülmektedir. Bu anlayışa göre bir elçi, görev yaptığı ülkedeki halkın gönlünü kazanmak, kendi ülkesine dair olumlu bir algı oluşturmak ve kültürel ilişkileri geliştirmekle de sorumludur. Bu yaklaşım çerçevesinde elçilik binaları yalnızca protokol mekânları değil; aynı zamanda sergi alanları,

kültürel etkinlik salonları, eğitim merkezi ve iletişim noktaları hâline gelmiştir (Nye, 2004, s. 107).

21. yüzyıla girerken, elçilik kurumu bir başka büyük değişimle karşı karşıya kalmıştır, s. dijital diplomasi. Artık büyükelçiler yalnızca basın toplantılarıyla değil; sosyal medya platformları, blog yazıları ve çevrimiçi yayınlar aracılığıyla doğrudan kamuoyuna hitap edebilmektedir. Bu durum, diplomatik iletişimi hızlandırmış, şeffaflaştırmış ama aynı zamanda daha kırılgan hâle de getirmiştir. Yanlış bir tweet, bir büyükelçinin görevden alınmasına ya da iki ülke arasında diplomatik krize neden olabilmektedir (Manor, 2019, s. 77).

Ayrıca çok taraflı diplomasi çağındayız. Elçiler artık sadece ikili ilişkilerle değil; Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, NATO, Dünya Ticaret Örgütü gibi çok taraflı yapılarda ülkesini temsil etmekte, karmaşık uluslararası müzakere süreçlerinde aktif rol oynamaktadır. Bu, elçilik kurumunun geleneksel yapıdan uzaklaşarak çok aktörlü, çok düzeyli ve çok temalı bir temsil sistemine evrildiğini göstermektedir (Hocking, 2005, s. 40).

Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak çağdaş elçilik kurumu, klasik temsiliyetin ötesine geçerek; kültürel aktör, medya temsilcisi, kriz yöneticisi, halkla ilişkiler uzmanı ve politika analisti rollerini aynı anda üstlenen çok yönlü bir mesleğe dönüşmüştür. Bugünün büyükelçileri, yalnızca diplomasi alanında değil; ekonomi, çevre, güvenlik, kültür ve insan hakları gibi alanlarda da etkinlik göstermektedir. Bu da elçiliği tarihte hiç olmadığı kadar dinamik, etkileşimli ve stratejik bir araç hâline getirmiştir.

2. ANTİK YUNAN'DA ELÇİLİK KURUMU

2.1. Yunan Şehir Devletlerinde Diplomatik Temsil

Antik Yunan dünyasında şehir devletleri (polis), hem kendi aralarında hem de dış dünyayla sürekli temas hâlindeydi. Bu temasların düzenlenmesi ve sürdürülmesi amacıyla çeşitli diplomatik temsil biçimleri geliştirilmişti. Diplomasi, yalnızca savaş ve barış dönemlerinde değil, ticaret, kültürel alışveriş ve siyasi anlaşmalar gibi birçok alanda da etkili bir araçtı (Yarlıgaş, 2021, s. 74). Bu dönemde, diplomatik ilişkiler sadece askeri ve siyasi alanlarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ticaret yolları ve kültürel alışverişlerin düzenlenmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Antik Yunan'ın coğrafi yapısı, birçok farklı şehir devletinin birbirleriyle etkileşimde bulunmasını gerektiriyordu, bu nedenle diplomasi, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin sürdürülebilmesi için vazgeçilmez bir araç haline gelmiştir (Meiggs, 1982, s. 23).

İlk dönemlerde bu tür ilişkilerde “kerykes” olarak adlandırılan haberciler görev alıyordu. Kerykesler, kutsal görevli sayıldıkları için dokunulmazlığa sahipti ve savaş zamanlarında bile güven içinde seyahat edebilirlerdi. Mitolojik olarak tanrı Hermes tarafından korunduklarına inanılırdı. Bu kişiler, mesajları iletmek, davetleri taşımak ve iki şehir devleti arasında resmi olmayan iletişimi sağlamakla görevliydi. Daha sonra, diplomasi daha kurumsal bir hâl aldı ve “presbes” adı verilen elçiler görevlendirilmeye başlandı. Bu elçiler, kendi şehir devletlerinin en güvenilir, bilgili ve hitabeti güçlü kişileri arasından seçilirdi. Presbesler, sadece mesaj iletmekle kalmaz, aynı zamanda müzakere eder, gerektiğinde şehirlerini savunur ve anlaşmalar yaparlardı. Yunan şehirleri için bu kişiler, özellikle barış görüşmelerinde ve ittifak antlaşmalarında kritik roller oynardı (Yarlıgaş, 2021, s. 75). Bu gelişim, Antik Yunan diplomasi sisteminin, yalnızca askeri ve kültürel ilişkilerde değil, aynı zamanda şehir devletlerinin dış ilişkilerinde stratejik bir anlam taşıyan bir hal almasını sağladı (Hornblower, 2008, s. 65).

“Proxenos”lar ise daha uzun süreli diplomatik temsilin örnekleridir. Modern anlamda konsoloslara benzeyen proxenoslar, temsil ettikleri şehir devletinden değil, bulundukları şehirde yaşayan bireylerdi. Örneğin, Atinalı bir vatandaş, Sparta’da proxenos olarak görev yapabilir ve Atina’nın çıkarlarını koruyabilirdi. Bu kişiler, gelen misafirlere ev sahipliği yapar, ticari sorunlarda aracılık eder ve bazı durumlarda siyasi müzakerelere de katılırlardı.

Ayrıca, diplomatik ilişkilerin yönetildiği daha büyük ve kolektif yapılar da mevcuttu. Bunların en bilineni “Amfiksionik Konsey”lerdi. Bu konseylerde farklı şehir devletlerinin temsilcileri bir araya gelir, ortak dini törenleri düzenler ve gerektiğinde askeri ya da siyasi kararlar alırlardı. Delphoi ve Thermopylai gibi bölgelerde toplanan bu konseyler, diplomatik işbirliğinin erken örnekleri olarak kabul edilir (Tuncer, 1991, s. 8). Proxenoslar ve amfiksionik konseyler, diplomatik işbirliğinin ne denli derinlemesine ve çok yönlü olabileceğinin bir göstergesi olarak Antik Yunan’da uzun süre etkili olmuş ve diplomasiye yeni bir boyut kazandırmıştır (Kallet, 2002, s. 72).

Antik Yunan’da diplomatik süreçler, halk tarafından da yakından izlenirdi. Görüşmeler halk meclislerinde tartışılır, alınan kararlar genellikle taş levhalara kazınarak kamuya açık yerlere asılırdı. Bu durum, şeffaf ve katılımcı bir diplomasi anlayışını gösterir. Yunan şehir devletleri arasındaki bu temsil mekanizmaları, günümüz diplomatik uygulamalarının temelini oluşturmuş ve uluslararası ilişkiler tarihinde önemli bir yer edinmiştir (Tuncer, 1991, s. 8). Bu şeffaflık, Antik Yunan’ın demokrasi anlayışını yansıtırken, aynı zamanda diplomatik müzakerelerin daha geniş bir halk kitleleri tarafından izlenmesini sağlamış, diplomatik süreçlerin daha demokratik bir biçimde şekillenmesine katkıda bulunmuştur (G. E. M. de Ste. Croix, 2004, s. 120).

Antik Yunan dünyasında şehir devletleri (polis), siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerin yoğun olduğu dinamik bir yapıya sahipti. Bu yoğun temas ağı, farklı şehir devletleri arasında ve dış dünya ile ilişki kurmanın zorunlu hale gelmesiyle birlikte, sistematik diplomatik temsil biçimlerinin gelişmesine neden oldu. Diplomasi, yalnızca savaş ve barış süreçlerinde değil, ticaretin düzenlenmesinde, kültürel alışverişin sürdürülmesinde ve siyasi ittifakların kurulmasında da merkezi bir araç işlevi gördü. Yunan diplomasisi, çok boyutlu bir nitelik arz ederek hem bireyler hem de kolektif kurumlar üzerinden şekillendi (Yarlıgaş, 2021, s. 74).

Antik Yunan’daki şehir devletleri arasında çok taraflı diplomatik uygulamaların en belirgin örnekleri, panhellenik kongreler ve Delphi Amfiksionisi gibi yapılar aracılığıyla ortaya çıktı. Panhellenik kongreler, özellikle Olimpos ve Delfi gibi kutsal merkezlerde düzenlenen toplantılardı. Bu kongrelerde, farklı polislerin temsilcileri bir araya gelerek savaş ve barış kararlarını, kutsal törenlerin düzenini ve hatta ortak savunma stratejilerini görüşürdü

(Yarlıgaş, 2021, s. 76). Delphi Amfiktionisi ise, Delphoi tapınağını korumak ve kutsal alanların dokunulmazlığını sağlamak amacıyla kurulmuş bir birlikti. Amfiktioni üyeleri, Dorian, Aiolik ve Jon kentlerinden delegelerden oluşur, bölgesel çatışmaların çözümüne katkıda bulunur ve kutsal hizmetlerin kesintisiz sürdürülmesini gözetirlerdi (Lewis, 2007, s. 112).

Panhelenik kongreler, yalnızca dinsel törenlerin koordine edilmesiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ekonomik ilişkilerin düzenlenmesi ve ticari yolların güvence altına alınmasında da ara buluculuk işlevi gördü. Örneğin onyıllık kongreler sırasında yol güvenliği konusunda alınan kararlar, ticaret yollarının emniyetini artırarak ekonomik canlılığı destekledi (Meiggs, 1982, s. 28). Böylece çok taraflı diplomasi, bölgesel istikrarın korunmasında anahtar bir rol üstlendi.

Antik Yunan'da siyasal ittifaklar (*symmachia*) ve karşılıklı yardım anlaşmaları (*epimachia*), diplomasiin temel taşıydı. Sparta öncülüğündeki Peloponnesos Birliği (MÖ 6. yüzyıl–MÖ 4. yüzyıl), Atina liderliğindeki Delos Birliği (MÖ 478–MÖ 404) gibi büyük ittifaklar, siyasal ve askerî dengeleri belirledi. Bu ittifaklar, üyelerin külfet ve haklarını somut olarak yazılı antlaşmalarla tanımlayarak, haksızlığa maruz kalma riskini azaltıyordu (Cartledge, 1998, s. 45).

Yunan şehir devletleri arasındaki antlaşmalar, genellikle tanrıların huzurunda yemin edilerek yapıldığından, ihlal edilmesi ağır toplumsal ve dinsel sonuçlar doğuruyordu. Bu nedenle söz konusu anlaşmalar, diplomatlar ve proxenler aracılığıyla sürekli güncellenir, taraflar arasındaki krizler kutsal arabulucular vasıtasıyla çözümlenmeye çalışılırdı (Hall, 1997, s. 38). Antlaşmaların metinleri farklı kamusal alanlarda okunur ve tanıklar huzurunda onaylanırdı; böylece diplomasi, hem hukuki hem de ritüel bir temele dayandırılmıştı.

Savaş ve barış, Antik Yunan diplomasisinin en yoğun yaşandığı ortamlardı. Bir polis, başka bir polise savaş ilan ederken önce elçi göndererek son uyarı yapar, görüşmenin olumsuz sonuçlanması durumunda tekrar elçi gönderir ve nihai olarak savaşı resmen duyururdu (Yarlıgaş, 2021, s. 79). Bu prosedür, hem karşı tarafa son bir uzlaşma şansı tanıyor hem de toplumsal meşruiyeti koruyordu.

Antik Yunan’da ticaret, şehir devletleri arasındaki diplomatik ilişkilerin vazgeçilmez bir boyutunu oluştuyordu. Ege Denizi’nin merkezi konumu, liman kentleri olan Korinthos, Rodhos ve Massalia (günümüzde Marsilya) gibi yerleşimlerin işlevsel ticaret ağları kurmasını sağladı. Bu kentler, kendi aralarındaki mal değişimini kolaylaştırmak için düzenli toplantılar düzenleyerek gümrük vergisi oranlarını, gemi koruma önlemlerini ve deniz yollarının emniyetini görüşürdü (Meiggs, 1982, s. 40).

Ticari diplomasi aynı zamanda para birimi, standart ağırlık ve ölçü sistemlerinin uyumlaştırılmasını da gerektiriyordu. Örneğin, Attika drahmasının yaygın kabul görmesi, Atina’nın ekonomik nüfuzunu artırırken diğer kent devletlerinde de fikir birliği oluşturuldu. Bu süreçte, Atinalı proxenler ve ticaret temsilcileri, yabancı tüccarlarla doğrudan ilişki kurarak hem vergi gelirlerini hem de deniz ticaretini denetim altına aldı (Cartledge, 1998, s. 52).

Kültürel alışveriş, Antik Yunan diplomasisinin tamamen ayrılmaz bir parçasıydı. Tiyatro, edebiyat, felsefe ve mimarlık gibi alanlarda fikirlerin yayılması, farklı polisler arasındaki diyalogu kuvvetlendirdi. Örneğin Atina’dan Sokrates, Platon gibi filozoflar farklı kentlere davet edilerek düşüncelerini paylaştıkça, bu intellektüel temaslar diplomatik ilişkilerin yumuşamasını sağladı (Lewis, 2007, s. 124). Yunan kolonilerinin kurulduğu Batı Akdeniz’de üst düzey yöneticiler, yeni yerleşimcileri misafir ederek kültürel ve ticari bağları pekiştirdi.

Kültürel karşılaşmalar, aynı zamanda antik Yunan’ın ortak kimlik algısını güçlendirdi. Panhelenik oyunlar-Olimpiya, Pythia, Nemea, İsthmia gibi-sadece atletik yarışmalar değil, içlerinde müzik, şiir ve dramatik sanat etkinliklerinin de yer aldığı büyük festivallerdi. Bu organizasyonlar, farklı kentlerden gelen izleyicilerin ve delegelerin bir araya gelmesini sağlayarak kutuplaşmanın önüne geçti (Hall, 1997, s. 49).

Sparta ve Atina, birbirinden farklı diplomatik stratejiler izleyen iki büyük güçtü. Sparta, geleneksel olarak kapalı ve kapısına kilit vurmayı tercih eden bir dış politika izlerken, Atina, deniz egemenliği ve ekonomik nüfuz üzerine kurulu bir yayılmacı strateji benimsemişti. Peloponnesos Birliği çatısı altında Spartalı elçiler, üye kentlerde güvenlik

ve askerî üye yükümlülüklerini denetlerken, Atina elçileri Delos Birliği'nin mali kaynaklarını merkezi kontrol altında tutuyordu (Yarlıgaş, 2021, s. 83).

Antik Yunan diplomasisinde kriz yönetimi, çoğu zaman kutsal törenlerin veya ara bulucuların (diatazomenoi) müdahalesiyle sağlanmaya çalışıldı. İki kent devleti arasındaki gerilimler, özellikle kutsal yıl (eketia) ya da oyun öncesi ateşkes dönemlerinde yumuşardı. Ateşkes (ekekhetos) ilanı, genellikle Delphi oraclesının verdiği emir doğrultusunda ilan edilirdi ve bunu ihlal eden polisler, tanrısal yaptırımlarla karşı karşıya kalırdı (Hall, 1997, s. 52).

2.2. Yunan Elçileri (Presbeia)

Zamanla diplomatik ihtiyaçların artması ve ilişkilerin karmaşıklaşması, daha yetkin ve yetkili temsilcilerin görevlendirilmesini zorunlu kıldı. Bu bağlamda “presbes” olarak bilinen elçiler ortaya çıktı. Presbesler, özellikle ileri yaşta, deneyimli, bilgili ve hitabet yeteneği gelişmiş bireyler arasından seçiliyordu. Görevleri yalnızca mesaj taşımakla sınırlı olmayıp, müzakere etmek, barış şartlarını görüşmek, ittifak kurmak veya krizleri çözmek gibi önemli sorumlulukları da kapsıyordu. Bu açıdan presbesler, şehir devletlerinin uluslararası arenadaki çıkarlarını aktif biçimde savunan siyasi aktörlerdi (Yarlıgaş, 2021, s. 75).

Presbeis olmaya aday kişilerde aranan başlıca nitelikler şunlardı:

- Yaş ve deneyim, s. Elçilik, bilgi ve erdem gerektiren bir görev olarak görüldüğünden, yaşlı ve tecrübeli kişilere verilmesi tercih edilirdi. Bu bağlamda “presbys” sözcüğü, hem “elçi” hem de “yaşlı, bilge kişi” anlamına geliyordu. Zaten bu kelimedenden türeyen “presbyteros” daha sonra Roma ve Hristiyan dünyasında “kilise büyüğü” anlamında kullanılmıştır (Finley, 1981).
- Retorik yetkinlik, s. Elçilerin etkili bir hitabet yeteneğine sahip olması beklenirdi. Zira bu kişiler, karşı polisle müzakere ederken halk meclislerinde ya da senatolarda konuşmalar yapar, teklifleri sunar ve soruları yanıtlarlardı. Bu nedenle Atina gibi yerlerde elçilik görevine getirilen birçok kişi, aynı zamanda sofist veya logographos (konuşma yazarı) kökenliydi (Yunis, 1996).

- Siyasal sadakat, s. Elçinin görev süresi boyunca kendi şehrinin çıkarlarını savunacağına, karşı tarafla gizli bir anlaşmaya girmeyeceğine dair yemin etmesi gerekirdi. Bu tür ant içmeler Delphi ya da yerel tapınaklarda gerçekleştirilirdi.
- İyi şöhret, s. Özellikle prestijli polislerde, elçilerin daha önce kamusal görevlerde bulunmuş olması, iyi bir ün edinmiş olması önemliydi. Kimi zaman bu kişiler daha önce askerî komutanlık, meclis üyeliği ya da jüri görevi gibi rollerde de bulunmuş olurdu.

Bazı polislerde elçiler kura ile belirlenirken, kritik görevler için doğrudan atama usulü de uygulanmaktaydı. Sparta'da ise çoğunlukla yaşlı ve aristokrat sınıftan bireyler elçiliğe seçilirdi. Bu sınırlı demokrasi içinde, Sparta'nın "gerousia" adlı yaşlılar meclisinden çıkan elçiler, hem saygı görür hem de devletin gelenekçi çizgisini temsil ederdi (Cartledge, 2001).

Antik Yunan elçileri, görevlerini icra ederken yalnızca söyledikleriyle değil, görünüşleriyle de şehirlerini temsil ederlerdi. Bu nedenle giyim kuşamları, taşıdıkları semboller ve beden dilleri büyük önem taşırdı. Elçilerin kıyafetleri, genellikle sade ama özenli olurdu. Elçiler, şehri temsil ettiklerinden dolayı aşırılıktan kaçınarak sade bir zarafeti tercih ederlerdi. Bu tarz, hem kişisel tevazuyu hem de kamu görevine duyulan saygıyı yansıtırı.

Khimation adı verilen uzun ve sade bir örtü, elçilerin en sık tercih ettiği kıyafetlerden biriydi. Bu kıyafet, statüye göre farklı renklerde olabilir; ancak genellikle beyaz veya bej tonları tercih edilirdi. Ayakkabı olarak sandalia adı verilen sade deri sandaletler giyilirdi. Süslemelerden kaçınılır, elçinin görünüşüyle dikkati kendine değil; mesajına yönlendirmesi beklenirdi (Llewellyn-Jones, 2003).

Elçilerin taşıdığı en önemli sembollerden biri, kerukeion (kerykeion) yani elçi asasıydı. Hermes'in sembolü olan bu asa, barış, haberleşme ve dokunulmazlık anlamına gelirdi. Elçilerin tanrılar adına bu asayı taşıması, onların tarafsızlık ve güven içinde görev yapmalarını sağlar, karşı tarafın da bu dokunulmazlığa saygı göstermesini meşrulaştırırdı. Kerukeion, iki yılanın dolandığı bir değnek olarak betimlenir ve bu figür günümüzde tıp ve diplomasi sembolizmi içinde yaşamaya devam etmektedir (Stafford, 2000).

Elçilerin kimliklerini ispatlamak ve görevlerinin resmiyetini göstermek için taşıdıkları belgeler ise balmumuna sarılı veya taş tabletlere yazılmış antlaşmalar şeklindeydi. Bu belgeler ya tanrı adına düzenlenir ya da bir şehir meclisinin kararını içerirdi. Belgelerde sıkça kullanılan ifadeler, tanrılara yeminle bağlılık, barışa çağrı ve ortak geçmişe yapılan göndermelerdi.

Antik Yunan’da bireysel elçilik örnekleri de oldukça dikkat çekicidir. Özellikle bazı isimler, yürüttükleri başarılı diplomatik misyonlar sayesinde hem tarihçilere hem de halk arasında hafızalara kazınmıştır. Bunlardan en bilineni hiç şüphesiz Perikles’in dayısı Kleisthenes’tir. Atina’nın erken dönem politik yapılanmasında önemli rol oynayan bu isim, çeşitli Yunan polisleri arasında ittifaklar kurmuş ve barış süreçlerine liderlik etmiştir. Yine Atinalı hatip Demosthenes, sadece siyasetçi değil aynı zamanda elçilik görevi yürütmüş bir figürdür. Makedonya Kralı II. Filip ile yapılan müzakerelerde Atina’yı temsil etmiş, ancak savaş yanlısı tutumu nedeniyle zamanla diplomatik olarak yalnızlaşmıştır. Thukydides’in aktardığı bazı olaylarda ise Sparta adına görev alan elçilerden Antalkidas, Perslerle yapılan barış antlaşmasında aktif rol oynamıştır. Bu olay, Yunan diplomasisinin doğrudan Pers etkisi altında şekillendiği nadir örneklerden biridir (Sealey, 1976).

Sparta’nın meşhur komutanı Brasidas, aynı zamanda diplomatik yetenekleriyle tanınmıştır. Trakya’daki şehirlerle yaptığı müzakerelerde hem yumuşak güç hem de tehdit dili kullanarak başarı elde etmiş, askeri operasyonlarla diplomasi arasındaki ilişkiyi açıkça göstermiştir. Bu tür örnekler, Antik Yunan’da elçiliğin yalnızca pasif bir görev değil, siyasi ve askerî stratejilerin bir parçası olduğunu da göstermektedir.

Diplomatik temsilin bir diğer önemli unsuru ise “proxenos” kurumuydu. Proxenoslar, bir şehir devletini kendi ikamet ettikleri başka bir şehirde temsil eden bireylerdi ve modern anlamda konsolosluk sisteminin ilk örnekleri olarak değerlendirilebilirler. Örneğin bir Atinalı, Sparta’da proxenos olarak görev alarak Atina vatandaşlarının haklarını koruyor, ticari anlaşmazlıklarda aracılık yapıyor ve gerektiğinde siyasi süreçlerde etkili oluyordu. Proxenosluk görevi, gönüllü bir temsiliyet biçimi olup, karşılıklı güvene ve kişisel ilişkilere dayanıyordu. Bu sistem, şehir devletleri arasında daha kalıcı ve günlük diplomatik ilişkilerin kurulmasına olanak sağlamış, böylece uluslararası ilişkilerde sürekliliğin temelini atmıştır (Ehrenberg, 1962, s. 115).

Antik Yunan’da diplomatik ilişkiler yalnızca bireysel temsilciler aracılığıyla yürütülmüyordu; aynı zamanda kolektif diplomatik yapılar da mevcuttu. Bunların en bilinen örneği “Amfiktionik Konsey”lerdir. Delphoi ve Thermopylai gibi kutsal merkezlerde toplanan bu konseylerde farklı polislerin temsilcileri bir araya gelir, dini törenleri organize eder ve ortak savunma stratejileri geliştirirlerdi. Özellikle Delphoi'deki Pythia kehanetlerinin uluslararası düzeyde etkili olması, bu tür kolektif yapıların dini meşruiyet kazandırarak diplomatik süreçlerde ağırlık kazanmalarını sağlamıştır. Amfiktionik konseyler, ortak çıkarların korunmasına yönelik iş birliğinin kurumsallaşması bakımından erken bir federatif yapının habercisi olarak değerlendirilebilir (Tuncer, 1991, s. 8; Larsen, 1975, s. 23).

Diplomatik süreçler Antik Yunan’da yalnızca elitler düzeyinde gerçekleşmiyor, halkın da belirli ölçüde katılımına açılıyordu. Yapılan müzakereler halk meclislerinde (ekklesia) tartışılıyor ve alınan kararlar taş levhalara kazınarak agorada, yani kamusal meydanlarda sergileniyordu. Bu şeffaflık ilkesi, hem şehir devletlerinin yönetim yapısında katılımcılığı artırıyor hem de diplomatik faaliyetlere toplumsal meşruiyet kazandırıyordu. Böylelikle diplomasi, yalnızca kapalı kapılar ardında yürütülen bir faaliyet değil, aynı zamanda toplumun kolektif bilinciyle uyumlu bir süreç haline gelmişti (Tuncer, 1991, s. 8).

Sonuç olarak, Antik Yunan şehir devletleri arasında kurulan diplomatik temsil mekanizmaları, bugünkü uluslararası diplomasi anlayışının temel taşlarını oluşturmuştur. Kerykeslerden presbeslere, proxenoslardan amfiktionik konsey yapılarına kadar uzanan bu gelişim çizgisi, diplomatik temsilin evriminde önemli bir aşamayı ifade eder. Antik Yunan diplomasisi, hem bireysel hem kurumsal düzeyde yürütülen uygulamalarıyla, uluslararası ilişkilerin tarihsel gelişimi açısından kalıcı izler bırakmıştır.

2.3. Antik Yunan’da Elçiliklerin Görevleri ve Sınırlılıkları

Yunan şehir devletleri arasında dış ilişkilerle ilgili olarak görevlendirilen farklı sınıflar bulunuyordu. Bu sınıflar, temsilcilerin işlevlerini belirleyen önemli bir yapıydı. Erken dönemlerde, diplomatlar genellikle kerykes adı verilen habercilerdi. Bu kişilerin, belirli bir görev süresi olmadan yalnızca haber taşımakla sorumlu oldukları biliniyordu. Kerykesler, genellikle sesli bir şekilde haber iletme için eğitim alırlardı ve yüksek sesle okuma, aynı zamanda onlardan beklenen en önemli beceriydi. Bu temsilciler, çok büyük bir güvenlik

ve bağımsızlık gerektiren bir görevde yer alırlardı, çünkü gönderdikleri haberlerin doğruluğu ve etkisi doğrudan devletler arası ilişkileri etkileyebilirdi (Ergüven, 2008, s. 7).

Proxenoslar, günümüzdeki konsolosluk temsilcilerine benzeyen bir rol üstleniyorlardı. Bu kişiler, başka bir şehir devletinde ikamet ederken, kendi şehir devletlerinin çıkarlarını savunur, ticaret ve diplomatik ilişkileri koordine ederlerdi. Proxenosların, resmi unvanları olmasa da devletler arası ilişkilerde önemli bir görev üstlendikleri görülmektedir. Ayrıca, proxenoslar, bulundukları şehirlerde genellikle “misafirperverlik” üzerine inşa edilen ilişkiler kurarlardı, bu da Yunanlar için büyük bir önem taşırdı (Ergüven, 2008, s. 10).

Antik Yunan'da diplomatik ilişkiler, yalnızca insanlar arasındaki anlaşmalarla sınırlı değildi. Diplomatik anlaşmalar, bazen tanrılar tarafından onaylanması gereken kutsal bir süreç olarak görülüyordu. Yunan şehir devletleri arasındaki anlaşmaların geçerliliği, çoğunlukla tanrıların iradesine bağlanırdı. Bu, Yunanların diplomatik anlaşmalarına olan saygıyı artırır, anlaşmaların ihlal edilmesi durumunda, bunu kutsal bir suç olarak kabul ederlerdi. Özellikle Tanrı Zeus'un, antik Yunan'daki diplomatik ilişkilerin koruyucusu olduğuna inanılırdı (Ergüven, 2008, s. 10).

Diplomatik yazışmaların ve kişisel malların bağımsızlığı gibi kavramlar da Antik Yunan'da uygulanmış ve diplomatların görevlerini yerine getirmeleri sırasında karşılaştıkları engellerin en aza indirilmesi sağlanmıştır. Bu uygulamalar, günümüzün diplomatik dünyasında hala geçerliliğini koruyan ilkelerden biridir (Kurbalıja, 2021, s. 10).

Antik Yunan'da diplomatik temsil, yalnızca bireysel görevlendirmelerle değil, genellikle heyetler aracılığıyla yürütülmekteydi. Bu durum, Antik Yunan diplomasisinin kurumsallaşma düzeyini ve kolektif karar alma süreçlerini yansıtmaya açısından önemlidir. Mosley, elçilik heyetlerinin yapısı konusunda belirli bir standardın olmadığını, heyetlerin iki, üç, beş hatta on kişiden oluşabildiğini belirtmektedir (Mosley, 1965, s. 190). Heyetin büyüklüğü, büyük ölçüde görüşülen meselenin ciddiyetine, görüşme yapılacak şehir devletinin politik ağırlığına ve taraflar arasındaki ilişkilerin tarihine bağlı olarak şekilleniyordu. Bununla birlikte, bu yapının içsel bir boyutu daha vardı, s. gönderen devletin iç politik dengeleri.

Bu bağlamda, Yarlığaş'ın da dikkat çektiği gibi, özellikle Atina'da elçilik heyetlerinin sayısal yapısı sadece dış ilişkilerin doğasına göre değil, iç siyasetteki hiziplerin sayısına ve güç dengesine göre belirleniyordu (Yarlığaş, 2021 , s. 191). Yani bir elçilik heyetinin kaç kişiden oluşacağına, kimin temsil edileceğine ve kimlerin sesinin duyulacağına dair kararlar, Atina'daki demokratik yapının bir yansımasıydı. Bu durum, elçiliklerin yalnızca dış dünyaya karşı değil, aynı zamanda şehir devleti içindeki fikirlerin de temsil edildiği bir kurum olduğunu göstermektedir. Böylece diplomasi, yalnızca dış ilişkilerin yürütüldüğü bir araç değil, iç siyasetin yansıdığı bir sahne haline gelmiştir.

Heyetlerin yapısı sadece temsilcilerin sayısıyla değil, hiyerarşik düzeniyle de şekillenmekteydi. Bu delegasyonların başında, “arkhipresbeutes” adı verilen bir başkan bulunmaktaydı. Yarlığaş'ın belirttiği gibi, bu kişi çoğu zaman heyetin oluşturulmasını meclise öneren ve göreve seçilen bireydi (Yarlığaş, 2021, s. 192). Başkan, hem diplomatik sürecin koordinatörlüğünü üstleniyor hem de diğer heyet üyeleri adına hitap etme, karar alma sürecine yön verme sorumluluğunu taşıyordu. Bu durum, Antik Yunan diplomasisinde bireysel liderliğin kolektif temsille birleştiği esnek bir modelin varlığına işaret eder.

Tuncer, Antik Yunan'da özellikle demokratik sistemin elçilere karşı ihtiyatlı bir yaklaşım benimsediğini vurgular (Tuncer, 2009, s. 193). Bu güvensizlik ortamı, elçilik heyetlerinin farklı siyasi görüşlerden temsilciler içerecek şekilde tasarlanmasına neden olmuştur. Böylece hiçbir hizbin veya siyasi grubun görüşü tek başına baskın hale getirilemez, kararlar ancak çoğulcu bir zemin üzerinde alınabilirdi. Bu yaklaşım, Yunan diplomasisinin sadece dış ilişkileri düzenlemekle kalmayıp aynı zamanda iç demokratik kültürün sürdürülebilirliğine hizmet ettiğini ortaya koymaktadır.

Elçilik heyetlerinin hareket alanı ve görev süresince sahip oldukları yetkiler ise katı kurallara bağlı değildi. Bazı elçilere oldukça geniş yetkiler tanınabilirken, bazıları yalnızca dar çerçevede hareket etmek zorundaydı. Aiskhines'in aktardığına göre, Atina'nın Makedonya'ya gönderdiği ilk elçilik heyetine verilen talimatlar arasında, çıkar elde edebilmek için imkanlar dahilinde her şeyin yapılabileceği de yer almaktadır (Akt. Tuncer, 2009, s. 194). Bu durum, Antik Yunan elçilerine belirli bir takdir yetkisi tanındığını ve gerektiğinde inisiyatif kullanmalarının beklendiğini gösterir. Elçilerin sadece emirleri

uygulayan pasif figürler değil, olayları yerinde değerlendirme ve stratejik kararlar alma kabiliyetine sahip bireyler oldukları anlaşılmaktadır.

Ancak bu özgürlük alanı bazı durumlarda kötüye kullanılmaktaydı. M.Ö. 346 yılında Makedonya Kralı II. Philip'e gönderilen Atinalı elçilik heyetinin, kralın Atina ile barış yapma niyetini bilinçli olarak yanlış aktardığı bilinmektedir. Tuncer, bu durumun arka planında, heyet üyelerinin Philip'ten rüşvet almış olmalarının yattığını belirtmektedir (Tuncer, 2009, s. 195). Bu örnek, elçilik yetkisinin suistimal edilebileceğini ve bireysel çıkarların, kamu yararı önüne geçebileceğini göstermektedir. Bu durum, Antik Yunan diplomasisinin etik boyutuna dair önemli bir tartışmayı da beraberinde getirir.

Nicolson, Antik Yunan'da demokrasi nedeniyle elçilerin hiçbir zaman tam yetkiyle donatılmadıklarını, bunun da diplomatik süreci yavaşlattığını belirtmektedir (Nicolson, 1970, s. 197). Elçiler çoğu zaman nihai kararları alma yetkisine sahip değildi; önemli meselelerde ya şehirlerine haber gönderip talimat almak ya da bizzat geri dönerek meclisi bilgilendirmek zorundaydılar. Bu sistem, temsilcilerin iradesi ile halkın denetimi arasında bir denge kurmaya çalışırken, zaman zaman müzakereleri çıkmaza da sokabilmekteydi. Özellikle otoriter rejimlerle yapılan görüşmelerde, bu durum Yunan tarafı için ciddi bir dezavantaj yaratıyordu.

2.4. Antik Yunan Elçilik Pratikleri

Antik Yunan dünyasında diplomasi, şehir devletleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde önemli bir rol üstlenmiş; bu yönüyle hem siyasi etkileşimlerin hem de kültürel alışverişin temel taşı olmuştur. Antik Yunan'ın çoğulcu yapısı, farklı politik sistemleri ve şehir devletlerinin (polis) bağımsızlığı, diplomatik uygulamaların çeşitlenmesini ve kurumsallaşmasını beraberinde getirmiştir. Özellikle Atina gibi demokratik yönetimlere sahip şehir devletlerinde diplomasi, sadece bir dış ilişki aracı olarak değil, aynı zamanda iç politik yapının da bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir.

Antik Yunan'da elçilik, çoğunlukla tek bir kişinin sorumluluğunda değil, bir heyet aracılığıyla yürütülmekteydi. Bu heyetlerin yapısı belirli kurallara bağlı olmayıp, ihtiyaca ve bağlama göre şekillenirdi. Mosley'e göre elçilik heyetlerinin sabit bir sayısı bulunmamakta, iki, üç, beş ya da on kişilik gruplardan oluşabilmekteydi (Mosley, 1965, s.

190). Bu esnek yapı, diplomatik heyetlerin işlevselliğini artırdığı gibi, aynı zamanda şehir devletlerinin iç dengelerine de uyum sağlamasına olanak tanımıştır.

Heyetlerin oluşumunda, yalnızca dış ilişkilerin niteliği değil, gönderen şehir devletin iç siyasi yapısı da belirleyici olmaktadır. Yarlığaş, Atina örneğinden hareketle, elçilik heyeti mevcudunun, olayın önemi kadar, şehirdeki farklı politik hiziplerin mevcudiyetine göre belirlendiğini ifade etmektedir (Yarlığaş, 2021, s. 191). Bu durum, heyetlerin yalnızca diplomatik değil, aynı zamanda temsili bir nitelik taşıdığını gösterir. Farklı fikirlerin temsil edilmesi sayesinde elçilik heyetleri, gönderildikleri yerde yalnızca bir görüşün değil, bir bütün olarak şehir devletinin iradesini yansıtabilmiştir.

Her diplomatik heyetin başında “arkhipresbeutes” olarak adlandırılan bir başkan bulunurdu. Bu kişi genellikle diplomatik görevin mecliste teklif edilmesini sağlayan ve heyetin idaresini üstlenen temsilciydi (Yarlığaş, 2021, s. 192). Başkan, müzakerelerde heyetin sözcüsü olarak görev yapar, gerektiğinde kararların alınmasında yönlendirici rol oynardı. Bu yapı, kolektif temsile dayalı bir diplomasi anlayışının benimsendiğini göstermektedir.

Tuncer’e göre Antik Yunan demokrasisi, kendi elçilerine karşı büyük bir güven beslememekteydi. Bu nedenle elçilik heyetleri farklı siyasi görüşlerden temsilcileri bir araya getirecek şekilde oluşturulurdu (Tuncer, 2009, s. 193). Bu durum, hem karar alma sürecinde bir denge unsuru oluşturuyor hem de elçilerin yetkilerini keyfi biçimde kullanmalarını engelliyordu.

Antik Yunan’da elçilerin görevleri süresince ne kadar yetkiye sahip olacakları, görevin içeriğine ve meclisten aldıkları talimata bağlıydı. Aiskhines’in aktardığı bir olayda, Atina’nın Makedonya’ya gönderdiği elçilere “çıkar elde edebilmek için ellerinden geleni yapabilecekleri” yönünde bir talimat verildiği belirtilmektedir. Bu örnek, elçilerin yalnızca önceden belirlenmiş kurallara göre değil, gerektiğinde inisiyatif kullanarak hareket edebildiklerini göstermektedir (Akt. Tuncer, 2009, s. 194).

Bununla birlikte, elçilerin bu serbestlik alanını kötüye kullandıkları durumlar da mevcuttur. M.Ö. 346 yılında Makedonya Kralı II. Philip ile barış görüşmeleri yapmak üzere gönderilen Atinalı elçiler, kralın barışa ilişkin ifadelerini bilinçli biçimde çarpıtmış ve

kamuoyunu yanıltmıştır. Tuncer, bu olayın ardında elçilerin Philip'ten rüşvet almasının yattığını belirtmektedir (Tuncer, 2009, s. 195). Bu tür örnekler, elçilik görevlerinin yalnızca teknik bir diplomasi faaliyeti olmadığını; aynı zamanda bireysel ahlak, siyasi motivasyon ve kişisel çıkar gibi unsurların da bu süreçte rol oynadığını göstermektedir.

Nicolson ise Antik Yunan elçilerinin hiçbir zaman tam yetkili olmadıklarına dikkat çeker. Ona göre elçilerin, önemli kararları almak için ya Atina'ya haberci göndermeleri ya da geri dönerek meclise bilgi sunmaları gerekirdi. Bu durum, diplomatik sürecin yavaşlamasına ve özellikle otoriter rejimlerle yapılan görüşmelerde Yunan tarafının dezavantajlı duruma düşmesine neden olmaktaydı (Nicolson, 2001, s. 197). Demokratik rejimin bu denetimci yapısı, her ne kadar şeffaflığı desteklese de, hızlı karar almayı gerektiren diplomatik süreçlerde işlevsellikten uzak kalabilmekteydi.

Antik Yunan'da diplomasi yalnızca kapalı kapılar ardında yürütülen bir faaliyet değildi. "Açık diplomasi" ilkesi doğrultusunda, kamuoyunun diplomatik süreçlerden haberdar olması temel bir uygulamaydı. Tuncer, yabancı elçilerin mecliste yapacakları konuşmaların günler öncesinden kamuoyuna duyurulduğunu, görüşmelerin ve tartışmaların halkın katılımına açık biçimde yürütüldüğünü belirtmektedir (Tuncer, 2009, s. 198). Diplomatik görüşmelerin sonucunda imzalanan antlaşmalar taş levhalara yazılır ve herkesin görebileceği alanlara yerleştirilirdi. Bu şeffaflık anlayışı, modern dönemde dahi idealize edilen ancak tam olarak hayata geçirilemeyen bir diplomatik etik anlayışının Antik Yunan'da hayata geçmiş örneğidir.

Antik Yunan diplomasisinin gelişiminde önemli rol oynayan bir başka unsur da dini birliklerdi. Bu bağlamda özellikle Amphictyon adı verilen dini birlikler dikkat çeker. Her ne kadar siyasi otoriteleri olmasa da, bu birlikler şehir devletleri arasındaki çatışmaların çözümünde arabulucu rolü üstlenmişlerdir. Tuncer, bu yapıların ortak dini değerler etrafında örgütlenmesine rağmen, zamanla ortak diplomatik çıkarların da savunucusu haline geldiklerini belirtmektedir (Tuncer, 2009, s. 200).

Delphi Amfiktion'unun üyeleri arasında edilen yemine göre, savaş ya da barış dönemlerinde birbirlerinin su kaynaklarına zarar verilmemesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Bu yemin, o dönemde bile şehir devletleri arasında belirli etik kuralların ve ortak hukuk

ilkelerinin varlığına işaret eder (Tuncer, 2009, s. 201). Bu uygulamalar, erken dönem uluslararası ilişkilerde “ortak çıkar” ve “hukuki bağlayıcılık” kavramlarının şekillenmeye başladığını göstermektedir.

Antik Yunan diplomasisi, sadece şehir devletleri arasındaki ilişkilerin değil, aynı zamanda demokratik kültürün, siyasal temsilin ve etik değerlerin bir yansımasıdır. Elçilik heyetlerinin yapısı, temsil biçimi, yetki sınırları ve uygulama yöntemleri, Antik Yunan dünyasında diplomatik kültürün çok boyutlu olduğunu ortaya koyar. Özellikle açık diplomasi anlayışı ve dini birliklerin barışçıl rolü, bu kültürün çağdaş diplomasiye sunduğu miraslardan yalnızca birkaçıdır. Antik Yunan’da diplomasi, bir siyasi strateji olmanın ötesinde, toplumsal değerlerin ve kamusal denetimin ayrılmaz bir parçası olarak gelişmiştir.

Antik Yunan dünyasında elçilik görevinde öne çıkan şahsiyetlerden biri, Kallias adlı Atinalı devlet adamıdır. Kallias, MÖ 5. yüzyılda Atina’nın en etkili ailelerinden birine mensup olup, Atina ile Persler arasında barış görüşmeleri yapmak üzere görevlendirilmiştir. “Kallias Barışı” olarak adlandırılan ve MÖ 449 yılında yapıldığı düşünülen bu antlaşma, Perslerin Yunan şehir devletleri üzerindeki etkisini sınırlamayı ve ticaret yollarını güvence altına almayı hedeflemiştir. Bu barışın tarihi ve içeriği antik kaynaklarda bazı tartışmalar barındırsa da, Kallias’ın Susa’daki Pers sarayına elçi olarak gitmesi, Yunan diplomasisinin yalnızca iç ilişkilerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda doğu ile ilişki kurmak için planlı elçilik misyonları yürüttüğünü göstermektedir. Benzer biçimde, Nikias, Peloponez Savaşı sırasında Sparta ile barış görüşmeleri yürütmek üzere Atina tarafından elçi olarak görevlendirilmiştir. MÖ 421 yılında imzalanan ve “Nikias Barışı” olarak bilinen antlaşma, savaşı taraflar arasında 50 yıl sürecek bir barış öngörmekteydi. Nikias’ın bu görevdeki rolü yalnızca askeri komutanlıkla sınırlı kalmayıp, barış için halkı ikna etme ve müzakere yürütme sorumluluğu da içermekteydi. Dolayısıyla Nikias figürü, Antik Yunan’da bir kişinin hem devlet adamı, hem komutan, hem de elçi sıfatıyla kamuya hizmet edebileceğinin bir örneğidir (Yarlıgaş, 2021, s. 199).

Antik Yunan’daki bireysel diplomasi örneklerinden biri de Themistokles’e aittir. Atina’daki siyasi kariyerinin sonunda sürgün edilen Themistokles, MÖ 5. yüzyılda Pers sarayına sığınarak doğrudan Kral Artakserkses ile görüşme gerçekleştirmiştir. Elçilik

bağlamında değerlendirildiğinde, bu olay klasik anlamda devlet tarafından atanmış bir görev değilse de, bireysel diplomatik temsilin en dikkat çekici örneklerinden biri olarak kabul edilir. Themistokles'in Pers sarayında gördüğü ilgi ve kendisine tanınan yetkiler, onun bir nevi fahri elçilik yürüttüğünü düşündürmektedir (Yarlıgaş, 2021, s. 202).

Yine Atina'da, Perikles dönemi boyunca müttefik şehir devletlerle yürütülen ilişkilerde çok sayıda elçilik heyeti görevlendirilmiştir. Delos Birliği çatısı altında toplanan şehirlerin birlikten kopmasını önlemek ve vergi düzenini sürdürmek amacıyla gönderilen elçiler, yalnızca mali denetim yapmakla kalmaz; aynı zamanda Atina'nın liderliğini sürdürmesi için gerekli olan diplomatik ağı canlı tutarlardı. Bu heyetlerin gönderilme biçimi, sürekliliği ve dönüşlerinde halk meclisine sundukları raporlar, Atina'nın sistemli diplomatik yönetim anlayışını ortaya koyar. Retorik, Antik Yunan elçilik anlayışının ayrılmaz bir parçasıydı. Bir elçi, yalnızca haber taşımaz, aynı zamanda müzakere eder, ikna eder, gerektiğinde tehdit veya övgü yoluyla karşı tarafı etkilemeye çalışırdı. Elçilik görevinde bulunanların sık sık sofist ya da retorik eğitimi almış kişilerden seçilmesi tesadüf değildir. Özellikle Atina'da bu tür becerilere sahip yurttaşlar, müzakere süreçlerinde daha etkili olduklarından dolayı elçilik heyetlerine dâhil edilirdi. Bu durum, diplomasinin Antik Yunan'da yüksek düzeyde retorik sanatla iç içe olduğunu gösterir (Kennedy, 1963, s. 74).

Yunan dünyasında elçilik görevi, yalnızca savaş ve barış görüşmeleriyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda mülteci ve sürgünlerin iadelerine yönelik diplomatik girişimlerde de önemli bir rol üstlenmiştir. Savaşlardan sonra kaçan komutanlar, muhalif siyasetçiler veya tehdit oluşturabilecek topluluklar hakkında iadeye yönelik talepler, çoğu zaman elçiler aracılığıyla dile getirilirdi. Bu tür görevler, yalnızca diplomatik bilgi birikimi değil; aynı zamanda yüksek bir ikna yeteneği ve siyasi öngörü gerektirirdi. Çünkü bir kişinin iadesi, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda politik açıdan da oldukça hassas bir mesele olabilirdi. Bu nedenle, böyle durumlarda görevlendirilen elçilerin deneyimli, güvenilir ve temsil yeteneği güçlü kişiler arasından seçilmesi büyük önem taşırdı. Elçilerin güvenliğinin sağlanması için tanrılar adına verilen sözler, dini yeminler ve semboller büyük önem taşımaktaydı. Buna rağmen dokunulmazlık ihlali olduğunda bu sadece bir kişinin ölümü değil, tanrılarla yapılan kutsal antlaşmanın bozulması anlamına gelir ve savaşın meşru zemini hâline gelirdi. Bu durum elçilik kurumunun, sadece diplomatik değil, kozmik ve ahlaki bir boyutu olduğunu da ortaya koyar (Burkert, 1985, s. 185).

3. ROMA İMPARATORLUĞU'NDA ELÇİLİK KURUMU

3.1. Roma İmparatorluğunda Diplomatik Temsil

Roma diplomasisi, Roma İmparatorluğu'nun uzun ömürlü ve geniş topraklara yayılmış olması nedeniyle son derece gelişmişti. Roma İmparatorluğu'nun diplomasisi, başlangıçta daha basit ve pragmatik bir yapıya sahipti, ancak zamanla daha sofistike ve kurumsal bir hale gelmişti. Roma, yalnızca askeri zaferler ve fetihler değil, aynı zamanda diplomatik ilişkiler yoluyla da uluslararası ilişkilerdeki gücünü pekiştirmiştir.

Roma diplomasisinin temel özelliklerinden biri, “müzakereci diplomasi” anlayışıdır. Roma, diğer devletlerle barış anlaşmaları yaparken, aynı zamanda onları kendi sınırları içinde ve çevresinde tutmayı başarmıştır. Bunun için “uluslararası anlaşmalar” (pax) yaparak, özerkliklerini tanımış ancak Roma'nın egemenliğini kabul etmelerini sağlamıştır. Bu yaklaşım, Roma'nın dış ilişkilerdeki gücünün sürekliliğini sağlamıştır. Roma'nın dış politikası, “divide et impera” (böl ve yönet) ilkesine dayanmaktaydı. Roma, yerel yönetimlere genellikle özerklik tanıyarak, onları Roma'nın siyasi yapısına entegre etmiştir (Brouwer, 2005, s. 117).

Roma'nın dış ilişkilerdeki stratejileri arasında, diplomatik temsilcilerin ve elçilerin rolü büyük bir önem taşımaktadır. Roma, antik çağda diplomatik temsilcilerini seçerken genellikle askerî başarılarıyla tanınan, güvenilir ve saygı duyulan liderleri görevlendirmiştir. Bunun yanı sıra, Roma İmparatorluğu'nda senato ve konsüllerin onayı olmadan büyük diplomatik anlaşmalar yapılmazdı. Roma'daki diplomatik ilişkilerdeki “mutlak üstünlük” ve “güçlü askeri kapasite” özellikle komşu devletler ve fethedilen topraklarla olan ilişkilerde kendini göstermiştir (Weiss, 1996, s. 234).

Roma'nın en önemli diplomatik başarılarından biri, Pax Romana (Roma Barışı) dönemidir. Bu dönemde Roma, geniş topraklarını barış içinde yönetmiş ve dış ilişkilerdeki istikrarını sürdürmüştür. Bu barış dönemi, Roma'nın diplomatik ilişkilerdeki en iyi uygulamalarını sergilediği bir dönem olarak kabul edilmektedir (Ramsay, 2000, s. 145). Roma'nın bu barış dönemi boyunca yaptığı diplomatik anlaşmalar, çoğu zaman karşılıklı çıkarlar üzerine inşa edilmiştir ve bu durum Roma'nın iç ve dış ilişkilerindeki dengeyi sağlamıştır.

Roma diplomasi anlayışında, bazen diplomatik evlilikler de önemli bir araç olmuştur. Örneğin, Roma İmparatorları, güçlerini pekiştirmek ve siyasi ilişkilerini iyileştirmek amacıyla başka devletlerle evlilikler yapmışlardır. Bu tür evlilikler, özellikle Roma'dan bağımsız olan ve Roma'ya yakın olan bölge devletleriyle ilişkilerde yaygın bir uygulama olmuştur (Bury, 1905, s. 263).

Roma İmparatorluğu'nun diplomasi anlayışı, genellikle pragmatik ve faydacıydı. Roma, genellikle savaşın öncesinde diplomatik yollarla çözüm arayarak, potansiyel rakipleriyle anlaşmalar yapmayı tercih etmiştir. Ancak, Roma'nın diplomatik ilişkilerindeki en belirgin özellik, güçlü bir orduya sahip olmanın yanı sıra, gerektiğinde savaşarak egemenliğini ve çıkarlarını korumasıydı (Trebilcock, 2008, s. 98).

Sonuç olarak, Roma diplomasi anlayışı, hem askeri güç hem de diplomatik stratejilerle birleşerek uzun süreli bir egemenlik sağlamış ve Roma İmparatorluğu'nun geniş toprakları üzerinde siyasi, kültürel ve ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu diplomatik başarılar, Roma'nın uluslararası ilişkilerdeki benzersiz yaklaşımının temel unsurlarını oluşturmaktadır.

Eski Yunan dünyasında diplomasi, modern anlamda daimi elçilik kurumlarına dayanmıyor olsa da, oldukça gelişmiş bir diplomatik yapı oluşturulmuştu. Roma, M.Ö. III. yüzyılın sonlarından itibaren Akdeniz'deki hakimiyetini kurarak, kısa bir süre içinde bölgenin en güçlü devleti haline geldi. Artan gücüyle birlikte Roma, diğer devletler arasında arabuluculuk ve hakemlik gibi diplomatik misyonlarda etkin bir rol oynamaya başlamıştır (Yarlıgaş, 2021, s. 133). Bu süreçte, Roma'nın diplomasiye bakış açısı, özellikle Eski Yunan'dan farklılıklar gösteriyordu. Yunan şehir devletlerinde elçilerin yapacağı konuşmalarda belagat önemli bir unsurken, Roma'da diplomasi genellikle askerî üstünlükten yararlanılarak müzakerelerin kendi lehlerine ilerlemesi üzerine kurulmuştu (Phillipson, 1911, s. 303).

Roma'da diplomatik faaliyetlerde, fetiales olarak bilinen rahipler önemli bir rol oynuyordu. Fetiales, Roma Devleti ile diğer devletler arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesinde, savaşların öncesinde barış için yapılan görüşmelerde ve anlaşmaların uygulanmasında görev alırlardı. Ayrıca, Romalı suçluların teslim edilmesi gibi diplomatik görevlerde de

etkin bir rol üstlenmişlerdir (Rich, 2011, s. 187). Phillipson (1911, s. 303) Roma fetial rahiplerini, fiilen daimi elçiler olmasalar da diplomatik bir görev üstlendikleri için bu rahiplerin önemli bir diplomatik misyonu yerine getirdiğini vurgulamaktadır. Roma'nın ilk dönemlerinden itibaren, fetial rahiplerin dışında “elçi” sıfatı taşıyan temsilciler de diplomatik görevlerde yer almışlardır (Yarlıgaş, 2021, s. 112).

Roma Cumhuriyeti döneminde, senatus dış ilişkilerle ilgili kararlar alırken büyük bir etkiye sahipti. Senato, yabancı devletlere gönderilecek elçileri belirler ve dışardan gelen elçileri kabul ederdi. Elçilerin nasıl karşılanacağı, hangi şekilde yanıt verileceği gibi tüm diplomatik meseleler senatus tarafından belirlenirdi (Millar, 1988, s. 348). Senatus, elçilerin görevlerinin sınırlarını belirlerken, elçilere genellikle “tam yetki” vermezdi. Elçiler, görevleri hakkında senatoya bilgi sunmakla yükümlüydü ve eğer kendilerine verilen yetkileri aşarlarsa, vatana ihanetle suçlanarak cezalandırılabilirdi (Phillipson, 1911, s. 315).

Roma, diplomatik temsilcilere büyük saygı gösterirdi; ancak yabancı elçilerin devletin aleyhine bir tavır sergilemeleri durumunda ciddi yaptırımlar uygulanırdı. Örneğin, M.Ö. 171 yılında Makedon Kralı Perseus'un gönderdiği elçiler ve M.Ö. 205'te Roma'ya gelen Kartacalı elçiler, senatus tarafından kabul edilmemiştir. Böyle bir durumda, elçilere “ajan” muamelesi yapılır ve Roma topraklarından ayrılmalari için zorlanırlardı (Phillipson, 1911, s. 312; Nicolson, 2001, s. 19). Roma, elçilerin dokunulmazlıklarını sağlam tutmuş, dokunulmazlıklarının ihlali durumunda ise savaş sebebi sayılabilecek yaptırımlar uygulamıştır. Örneğin, M.Ö. 406 yılında Veii şehrinde Romalı elçilere yapılan kötü muamele sonucunda Roma, Veii'ye savaş ilan etmiştir (Phillipson, 1911, s. 311).

Diplomatik müzakerelerde Roma, genellikle görüşmelerin zamanını belirler ve bir anlaşma sağlanamaması durumunda diplomatik dokunulmazlıkları kaldırarak elçileri casus ilan edebilirdi. M.Ö. 197'de, Roma'ya gelen Makedonyalı elçilere, görüşmelerin 60 gün içinde sonuçlanmaması durumunda bu elçilerin casus ilan edileceği bildirilmiştir (Nicolson, 2001, s. 21). Roma'nın diplomatik süreçleri zamanla daha yapılandırılmış hale gelmiş ve müzakerelerin süreleri önceden belirlenmiştir.

Roma’da, elçilik görevleri sadece anlaşmazlıkların çözülmesi amacıyla değil, aynı zamanda ticaretin gelişmesi ve yardımların sağlanması için de kullanılmıştır. Barış zamanlarında elçiler, ticaret anlaşmalarının yapılması, yardım talepleri ve hediye gönderme gibi görevlerde bulunmuşken, savaş zamanlarında ise barış görüşmelerini yürütmek, esirleri talep etmek ve teslim olmak gibi diplomatik faaliyetlerde bulunmuşlardır (Phillipson, 1911, s. 321). Roma, büyüdükçe diğer devletlerle olan diplomatik süreçlerini kendi lehine çevirmekte başarılı olmuştur. Düşman devletlerin elçileri, barış görüşmelerinde bulunmak üzere Roma’ya gelmek istediklerinde, önce Roma generaliyle görüşüp izin almak zorundaydılar (Tuncer, 1991, s. 13).

Roma Devleti’nin diplomasi kültürüne getirdiği en önemli yeniliklerden biri, müzakerelerin sürelerinin belirlenmesiydi. Elçilerin görev süreleri net bir şekilde tanımlanmıştı ve belirlenen süre sonunda müzakereler tamamlanmamışsa elçiler, diplomatik bağışıklıkları kaldırılarak Roma’ya karşı casus olarak kabul edilebilirdi (Phillipson, 1911, s. 317).

Roma Devleti’nin diplomasi kültürü, Eski Yunan’dan farklı olarak daha çok güç temelli bir yapıya dayanıyordu. Roma, diplomatik süreçleri kendi askeri gücünü kullanarak şekillendirirken, diplomatik elçilerin faaliyetlerine de sıkı denetimler uygulamıştır. Elçilerin görevleri sadece savaş ve barışla sınırlı olmayıp, aynı zamanda diplomatik ilişkilerin yürütülmesi ve anlaşmaların denetlenmesinde önemli bir rol üstlenmişlerdir. Roma’nın diplomatik kültürü, elçilerin yalnızca temsilcilik değil, aynı zamanda kendi devletlerini uluslararası alanda savunan önemli aktörler olmalarına olanak sağlamıştır.

3.2. Roma Elçileri (Legatus)

Roma İmparatorluğu’nun diplomatik temsil yapısı, devleti yöneten Cumhuriyet dönemi ile İmparatorluk dönemi arasında farklılıklar göstermiştir. Ancak her iki dönemde de Roma, dış ilişkilerde güçlü bir diplomatik temsil sistemine sahipti. Roma diplomasi kültüründe, elçilerin rolü yalnızca bir temsilcilikten ibaret değildi; aynı zamanda Roma’nın uluslararası ilişkilerdeki stratejik hedeflerini gerçekleştirmek için kullanılan önemli araçlardan biriydi. Diplomatik temsilin temeli, Roma’nın askerî üstünlüğünden faydalanarak müzakereleri kendi lehine çevirmeye dayanıyordu. Bu diplomatik temsilin evrimi, hem iç yapısal değişikliklere hem de Roma’nın artan gücüne paralel olarak şekillenmiştir. Roma’da

diplomatik temsil görevini yerine getiren kişiler, genellikle yüksek statüye sahip olan elçilerdi. Bu elçiler, senatus tarafından seçilen ve dış ilişkilerde Roma'nın temsilini üstlenen önemli figürlerdi. Roma Cumhuriyeti döneminde, elçiler genellikle *legatus* olarak biliniyordu ve bu kişiler, Roma adına diğer devletlerle görüşmeler yapmak üzere görevlendiriliyordu. Legatus'un en yüksek yetkili kişisi, “princeps legationis” olarak adlandırılırdı (Phillipson, 1911, s. 304). Elçiler, senatus tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde hareket ederler ve genellikle belirli bir süre için görevlendirilirdi. Elçilerin görevlendirildiği konular arasında savaş ve barış, ticaret anlaşmaları, esir takası gibi çeşitli diplomatik meseleler yer alıyordu (Phillipson, 1911, s. 322).

Elçilerin görevleri sadece barış zamanı ile sınırlı değildi; Roma, savaş dönemlerinde de diplomatik temsilciler gönderirdi. Savaş zamanında gönderilen elçiler, barış görüşmeleri yapmak, esirleri talep etmek, ya da savaşa dair şartları müzakere etmek gibi görevleri üstlenirdi. Özellikle düşman devletler, barış yapmak istediklerinde Roma'ya elçi göndererek, Roma'nın kararlarına başvururlardı. Elçilerin diplomatik dokunulmazlıkları büyük bir önem taşır ve herhangi bir ihlalde Roma, diplomatik ilişkiyi askıya alabilir ya da savaşa dahi karar verebilirdi. M.Ö. 406'da, Roma elçilerine kötü muamele yapan Veii kentine savaş ilan edilmesi bunun tipik bir örneğidir (Phillipson, 1911, s. 311).

Roma'daki diplomatik temsili gerçekleştiren bir diğer önemli grup ise *fetiales* olarak bilinen rahiplerdi. Fetial rahipler, yalnızca dini bir grup olmakla kalmayıp, aynı zamanda Roma'nın diplomatik ilişkilerinde de etkin bir rol oynarlardı. Bu rahipler, özellikle savaş öncesi barış anlaşmalarının yapılması ve uluslararası sözleşmelerin yerine getirilip getirilmediğini denetleme gibi görevler üstlenmişlerdir (Rich, 2011, s. 187). Fetial rahipleri, Roma ile anlaşması bulunan diğer devletlerle ilgili şikayetleri dinler ve gerektiğinde suçlu kişileri teslim ederlerdi. Ayrıca, yapılan anlaşmalara aykırı hareket edildiği takdirde, bu anlaşmaları geçersiz sayarlardı (Yarlıgaş, 2021, , s. 112). Roma'nın bu rahipleri, zaman zaman da daimi elçiler olarak kabul edilmişlerdir (Phillipson, 1911, s. 303).

Roma, elçilere büyük saygı gösterdiği gibi, diplomatik ilişkilerde elçilerin güvenliğini de yüksek bir öncelik olarak kabul ederdi. Elçi dokunulmazlığı Roma'nın dış politikası açısından önemli bir ilke olarak kabul edilmiştir. Bir elçi, dokunulmazlık statüsüne sahipti

ve bu statünün ihlali, Roma tarafından ciddi şekilde cezalandırılabilirdi. Örneğin, M.Ö. 171'de Makedon Kralı Perseus'un gönderdiği elçiler Roma tarafından kabul edilmemiş ve casus muamelesi görmüşlerdir (Phillipson, 1911, s. 312). Roma'da elçilere kötü muamele edilmesi, bazen savaş sebebi olarak kabul edilebilirdi. Bunun en bilinen örneklerinden biri, M.Ö. 406'da Roma elçilerine kötü davranan Vei'i'ye karşı uygulanan savaş ilanıdır (Phillipson, 1911, s. 311).

Roma'nın diplomatik temsili, Cumhuriyet döneminde senatusun kararları doğrultusunda şekillenirken, İmparatorluk döneminde daha merkezi bir hale gelmiştir. Augustus'un yönetimiyle birlikte, diplomatik süreçlerin kontrolü büyük ölçüde imparatora geçmiştir (Yarlıgaş, 2021, s. 128). İmparatorluk döneminde, senatusun dış ilişkilerdeki rolü azalmış, ancak elçi gönderme ve kabul etme yetkisi hala Roma'nın uluslararası ilişkilerindeki en önemli unsurlardan biri olmuştur. Elçiler, İmparator'a doğrudan raporlama yapar ve Roma İmparatoru'nun çıkarlarını savunmak için çeşitli stratejik diplomatik manevralar gerçekleştirirlerdi (Phillipson, 1911, s. 324).

Roma İmparatorluğu'nda diplomatik temsil, yalnızca resmi protokol ve temsilin ötesinde, devletin çıkarlarını savunmaya yönelik stratejik bir araç olmuştur. Elçiler, Roma'nın askeri gücünden faydalanarak, sadece barış ve savaş kararlarında değil, aynı zamanda ticaret, esir değişimi gibi konularda da önemli müzakereler yürütmüşlerdir. Roma'nın diplomatik temsiliinin en belirgin özelliklerinden biri, güçlü bir diplomatik yapının yanında elçilerin, fetial rahiplerinin ve İmparator'un doğrudan etkisiyle şekillenen karar alma süreçlerinin karmaşıklığıdır.

3.3. Roma İmparatorluğunda Elçiliklerin Görevleri Ve Sınırlılıkları

Roma İmparatorluğu'nda elçiliklerin rolü, Roma'nın dış politikasının ve uluslararası ilişkilerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturuyordu. Bu elçilikler, yalnızca devletin dış ilişkilerini düzenlemekle kalmayıp, aynı zamanda Roma'nın askeri ve ticari hedeflerine ulaşmak için de önemli bir aracıydı. Elçiliklerin görevleri genellikle barışın korunması, anlaşmaların imzalanması, esir takası ve ticari ilişkilerin düzenlenmesi gibi kritik alanlarda yoğunlaşmaktaydı. Bununla birlikte, Roma İmparatorluğu'nda elçilerin görevleri çeşitli sınırlamalara tabiydi ve bu sınırlamalar diplomatik ilişkilerin nasıl yürütüldüğünü belirlemiştir.

Roma İmparatorluğu'nda elçilikler, dış ilişkilerdeki en önemli diplomatik temsilcilerdi ve genellikle belirli görevlerle görevlendirilirdi. Cumhuriyet döneminde, *legatus* (elçi) olarak adlandırılan kişiler, genellikle senatus tarafından seçilir ve uluslararası anlaşmalar yapmak, barış görüşmeleri yürütmek ya da savaş zamanlarında düşmanla müzakerelere başlamak gibi görevler üstlenirdi (Phillipson, 1911, s. 304). Elçilerin görevleri, Roma'nın egemenliğini genişletme, topraklarını koruma ve stratejik ittifaklar kurma amacını taşırdı. Bunun dışında, elçiler savaş zamanlarında düşmanlarla barış görüşmeleri yapabilir, esirlerin takas edilmesi ve teslim alınması gibi konularda da arabulucu rolü üstlenebilirlerdi (Phillipson, 1911, s. 321).

Roma'nın elçilik faaliyetlerinin önemli bir kısmı, uluslararası anlaşmaların yapılmasıyla ilgiliydi. Elçiler, anlaşmaların koşullarını belirlemek ve karşı tarafla resmi bir sözleşme imzalamak için görev alırlardı. Bu görev, Roma'nın askeri gücünü ve diplomatik becerisini birleştiren stratejik bir süreçti. Elçiler, bu tür görevleri yerine getirirken genellikle “*legatus*” sıfatıyla hareket ederlerdi ve her bir elçi belirli bir diplomatik görevi üstlenmek üzere görevlendirilirdi. Ayrıca, elçiler sadece barış zamanında değil, savaş zamanı da diplomatik temsilde bulunurlardı ve savaş şartlarına bağlı olarak barış anlaşmaları yapmaya çalışırlardı (Phillipson, 1911, s. 317).

Elçilerin görevleri yalnızca uluslararası ilişkilerle sınırlı değildi; aynı zamanda Roma'nın iç işleyişine dair de önemli rol oynarlardı. Özellikle fetial rahiplerinin diplomatik temsili, Roma'nın dış ilişkilerindeki dini ve hukuki tarafı ele alıyordu. *Fetiales* olarak bilinen rahipler, barış anlaşmalarının ve savaş ilanlarının hukuki temellerinin sağlamlştırılmasında görev alırlardı. Bu rahipler, Roma'nın anlaşmalarını denetleyip, ihlalleri raporlama görevine sahipti (Rich, 2011, s. 187). Bunun yanı sıra, fetial rahipleri aynı zamanda düşman devletler arasındaki suçları denetler ve Roma'nın yasaları çerçevesinde bu suçları çözmekle yükümlüydüler.

Roma İmparatorluğu'nda elçilerin görevleri birçok sınırlamaya tabi idi ve bu sınırlamalar genellikle Roma'nın dış politikalarını koruma amacı taşıyordu. Elçilerin en büyük sınırlamalarından biri, kendilerine verilen yetkilerin sınırlandırılmasıydı. Roma'daki diplomatik temsilciler, senatus tarafından belirlenen sınırlar içinde hareket ederlerdi. Elçilere bazen yalnızca sınırlı bir yetki verilirdi ve görevlerini yerine getirirken bu sınırları

aşmaları durumunda ciddi cezalarla karşılaşabilirlerdi. Örneğin, M.Ö. 171’de Makedon Kralı Perseus’un gönderdiği elçiler Roma’da casus olarak kabul edilmişti çünkü kendilerine verilen yetkileri aşarak Roma topraklarında istenmeyen davranışlarda bulunmuşlardı (Phillipson, 1911, s. 312).

Roma’da elçiler, senatusa başvurdıkları ve onlardan izin aldıkları sürece dış ilişkileri yönetebilirlerdi. Eğer elçiler, senatustan onay almadan hareket ederlerse, casus olarak kabul edilebilir ve bu durumda Roma topraklarından kovulabilirlerdi. M.Ö. 171 yılında, Makedon Kralı’nın elçileri Roma’yı terk etmek zorunda kalmış, benzer bir şekilde Kartacalı elçiler de Roma’dan çıkarılmıştır (Phillipson, 1911, s. 316). Bu durum, Roma İmparatorluğu’nun diplomatik ilişkilerdeki sıkı denetimini ve dış politikasındaki katı kuralları ortaya koymaktadır.

Elçilerin görevleri, sadece diplomatik protokollerle sınırlı değildi; aynı zamanda Roma’nın iç hukuku ile de uyum içinde olmak zorundaydılar. Elçiler, kendilerine verilen görevler sırasında Roma yasalarına sıkı bir şekilde bağlı olmak zorundaydılar. Örneğin, elçiler bir anlaşma yapmadan önce Roma’nın iç yönetimi ile ilgili bilgileri senatoya bildirmek zorundaydılar. Ayrıca, Roma elçileri için belirli bir süre belirlenmişti ve bu süre zarfında elçiler Roma’yı terk etmek zorundaydı. Elçiler, belirli bir zaman diliminde anlaşmaya varmazlarsa, diplomatik dokunulmazlıkları kaldırılarak casus ilan edilebiliyordu (Phillipson, 1911, s. 321).

Bir diğer sınırlama ise elçilerin uluslararası ilişkilerdeki konumlarının sınırlı olmasıydı. Roma İmparatorluğu, uluslararası ilişkilerde büyük bir askeri güce sahipti ve bu gücü elçilerin görevlerinin ötesine geçiren bir unsur olarak kullanıyordu. Roma’nın güçlü askeri yapısı, çoğu zaman diplomatik ilişkilerin askeri baskı ile şekillenmesine yol açıyordu (Yarlıgaş, 2021, s. 112). Bu nedenle, Roma’daki elçiler bazen yalnızca figüratif bir temsilci olarak bulunurlardı ve kararların arkasındaki gerçek güç genellikle imparator ya da askeri liderlerdi.

Roma İmparatorluğu’nda elçiliklerin görevleri, yalnızca diplomatik temsilin ötesine geçerek, Roma’nın uluslararası ilişkilerdeki gücünü pekiştiren stratejik araçlar haline gelmiştir. Elçiler, genellikle Roma’nın çıkarlarını savunmak, barış anlaşmaları yapmak ve

düşmanlarla müzakerelerde bulunmak gibi önemli görevlerle yükümlüydüler. Bununla birlikte, Roma'daki elçilerin hareketleri sıkı kurallara tabiydi ve bu kurallar, Roma'nın dış politikasının belirgin bir şekilde denetim altında tutulmasını sağlamıştır. Elçiler, hem Roma'nın iç yasalarına hem de diplomatik protokollerine uymak zorundaydılar. Bu sınırlamalar, Roma İmparatorluğu'nun diplomatik temsiline şekil veren önemli unsurlar olmuştur.

3.4. Roma İmparatorluğunda Elçilik Pratikleri

Roma İmparatorluğu'nun diplomasi kültürü, antik dönemdeki devletler arası ilişkilerin en gelişmiş örneklerinden birini teşkil etmektedir. Roma, özellikle askeri gücünü ve etkisini dış ilişkilerinde etkin bir şekilde kullanarak, diplomatik faaliyetlerde de önemli bir iz bırakmıştır. Bu süreçte Roma'daki elçilikler, devletin dış politikasını şekillendiren en önemli araçlardan biri olmuş, aynı zamanda Roma'nın egemenlik anlayışını yansıtan bir kültür ortaya çıkarmıştır. Roma İmparatorluğu'nda diplomasi kültürü, sadece savaş ya da barış anlaşmalarına dayalı değil, aynı zamanda diplomatik temsilin ve elçilerin devletler arası ilişkilerdeki fonksiyonlarına büyük önem verilmiştir. Bu kültürün temel öğeleri, elçilerin rolü, diplomatik ilişkilerdeki sınırlamalar ve Roma'nın askeri ve stratejik hedefleriyle uyumlu bir diplomasi pratiği geliştirmesiyle şekillenmiştir.

Roma İmparatorluğu'nda diplomatik temsil, birçok farklı düzeyde gerçekleştirilen ve askeri, ticari ve politik çıkarlarla iç içe geçmiş bir süreçti. Elçilikler, Roma'nın dış politikalarının uygulanmasında kritik bir rol oynamaktaydı. Cumhuriyet döneminden itibaren, elçilikler genellikle senatus tarafından seçilen *legatus* (elçi) ve *orator* (konuşmacı) sıfatıyla görev yapan kişiler tarafından yürütülüyordu. Bu kişiler, senatustan aldıkları direktifler doğrultusunda, Roma'nın dış ilişkilerini yönetir ve devletin çıkarlarını savunurlardı (Phillipson, 1911, s. 304).

Roma'daki elçiler, diplomatik ilişkilerin yönetilmesinde sadece birer temsilci değil, aynı zamanda Roma'nın çıkarlarını savunma görevini üstlenen bireylerdi. Bu elçiler, genellikle heyetler halinde görev yaparlardı ve her bir elçiye belirli bir diplomatik görev verilirdi. Ancak elçilerin görevlerini yerine getirirken, Roma'nın dış politikasına ve yasalarına sıkı bir şekilde bağlı olmaları gerekirdi. Elçiler, Roma'nın çıkarlarını koruyacak şekilde hareket

etmekle yükümlüydüler ve bazen kendi inisiyatiflerini kullanarak önemli kararlar alabilirlerdi (Phillipson, 1911, s. 322).

Roma'daki elçilerin görevlerinin geniş bir yelpazeye yayıldığı söylenebilir. Elçiler, bir yandan savaş zamanlarında barış görüşmeleri yapmakla yükümlüydüler, diğer yandan uluslararası ticaretin düzenlenmesi, esir takası ve diplomatik ilişkilerdeki anlaşmazlıkların çözülmesi gibi görevlerde de yer alırlardı. Roma'da elçilerin en önemli görevlerinden biri, barış zamanlarında anlaşmaların ve sözleşmelerin yapılması, savaş zamanlarında ise düşmanlarla müzakerelere girerek barış sağlamaktı. Bu süreçte, elçiler bazen askeri gücün de desteğini alarak diplomatik faaliyetlerini yürütüyorlardı. Roma İmparatorluğu'nun askeri üstünlüğü, diplomatik ilişkilerde belirleyici bir faktör haline gelmiştir (Yarlıgaş, 2021, s. 112).

Roma'da elçilerin görevleri, genellikle belirli sınırlarla kısıtlanmıştı. Bu sınırlamalar, Roma'nın dış politikasını kontrol etmek ve diplomatik ilişkileri denetlemek amacıyla getirilmişti. Roma İmparatorluğu'ndaki en önemli sınırlamalardan biri, elçilere verilen yetkilerin genellikle belirli bir çerçeveye oturtulmuş olmasıydı. Elçiler, senatustan aldıkları direktiflere göre hareket etmek zorundaydılar. Roma'nın askeri gücü ve stratejik çıkarları göz önünde bulundurulduğunda, elçilerin kendi başlarına kararlar alabilmeleri sınırlıydı. Özellikle elçilerin, Roma'nın çıkarlarını savunmak adına vermiş oldukları kararlar, Roma yasaları çerçevesinde denetlenmekteydi (Phillipson, 1911, s. 304).

Roma'da elçilerin görev alanlarının kısıtlanması, genellikle dış ilişkilerdeki güvenliğin sağlanması amacı taşıyordu. Elçilerin yetkileri, genellikle Roma senatosu tarafından belirlenir ve senatodan onay alınmadan herhangi bir karar alınması yasaktı. Bu durum, Roma'nın merkeziyetçi yapısının bir yansımasıydı ve elçilerin sorumluluklarını yerine getirirken belirli sınırlarla hareket etmelerini sağlıyordu. Roma'nın diplomatik ilişkileri sıkı bir şekilde kontrol altında tutulmuş ve bu kontrol, askeri gücü pekiştirme amacı taşımıştır. Senatus, dış ilişkilerdeki stratejiyi belirlerken, aynı zamanda elçilerin görevlerini de belirleyerek, devletin egemenliğini sağlamak adına diplomatik faaliyetleri yönlendirmiştir (Rich, 2011, s. 187).

Roma İmparatorluğu'nun diplomasi kültürü, genişleyen egemenlik alanlarıyla paralel olarak büyük bir gelişim göstermiştir. Roma, sadece askeri gücünü değil, aynı zamanda kültürel ve diplomatik ilişkilerini de etkili bir şekilde kullanarak, çevresindeki devletlerle ilişkilerini düzenlemiştir. Roma'da diplomasi kültürünün temel unsurlarından biri, elçilerin devletin resmi politikalarını savunmalarını sağlamak olmuştur. Bu nedenle elçiler, hem Roma yasalarına hem de Roma'nın askeri hedeflerine uygun hareket etmek zorundaydılar. Roma'daki diplomatik kültür, yalnızca askeri zaferlere değil, aynı zamanda stratejik ittifaklara, uluslararası hukuk normlarına ve diplomatik protokollere de dayanmaktadır (Phillipson, 1911, s. 321).

Roma İmparatorluğu'ndaki diplomatik ilişkilerdeki en belirgin özelliklerden biri de, elçilerin genellikle daha fazla özgürlüğe sahip olmamalarıdır. Roma'daki elçiler, devletin çıkarlarını savunmakla yükümlüydü ancak kendi başlarına kararlar almakta sınırlıydılar. Senatus, her zaman elçilerin hareketlerini denetlemiş ve Roma'nın çıkarları doğrultusunda diplomatik ilişkileri şekillendirmiştir. Bu durum, Roma'nın dış politikasını merkeziyetçi bir şekilde kontrol etmesine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte, elçilerin görev süreleri belirliydirdi ve diplomatik misyonlarını tamamladıktan sonra Roma'ya geri dönmek zorundaydılar. Diplomatik ilişkilerdeki bu katı kurallar, Roma'nın güçlü askeri yapısıyla birleşerek, Roma İmparatorluğu'nun uluslararası ilişkilerdeki egemenliğini pekiştirmiştir (Yarlıgaş, 2021, s. 112).

Roma İmparatorluğu'nda diplomasi kültürü, askeri gücün, diplomatik temsillerin ve uluslararası ilişkilerin birleşimiyle şekillenmiştir. Elçiler, Roma'nın çıkarlarını savunma ve devletler arası ilişkileri düzenleme görevini üstlenmiş, ancak sıkı denetim ve sınırlamalar altında faaliyet göstermiştir. Roma'daki diplomasi, sadece askeri üstünlüğe dayanmakla kalmamış, aynı zamanda diplomatik ilişkilerdeki kültürel ve hukuki normlara da bağlı kalmıştır. Roma'nın diplomasi kültürü, devletler arası ilişkilerdeki stratejisini ve gücünü ortaya koyarken, aynı zamanda elçilerin rolünü belirleyen sınırlamalarla dış politikanın nasıl şekillendiğini göstermektedir.

Roma İmparatorluğu, geniş sınırları ve çok çeşitli halklarla olan ilişkileri nedeniyle diplomatik elçilik sistemini oldukça sistematik bir şekilde kullanmıştır. Roma elçileri, yalnızca imparatorluk sınırları içinde değil, aynı zamanda uzak topraklarda da Roma'nın

ıkarlarını savunmak, anlaşmalar yapmak ve gerektiğinde savaş öncesi ya da sonrası barış şartlarını müzakere etmek için görev yapmışlardır. Elçiliklerin Roma'nın dış politikasındaki rolü, imparatorluğun g ve prestijini yansıtan temel unsurlardan biri olmuştur.

Roma İmparatorluğu'nun gönderdiği önemli elçilerden biri, Publius Cornelius Scipio Aemilianus'tur. Scipio, Roma'nın ünlü generallerinden biri olarak, M 2. yüzyılın sonlarına doğru Kartaca'ya karşı yürütülen son savaşta önemli bir rol oynamış olsa da, aynı zamanda diplomatik bir figür olarak da dikkat çekmiştir. Scipio'nun elçiliği, özellikle M 146'da Kartaca'nın yıkılmasından önceki süreçte barış görüşmelerinin yürütülmesinde etkili olmuştur. Kartaca'nın teslim olma şartları üzerine müzakerelere katılan Scipio, Roma'nın çıkarlarını savunarak, savaşın bitirilmesinde ve Kartaca'nın sonunun gelmesinde büyük bir rol oynamıştır (Ramsay, 2000).

Bir diğer önemli Roma elçisi ise Gaius Fabricius Luscinius'dur. Fabricius, Roma'nın Samnitelere karşı yürüttüğü savaş sırasında, M 3. yüzyılda, önemli bir diplomatik misyon üstlenmiştir. Samnitler, Roma ile sürekli bir çatışma içindeyken, Fabricius, Roma'nın barışçı yaklaşımını savunarak, Samnitelere karşı Roma'nın gücünü tehdit etmeden barışçıl çözüm arayışında bulunmuştur. Fabricius'un elçiliği, diplomatik beceri ve Roma'nın geleneksel “adaletli savaş” anlayışının bir yansıması olarak, Roma'nın uluslararası ilişkilerdeki prensipli tavrını gözler önüne sermektedir (Weiss, 1996).

Roma İmparatorluğu'nun dış politikası, yalnızca savaş ve barışla sınırlı değildi. Aynı zamanda, Roma'nın genişlemesi ve diğer devletlerle ittifaklar kurma süreci boyunca çeşitli diplomatik ilişkiler kuruldu. Özellikle Cicero, Roma'da hem bir politikacı hem de bir diplomat olarak önemli bir figürdür. Cicero'nun elçilik görevleri, özellikle M 1. yüzyılda Roma'nın önde gelen senatrlerinden biri olarak, Roma'nın dış ilişkilerindeki rolünü anlamada kritik bir örnek sunar. Cicero, zellikle M 56'da, Roma'nın Galya'daki imparatorluk politikalarını güçlendirmek için Galya'daki bazı kabilelerle anlaşmalar yapmaya çalışan bir diplomatik misyonun parçası olmuştur. Bu tür görevler, Roma'nın imparatorluk sınırlarını ve etkisini pekiştirmek için yürütülen diplomatik faaliyetlerin bir parçasıydı (Trebilcock, 2008).

Roma elçileri, aynı zamanda imparatorluk içindeki eyaletlerle olan ilişkileri düzenlemek için de önemli bir rol oynamışlardır. Örneğin, Gaius Julius Caesar, Gallia'ya yaptığı seferler sırasında, Roma'nın dış politikasını hem askeri hem de diplomatik yöntemlerle şekillendirmiştir. Caesar, Galya'daki kabilelerle sık sık diplomatik görüşmelerde bulunarak, Roma'nın bu bölgedeki egemenliğini pekiştirmiştir. Bu görüşmeler, genellikle Roma'nın egemenliğini kabul etmeleri ya da onlarla barış antlaşmaları imzalanması için yapılmıştır. Bu tür elçilikler, Roma'nın askeri zaferlerinin yanı sıra diplomatik başarılarının da bir göstergesiydi (Bury, 1905).

Sonuç olarak, Roma İmparatorluğu'nun elçileri, sadece Roma'nın gücünü dünyaya tanıtmakla kalmamış, aynı zamanda Roma'nın diplomatik becerilerini ve stratejilerini de vurgulamıştır. Bu elçiler, Roma'nın dış politikasının temel taşlarını oluşturarak, imparatorluğun uzun süreli başarılarını mümkün kılacak uluslararası ilişkileri şekillendirmiştir. Roma'nın elçilikleri, sadece askeri zaferler değil, aynı zamanda diplomatik kazanımlar sayesinde imparatorluğun prestijini artırmış ve Roma'yı tarihi süreçteki en güçlü devletlerden biri yapmıştır.

4. ANTİK YUNAN VE ROMA'DA DİPLOMATİK İLKELER VE ELÇİLERİN GÖREVLERİ

4.1. Savaş ve Barış Durumlarında Elçilik Misyonu

Antik Yunan ve Roma'da diplomatik ilişkiler, sadece devlete ait çıkarları korumakla kalmamış, aynı zamanda uluslararası ilişkilerin şekillendirilmesinde de kritik bir rol oynamıştır. Elçilik misyonları, savaş zamanında barış görüşmeleri yapmak, barış zamanında ise ticaret anlaşmaları ve askeri ittifaklar kurmak gibi çok yönlü görevler üstlenmiştir. Özellikle savaş ve barış durumlarında elçilerin üstlendiği görevler, her iki medeniyetin dış politikasının temel taşlarını oluşturmuştur. Bu bölümde, elçilerin savaş ve barış sırasında nasıl bir misyon üstlendikleri ve diplomatik işlevlerinin nasıl şekillendiği incelenecektir.

Antik Yunan'da elçiliklerin görevi, yalnızca resmi temsilcilik yapmakla sınırlı değildi. Yunan şehir devletleri, özellikle Atina ve Sparta, savaş ve barış dönemlerinde diplomatlarını çok farklı görevlerde kullanmışlardır. Barış görüşmeleri ve savaş ilanları, elçilerin stratejik becerilerine ve dil yeteneklerine dayalıydı. Atina'da, özellikle Peloponez Savaşları sırasında, elçiliklerin önemli bir rolü olmuştur. Atinalı elçiler, sık sık Sparta'yla barış görüşmeleri yapmış ve ittifaklar kurmak için çaba harcamışlardır. Örneğin, MÖ 421'de yapılan Nikias Antlaşması, Yunan şehirleri arasındaki barışa yönelik bir adım olmuş ve bu antlaşma için elçiler önemli bir rol oynamıştır (Mikalson, 2003, s. 147).

Barış dönemlerinde ise elçiler, ticaret yollarını düzenlemek, yeni ittifaklar kurmak ve mevcut anlaşmaları gözden geçirmek için görevlendirilmişlerdir. Bu süreçte, elçiler arasında en fazla dikkat çeken faktör, diplomatik strateji geliştirme ve şehir devleti çıkarlarını korumaktı. Elçiler genellikle oldukça saygın kişilerdi ve devletin çıkarlarını savunma noktasında yüksek sorumluluk taşıyorlardı. Yunan şehir devletleri, savaş sırasında elde edilen zaferi, diplomatik başarılarla pekiştirmek istiyorlardı. Örneğin, Sparta ve Atina'nın kurduğu askeri ittifaklar, yalnızca askeri güce değil, aynı zamanda diplomatik bağlantılara da dayanmaktadır (Hornblower, 2008, s. 68).

Roma'da ise elçilikler, daha çok askeri ve stratejik kararlarla paralel olarak şekillenmiştir. Roma Devleti, büyüdükçe elçiliklerin sadece diplomatik temsil değil, aynı zamanda

devletin askeri ve stratejik hedeflerini gerçekleştirmek için de kritik öneme sahip olduğunu anlamıştır. Roma'da, fetial rahipleri, barış ve savaş konularında önemli görevler üstlenmişlerdir. Bu rahipler, savaş ilanı yapmak, barış teklif etmek ve anlaşmaları denetlemek gibi diplomatik işlevlere sahiptirler. Roma'nın fetial rahipleri, savaş öncesi dönemde barış çağrısı yaparak, barış koşullarını belirleme görevi üstlenmişlerdir (Phillipson, 1911, s. 303-310). Fetial rahipleri, Roma'nın dış ilişkilerinde bir nevi “hukuk kökenli” bir diplomatik işlev görmüş, Roma'nın savaş ve barış ilişkilerindeki hukuki temelleri atmışlardır.

Roma'da savaş zamanlarında, elçilerin başlıca görevlerinden biri, düşman devletle savaşın öncesinde ya da sonrasında barış anlaşmalarını yapmaktır. Roma'nın güç kazandığı dönemde, elçiler savaşın sona erdirilmesi için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Roma'da barış görüşmeleri ve savaş ilanları arasında bir denge kurmak, elçilerin en kritik görevlerinden biri olmuştur. Roma'nın askeri gücünü pekiştiren diplomatik antlaşmalar, aynı zamanda Roma'nın egemenliğini ve dış politikasını pekiştiren önemli araçlardı (Tuncer, 1991, s. 12). Roma Senatosu, savaş dönemi elçilerine büyük yetkiler tanımış ve savaş sonrası barış görüşmelerini titizlikle takip etmiştir.

Bir örnek olarak, MÖ 171'de Makedon Kralı Perseus'un Roma'ya gönderdiği elçiler, Roma Senatosu tarafından kabul edilmemiştir. Roma, bu elçilere casus muamelesi yapmış ve onları kontrol altına almıştır. Elçilerin başarısızlık durumunda cezalandırılması, Roma'daki diplomatik ilkelerin ne denli katı olduğunu gösterir. Roma'nın dış politikası, büyük ölçüde elçilerin bu tür görevlerdeki titiz çalışmalarıyla şekillenmiştir (Phillipson, 1911, s. 312-317).

Elçilerin savaş ve barış durumlarındaki görevleri, diplomatik ilkelerle doğrudan ilişkilidir. Hem Antik Yunan hem de Roma'da, elçiler, diplomatik temsilde büyük sorumluluk taşımışlardır. Ancak, bu sorumluluklar yalnızca dış politika açısından değil, aynı zamanda diplomatik ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından da önemlidir. Elçilerin görevlerini yerine getirmeleri sırasında, sadece teknik müzakereler değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerdeki etik ve hukuk ilkeleri de devreye girmektedir. Örneğin, Roma'da savaş ve barış durumlarında yapılan diplomatik müzakereler, yalnızca taraflar arasındaki çıkarları

dengelemekle kalmamış, aynı zamanda güçlü bir diplomatik hukuk sistemi oluşturmuştur (Nicolson, 2001, s. 17-21).

Antik Yunan'da da, elçilerin barış yaparken ve savaş sürerken devletin çıkarlarını korumaları, Yunan dünyasındaki barışın sürdürülebilirliğini sağlamıştır. Elçilerin bu süreçlerdeki diplomatik becerileri, savaşın sona erdirilmesindeki rolünü arttırmıştır. Elçilerin başarısı, sadece anlık bir çözüm değil, uzun vadede ilişkilerin sağlıklı şekilde devam etmesi açısından da kritik öneme sahiptir.

Antik Yunan ve Roma'da elçilerin savaş ve barış durumlarındaki misyonları, diplomatik ilkelerin gelişimi için çok önemli bir yer tutmuştur. Yunan dünyasında elçiler, savaşın ve barışın şekillendirilmesinde, diplomatik becerileri ve stratejik düşünce tarzlarıyla devlete büyük hizmet etmiştir. Roma'da ise elçiler, askeri gücü ve diplomatik anlaşmaları kullanarak Roma'nın egemenliğini pekiştirmişlerdir. Her iki kültürde de elçilerin görevi sadece barış yapmakla sınırlı kalmamış, devletlerin egemenliğini korumak ve diğer devletlerle uzun vadeli ilişkiler kurmak için de önemli bir araç olmuştur. Elçilik misyonları, diplomatik ilişkilerin temellerinin atılmasında, savaşın sona erdirilmesinde ve barışın sağlanmasında kritik bir rol oynamıştır.

4.2. Antik Yunan ve Roma'da Elçilik Dokunulmazlıkları ve Güvenliğinin İlkeleri

Antik Yunan ve Roma'da diplomasi, yalnızca anlaşmalar yapma ve barış görüşmeleri düzenleme amacını taşımaktan çok daha fazlasını ifade ediyordu. Diplomatik elçilerin görevlerini yerine getirirken en önemli unsurlardan biri, kendilerine sağlanan dokunulmazlık ve güvenliğin korunmasıydı. Hem Yunan hem de Roma'da, elçilerin görevlerini icra ederken serbest hareket etmeleri, tehditlere karşı korunmaları ve misyonlarını yerine getirirken güvenliklerinin sağlanması son derece önemli bir ilkedir. Bu ilkeler, sadece diplomatik faaliyetlerin sorunsuz bir şekilde işlemesi için değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerdeki barışçıl anlayışın ve karşılıklı güvenin sağlanmasında da kritik bir rol oynamıştır. Bu bölümde, Antik Yunan ve Roma'daki elçilik dokunulmazlıklarının ve güvenliğinin ilkelerini inceleyeceğiz.

Antik Yunan'da, elçilik misyonları genellikle şehir devletleri arasında sıkı bir şekilde düzenlenmişti ve diplomatik elçiler için sağlanan dokunulmazlık ilkeleri, Yunan

dünyasında önemli bir yer tutuyordu. Elçilerin, sadece görevlerini yerine getirmekle kalmayıp, aynı zamanda kendi devletlerini temsil ettikleri ve bu nedenle kutsal bir saygınlık taşıdıkları kabul edilirdi. Elçiler, genellikle “barışçıl temsilciler” olarak kabul edilir ve bu yüzden onlara karşı herhangi bir saldırı veya zarar verilmesi, çok ciddi sonuçlar doğurabilirdi (Mikalson, 2003, s. 141).

Birçok Yunan şehir devleti, elçilere büyük bir saygı gösterirdi. Elçilerin, gittikleri yerlerde özgürce hareket etmelerine izin verilmesi, Yunanlar tarafından önemli bir diplomatik ilke olarak kabul edilirdi. Örneğin, Atina'da, elçilere karşı işlenen suçlar, sadece diplomatik bir skandal yaratmakla kalmaz, aynı zamanda uluslararası barışın tehlikeye girmesine de neden olabilirdi (Hornblower, 2008, s. 113). Bu bağlamda, Atina'da elçilerin öldürülmesi veya fiziksel şiddete maruz kalması, halk arasında büyük bir öfkeye yol açar ve genellikle savaş ilanına neden olabilirdi.

Ayrıca, Yunan dünyasında, elçilerin dokunulmazlıklarının sadece fiziksel güvenlikleriyle sınırlı olmadığı, aynı zamanda elçilerin taşıdığı mesajların da güvence altında olduğu kabul edilirdi. Bir elçiye zarar verilmesi, sadece o elçiye değil, o şehir devletine yapılmış bir saldırı olarak kabul edilirdi (Hornblower, 2008, :118). Yunanlar, bu tür bir saldırıyı, o şehir devletine karşı yapılmış bir savaş ilanı olarak görürlerdi.

Roma'da, elçilik dokunulmazlıkları ve güvenliği, oldukça detaylı ve kapsamlı bir şekilde düzenlenmişti. Roma, gücünü büyük ölçüde diplomatik ilişkilerinden almış ve Roma hukukunun sağlam temellerine dayanan bir diplomatik sistem kurmuştu. Roma'da, elçilere tanınan dokunulmazlık, hem devletlerarası ilişkilerin düzgün bir şekilde işlenmesini sağlamak hem de Roma'nın askeri ve diplomatik stratejilerini güvence altına almak için kritik bir öneme sahipti. Elçilik dokunulmazlığı, Roma hukukunun temel prensiplerinden biri haline gelmiştir ve bu prensip, elçilerin birer “barış elçisi” olarak kabul edilmesine dayanmaktadır (Phillipson, 1911, s. 311).

Roma'da, elçilerin korunması yalnızca diplomatik temsillerinin devamını sağlamak için değil, aynı zamanda Roma'nın uluslararası prestijini ve otoritesini korumak için de çok önemli bir ilkedir. Bir Roma elçisi, herhangi bir yabancı toprakta, özellikle düşman bir devlette bile, fiziksel olarak zarar görmemeli ve elçilik misyonu tamamlanana kadar

güvenlikleri sağlanmalıdır. Eğer bir elçi zarar görürse, bu durum Roma için, tüm uluslararası ilişkilerinde ciddi bir kriz anlamına gelebilir. MÖ 406'da, Vei kentinin Roma elçilerine karşı kötü muamelesi, Roma tarafından savaş sebebi olarak kabul edilmiştir (Phillipson, 1911, s. 312). Roma devleti, elçilerine yapılan saldırılara karşı son derece sert bir tutum benimsemiş ve uluslararası ilişkilerde diplomatik dokunulmazlık ilkesinin ihlal edilmesi durumunda misilleme yapmakta tereddüt etmemiştir.

Roma'da elçilik dokunulmazlığının bir diğer önemli yönü de, elçilerin diplomatik sıfatlarının tanınmasıydı. Elçilerin, görevleri süresince taşımış oldukları diplomatik belgeler ve mesajlar, Roma hukukunun sağladığı ayrıcalıklarla güvence altına alınırdı. Bir elçinin taşıdığı mesajın veya antlaşmanın geçersiz sayılması, Roma'da ciddi sonuçlar doğururdu ve bu durum, diplomatik ilişkilerdeki güveni zedeleyebilirdi (Rich, 2011, s. 192). Bu nedenle, Roma'da elçilik misyonu, sadece hükümetin onayıyla yapılabilirdi ve elçilerin görevleri sırasında diplomatik sıfatları dışında hiçbir başka amaçla faaliyet göstermelerine izin verilmezdi.

Hem Yunan hem de Roma'da, elçilerin dokunulmazlıkları, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki ahlaki sorumluluklarına dayanmaktadır. Elçilerin güvenliği, sadece devletin iç hukuku değil, aynı zamanda uluslararası anlaşmalar ve geleneklerle de şekillendirilmiştir. Roma'da, elçilerin güvenliği Roma hukukunun bir parçası olarak kabul edilmiştir ve herhangi bir elçi, Roma topraklarında veya başka bir yabancı devletin topraklarında, diplomatik görevini yerine getirdiği sürece, bu güvenlikten faydalanırdı.

Roma'daki elçilik dokunulmazlıkları, yalnızca kişisel güvenliği değil, aynı zamanda elçilik misyonunun sorunsuz bir şekilde yerine getirilmesini de güvence altına alıyordu. Elçilerin, görevleri sırasında tamamen bağımsız hareket etmeleri, müzakereleri etkili bir şekilde gerçekleştirmeleri ve devletlerinin çıkarlarını savunmaları, Roma devletinin dış politikasındaki önemli unsurlardan biriydi (Nicolson, 2001, s. 18). Bu, Roma'nın diplomatik ilişkilerinde gücünü artıran bir faktör olarak karşımıza çıkar.

Elçilik dokunulmazlıkları ve güvenliği, Antik Yunan ve Roma'daki diplomatik ilişkilerin temel taşlarından biridir. Her iki medeniyet de, elçilerin güvenliğini ve dokunulmazlıklarını, sadece o devlete karşı değil, aynı zamanda tüm uluslararası ilişkilere karşı bir sorumluluk

olarak kabul etmiştir. Elçilerin fiziksel güvenliğinin korunması ve taşıdıkları mesajların güvence altına alınması, diplomatik ilişkilerdeki barışçıl işleyişin sürdürülmesine yardımcı olmuştur. Hem Yunan hem de Roma’da, elçilere sağlanan bu dokunulmazlık, sadece devletlerin iç işlerine müdahale edilmesini engellemekle kalmamış, aynı zamanda uluslararası ilişkilerdeki güven ve saygınlığın sağlanmasında da kritik bir rol oynamıştır.

4.3 Antik Yunan ve Roma’da Elçilik Kurumunun Yapısal ve Diplomatik Boyutları

Antik Yunan ve Roma’da diplomatik ilişkilerin kurulmasında ve yönetilmesinde elçilikler önemli bir rol oynamıştır. Bu iki medeniyetin elçilik kurumu, devletlerarası ilişkilerin yönetilmesinde hayati öneme sahipken, çeşitli benzerlikler ve farklılıklar da barındırmaktadır. Yunan ve Roma’daki elçilik kurumlarının hem yapısal hem de işlevsel olarak farklılıklar göstermesi, iki toplumun politik yapıları, diplomatik anlayışları ve kültürel pratiklerinden kaynaklanmaktadır. Bu bölümde, Antik Yunan ve Roma’daki elçilik kurumlarının benzerlikleri ve farklılıkları, hem kurumsal yapı hem de diplomatik fonksiyonlar açısından incelenecektir.

Antik çağda devletlerarası ilişkilerin sürdürülebilirliği, doğrudan çatışmanın önüne geçilmesi ve karşılıklı çıkarların korunması açısından diplomatik faaliyetler büyük önem taşımıştır. Bu bağlamda elçilik kurumu, antik toplumların dış ilişkilerini yürütmede vazgeçilmez bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde elçilik, yalnızca haberleşme ya da bilgi aktarımı aracı değil, aynı zamanda siyasi iradenin dış dünyaya yansıtılmasında ve diplomatik stratejilerin uygulanmasında temel bir yapı taşı olmuştur. Bu kurum, barış görüşmelerinden savaş ilanlarına, ticaret anlaşmalarından müttefiklik kurma çabalarına kadar geniş bir işlev alanına sahipti. Elçilerin üstlendiği roller, hem gönderen devletin siyasal sistemi hem de muhatap olunan devletin politik ve kültürel yapısı doğrultusunda şekillenmiş; bu da her iki medeniyetin elçilik kurumunu farklı biçimlerde yapılandırmasına neden olmuştur.

Antik Yunan’da şehir devletlerinin çok merkezli yapısı ve doğrudan demokrasi anlayışı, elçilerin temsil ve meşruiyet açısından halkla daha iç içe bir pozisyonda yer almasına zemin hazırlarken; Roma’da giderek merkezileşen yönetim anlayışı, elçiliği daha kurumsal ve hiyerarşik bir yapı içine yerleştirmiştir. Bu farklılıklar, elçilerin kimler tarafından seçildiği, hangi yetkilerle donatıldığı ve diplomatik görevlerini yerine getirirken ne ölçüde inisiyatif

alabildikleri gibi unsurlarda açıkça görülmektedir. Dolayısıyla Antik Yunan ve Roma elçilik kurumlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, yalnızca diplomatik uygulamaların tarihsel evrimini değil, aynı zamanda bu medeniyetlerin siyasi kültürleri ve uluslararası ilişkiler anlayışları hakkında da derinlemesine bir kavrayış sunar (Rich, 2011, s. 188).

Antik Yunan ve Roma'da elçilik kurumunun temel işlevi, devletlerarası ilişkilerde iletişim kurmak, anlaşmalar yapmak ve gerektiğinde arabuluculuk yapmaktır. Her iki medeniyette de elçilik, bir temsilcilik görevi taşıırken, işleyiş şekilleri ve diplomatik elçilerin yetkileri açısından belirgin farklılıklar vardı.

- Antik Yunan'da Elçilik Kurumu, s. Yunan şehir devletlerinde elçilik kurumu genellikle devletin önde gelen liderleri veya seçkin yurttaşları tarafından üstlenilirdi. Elçiler, sadece devletin en yüksek yönetici kadrosu tarafından seçilirdi ve genellikle bu kişiler, halkın güvenini kazanmış ve tanınan kişiler olurdu. Yunanlar, elçilerin diplomatik görevlerini yerine getirirken aynı zamanda halkla doğrudan iletişim kurmalarını ve gerektiğinde halkın görüşlerini de temsil etmelerini beklerdi (Hornblower, 2008, s. 124). Bu, Yunan demokrasisinin etkisiyle şekillenen bir durumdu; çünkü Atina gibi şehir devletlerinde, halkın fikir birliği büyük önem taşırdı.
- Roma'da Elçilik Kurumu, s. Roma'da ise elçilik kurumu daha merkeziyetçi bir yapıdaydı. Elçiler, genellikle Roma Senatosu tarafından atanır ve Roma'nın dış politikası, tek bir lider ya da hükümet organı tarafından belirlenirdi. Roma'daki elçilerin görevleri daha çok belirli bir diplomatik hedefe yönelikti; Roma, elçilerini belirli misyonlar için gönderir ve çoğu zaman bu misyonlar askeri ya da stratejik hedeflerle bağlantılıydı (Rich, 2011, s. 180). Roma'da elçilik, genellikle bir gruptan oluşan heyetler şeklinde düzenlenirdi ve her elçi, belirli yetkilerle donatılırdı. Roma elçilerinin belirli diplomatik sınırlar içinde hareket etmeleri gerekiyordu, ve kendi hükümetlerinden onay almadan büyük kararlar alabilmeleri pek mümkün değildi (Millar, 1988, s. 349).

4.3.1. Elçilerin Yetkileri ve Bağımsızlıkları

- Yunan Elçileri, s. Yunan şehir devletlerinde elçilerin yetkileri, daha geniştir. Birçok Yunan şehri, elçilerine belirli diplomatik yetkiler verirken, genellikle elçilerinin tamamen bağımsız hareket etmesini ve diplomatik süreçleri kendi inisiyatifleriyle yönetmelerini kabul ederlerdi. Bu özgürlük, Yunan dünyasında diplomatik görevlilerin daha serbest ve bazen kişisel ilişkiler kurarak başarılı olmasını sağlamıştır. Örneğin, Atina'da elçiler, yalnızca diplomatik görevlerini yerine getirmekle kalmaz, aynı zamanda halkla doğrudan temas kurarak kamuoyunu yönlendirme yetkisine sahip olabilirlerdi (Hornblower, 2008, s. 132).
- Roma Elçileri, s. Roma'da ise elçilerin yetkileri daha kısıtlıydı. Roma Senatosu ve daha sonra İmparator, dış ilişkilerdeki ana aktördü. Elçiler, genellikle belirli sınırlar içinde hareket eder ve yalnızca Roma'nın direktiflerine göre hareket ederlerdi. Bu, Roma'nın merkezi yönetim anlayışının bir yansımasıydı. Roma'da bir elçinin kendi başına hareket etmesi, vatan hainliği olarak değerlendirilebilirdi (Phillipson, 1911, s. 305). Bu durum, Roma'daki diplomatik kurumların daha disiplinli ve merkezîyetçi bir yapıda olmasının sonucuydu. Elçiler, sadece belirli diplomatik amaçlarla görevlendirildikleri için, belirli bir misyonun tamamlanmasının ardından görevleri son bulur ve bu süreçte kendilerine tanınan yetkiler çok sınırlıydı.

4.3.2. Diplomatik İlişkilerde Temsilci Seçimi

- Yunan Temsilcileri, s. Yunan şehir devletlerinde elçilerin seçiminde genellikle halkın iradesi etkili olurdu. Örneğin, Atina'da, elçiler genellikle halk meclisi tarafından seçilirdi. Elçiler halkın temsilcisi olarak hareket eder, ancak kararlar, toplumun genel görüşlerine dayalı olarak şekillendirilirdi (Hornblower, 2008, s. 125). Yunanlar, elçilerin temsil ettikleri şehri doğru bir şekilde yansıtmaları için önemli bir temsil sorumluluğuna sahip olduklarını kabul ederlerdi.
- Roma Temsilcileri, s. Roma'da ise elçilerin seçimi, tamamen senatonun inisiyatifine bağlıydı. Roma'daki elçiler, genellikle en deneyimli diplomatlar, hukukçular ve askeri liderler arasından seçilirdi. Roma'da elçi olma süreci daha formaldı ve seçilen kişiler, sadece diplomatik ilişkilerde değil, aynı zamanda

Roma'nın askeri ve ekonomik çıkarlarını da temsil etmek zorundaydı (Rich, 2011, s. 181). Bu, Roma'daki elçilik sisteminin devletin kontrolü altında nasıl yapılandırıldığını ve bu bağlamda daha kurumsallaşmış olduğunu gösterir.

4.3.3. Elçilerin Güvenliği ve Dokunulmazlıkları

Hem Yunan hem de Roma'da, elçilere sağlanan güvenlik ve dokunulmazlık büyük bir önem taşıyordu. Ancak bu güvenliğin sağlanmasında farklı yaklaşımlar vardı.

- Yunan'da Elçi Güvenliği, s. Yunan dünyasında, elçilere sağlanan güvenlik büyük ölçüde ahlaki ve kültürel bir zorunluluktur. Bir elçi öldürülmesi ya da zarar görmesi, genellikle halkın geniş çapta tepki göstermesine neden olurdu. Bu, elçilerin görevlerini yerine getirirken güvenliklerinin doğrudan toplumların karşılıklı saygısına dayandığı anlamına gelir (Mikalson, 2003, s. 154).
- Roma'da Elçi Güvenliği, s. Roma'da ise elçilerin güvenliği, devletin resmi yasaları ve Roma hukuku ile daha ayrıntılı şekilde korunuyordu. Elçilere yönelik saldırılar, Roma'da ciddi bir diplomatik kriz yaratırdı ve bazen bu durum savaş sebebi sayılabilirdi. Roma, elçilerine karşı yapılacak herhangi bir saldırıya şiddetle karşı çıkar ve gerekli gördüğünde misilleme yapardı (Phillipson, 1911, s. 317).

4.3.4. Antik Yunan ve Roma'da Elçilik Kurumunun Benzerlikleri ve Farklılıkları

Antik Yunan ve Roma medeniyetleri, diplomasiye büyük önem vermiş ve elçilik kurumunu dış ilişkilerde etkin biçimde kullanmıştır. Her iki toplumda da elçiler, barışın korunması, savaşın önlenmesi ve devletlerarası müzakerelerin yürütülmesinde kilit roller üstlenmiştir. Ancak bu ortak diplomatik işlevlere rağmen, elçilik kurumlarının işleyişi ve yapısal özellikleri bakımından belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir.

Antik Yunan'da elçilik faaliyeti, çoğunlukla şehir-devleti (polis) yapısının etkisiyle bağımsız ve yerel halk meclislerine karşı sorumlu bir biçimde yürütülmekteydi. Elçiler, gönderildikleri şehir adına karar alma yetkisine dahi sahip olabiliyor, dönüşte ise doğrudan halk meclisine rapor sunuyorlardı. Bu durum, Yunan elçiliğinin daha yatay ve katılımcı bir modeli benimsediğini göstermektedir.

Buna karşın Roma’da elçilik kurumu, merkeziyetçi devlet yapısının etkisiyle daha hiyerarşik ve sıkı denetim altındaydı. Elçiler, çoğunlukla senato ya da imparator tarafından atanır, yazılı talimatlara bağlı kalır ve karar alma yetkisine sahip olmazlardı. Roma’da diplomasi, yalnızca siyasi müzakere değil, aynı zamanda askeri stratejinin bir parçası olarak da görülmekteydi. Bu nedenle Roma elçileri, yalnızca diplomatik temsilciler değil, aynı zamanda siyasi güç projeksiyonunun araçlarıydı (Rich, 2011, s. 181).

Elçilerin kime karşı sorumlu olduğu, Antik Yunan ve Roma diplomasi anlayışlarının temel farkını ortaya koymaktadır. Yunan elçileri halkın güvenini temsil ederken, Roma elçileri merkezi otoritenin direktiflerini uygulayan görevlilerdi. Bu fark, her iki medeniyetin siyasal rejimleriyle doğrudan ilişkilidir.

Modern diplomasi de bu iki antik modeli yansıtır biçimdedir. Birleşmiş Milletler gibi çok taraflı yapılarda Yunan tarzı eşit temsiliyet öne çıkarken, büyük devletlerin yürüttüğü ikili diplomasilere Roma tarzı merkezi kontrol ve güç dengesi belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla Antik Yunan ve Roma’daki elçilik kurumları, günümüz diplomatik pratiklerinin tarihsel kökenlerini anlamada önemli birer referans noktasıdır.

4.4. Antik Yunan ve Roma’nın Günümüz Elçilik Kurumuna Etkileri

Diplomasi tarihi, kadim medeniyetlerin uluslararası ilişkileri yürütme biçimlerini anlamadan eksik kalır. Bu bağlamda Antik Yunan ve Roma dünyasında şekillenen elçilik kurumu, sadece kendi dönemlerinin siyasal ve sosyal ihtiyaçlarına yanıt vermekle kalmamış, aynı zamanda günümüz diplomatik pratiklerinin temel taşlarını da atmıştır. Modern elçilik kurumunun işleyişinde, temsilcilik yapısı, dokunulmazlık ilkesi ve devletlerarası haberleşme gibi birçok uygulamanın kökleri Antik Çağ’a dayanmaktadır (Berridge, 2015, s. 19).

Antik Yunan şehir devletleri, bağımsız politik varlıklar olarak dış ilişkilerde elçi göndermeyi sistematik bir uygulamaya dönüştürmüşlerdir. Özellikle 'proxenos' adlı temsilciler, başka bir şehir devletinin vatandaşlarından seçilerek, kendi şehirlerine gelen yabancıların haklarını koruma görevini üstlenmişlerdir. Bu temsil biçimi, modern fahri konsolosluk sisteminin tarihsel bir öncülü olarak değerlendirilebilir (Hermann, 1981, s. 215). Ayrıca Yunanlar, diplomatik müzakerelerde elçilerin sözlü hitabet yeteneğini ön

planda tutmuş, bu durum da diplomatik protokol ve nezaket kurallarının gelişiminde belirleyici olmuştur.

Antik Yunan ve Roma uygarlıkları, yalnızca siyasi yapıları, sanatları ya da askeri düzenleriyle değil, aynı zamanda diplomasi tarihine kazandırdıkları temel ilkelerle de insanlık tarihinin şekillenmesinde büyük rol oynamışlardır. Bu iki kadim medeniyetin geliştirdiği elçilik kurumları, bugünkü anlamda uluslararası ilişkilerin köklerini oluşturmakla kalmamış; aynı zamanda modern diplomasiye dair birçok uygulamanın temellerini atmıştır (Mattingly, 1997). Diplomasi, günümüzde olduğu gibi antik dönemlerde de sadece sözlü iletişimin ötesine geçen, kurumsallaşmış bir araç olarak kullanılmış; temsil, müzakere, dokunulmazlık ve protokol gibi unsurların belirginleştiği bir sistem haline gelmiştir.

Antik Yunan'da şehir devletlerinin (polis) kendi aralarındaki ilişkileri yürütürken uyguladıkları diplomatik yöntemler, doğrudan demokrasi anlayışıyla uyumlu bir biçimde halk meclisleri tarafından belirlenen elçiler aracılığıyla gerçekleştirilirdi. Bu elçilere “presbeis” adı verilirdi. Presbeis, yalnızca devletin dış ilişkilerini yürütmekle görevli değil, aynı zamanda devletin itibarını, değerlerini ve siyasi tercihlerini temsil eden kişilerdi (Cohen, 2001). Bu anlamda elçi, sadece bir haberci ya da arabulucu değil, bir kültürel taşıyıcı ve aynı zamanda bir yargı figürüydü. Onların şahsında hem şehir devleti hem de onun tanrılarla olan bağları temsil edilirdi (Hornblower, 1991).

Presbeis görevlerini yürütürken taşıdıkları “kerukeion” ya da diğer adıyla “caduceus”, tanrı Hermes’in sembolü olarak barışçıl niyeti temsil ederdi. Bu asa, elçilere karşı fiziksel şiddet uygulanmasının tanrılara yapılmış bir hakaret olarak görülmesine neden olurdu. Böylece diplomatik dokunulmazlık kavramı, dini bir temele dayanarak güvence altına alınmıştı. Bu uygulama, günümüzde diplomatik dokunulmazlıkların uluslararası hukukla korunmasına benzer şekilde işlev görmektedir (Stafford, 2000; Satow, 2009).

Antik Yunan dünyasında elçilerin seçim süreci de dikkat çekicidir. Herhangi bir birey, yalnızca retorik kabiliyeti ya da askeri rütbesiyle değil, aynı zamanda ahlaki itibarı, yurttaşlık statüsü ve kamu görevindeki geçmiş performansına göre bu göreve layık görülürdü (Rhodes, 1992). Elçilerin görev süresi genellikle geçici olurdu ve genellikle

belirli bir müzakere ya da antlaşma süreci tamamlanana kadar devam ederdi. Kalıcı elçilik sistemine dair bir örnek yoktur; çünkü şehir devletleri arası ilişkiler, dönemsel çatışmalar ve müttefiklik durumlarına göre şekillendiğinden, diplomatik temaslar da bu bağlamda daha kısa süreliydi (Cohen, 2001).

Yine de bu geçicilik, işlevselliği azaltmamış; aksine elçilerin diplomatik ağırlığını artırmıştır. Çünkü elçiler genellikle halk meclisleri önünde yemin eder ve geri döndüklerinde yine bu meclise hesap vermek zorundaydılar. Böylece Antik Yunan'da “hesap verebilirlik” ilkesinin ilk örneklerinden biri ortaya çıkmaktaydı. Modern devletlerde diplomatik temsilcilerin merkez hükümetlerine düzenli rapor sunmaları, bu Antik Yunan uygulamasının seküler bir devamıdır (Millar, 2002; Sherwin-White, 1973).

Roma ise diplomasiye daha kurumsal ve merkeziyetçi bir yapı kazandırmıştır. Roma elçileri olan legatus'lar, senato veya imparator adına hareket eder ve genellikle yazılı emirlerle donatılırdı. Bu durum, günümüzün görev tanımı belirlenmiş ve yetki belgeleriyle atanmış büyükelçilerini çağrıştırmaktadır (Mattingly, 2006, s. 44). Roma'nın diplomasi anlayışında güç, statü ve hukuki dayanak ön planda yer alırken, elçilere tanınan dokunulmazlık ilkesi giderek sistematik bir norm haline gelmiştir. Nitekim Roma elçilerinin görev sırasında öldürülmesi, savaş nedeni sayılmıştır. Bu, günümüz Viyana Sözleşmesi'nde yer alan "diplomatik dokunulmazlık" ilkesinin tarihsel arka planını anlamamıza yardımcı olur (Vienna Convention on Diplomatic Relations, 1961, madde 29).

Roma elçileri, görev dönüşlerinde Roma Senatosu'na ayrıntılı bir rapor sunmak zorundaydılar. Bu raporlar genellikle sözlü olarak aktarılır, ancak daha sonra yazılı metinler hâlinde arşivlenirdi. Böylece Roma diplomasisi, bilgiye dayalı bir temsil ve istihbarat sistemi geliştirmiştir. Günümüzde dışişleri bakanlıklarının arşiv sistemleri, diplomatik telgraflar ve yazışmalarla benzer bir fonksiyona hizmet etmektedir (Sherwin-White, 1973; Berridge, 2015).

Roma'nın diplomatları sadece siyasi temsilci değil; aynı zamanda Roma hukukunu, değerlerini ve çıkarlarını başka toplumlara aktaran birer taşıyıcıydı. Bu bağlamda, Roma elçiliği sadece bir iletişim aracı değil, bir tür kültürel ve siyasal yayılma biçimi olarak işlev görüyordu (Millar, 2002). Diplomatik temsilciler aracılığıyla Roma, müttefik devletlere

hukuk sistemini tanıtıyor, Latince'nin yayılmasını sağlıyor, Roma vatandaşlık hakkı gibi konularda bilgilendirme yapıyor ve gerekirse askeri tehdit yoluyla siyasal baskı uyguluyordu (Lintott, 1999). Bu, günümüzde büyükelçiliklerin yalnızca siyasi müzakere için değil; aynı zamanda kültürel tanıtım, eğitim iş birlikleri ve kalkınma projeleri gibi çok boyutlu görevler yürütmesinin antik temellerine işaret eder.

Elçilerin görev bölgelerine ulaştıklarında karşılanma biçimleri, onlara gösterilen saygı düzeyi, protokol kuralları ve sundukları güven mektupları da Roma döneminde oldukça belirgindi. Örneğin Roma elçisi, karşı devlete geldiğinde beraberinde getirdiği “tabula” denilen resmi yazılı belgeyle Roma Senatosu’nun kararını bildirirdi. Bu belgeler, çoğu zaman balmumu kaplı ahşap levhalar üzerine yazılırdı. Modern diplomatik teamüllerdeki güven mektubu ya da akreditif belgesi uygulamasının tarihsel kökeni bu tür belgelerden gelir (Berridge, 2015).

Ayrıca Roma elçileri, taşıdıkları unvan, kıyafet ve beraberindeki muhafızlarla birlikte Roma'nın gücünü temsil ederdi. Diplomasi, yalnızca ikna ya da müzakere değil; aynı zamanda güç gösterisinin de aracıydı. Bugünkü elçilik binalarının bulunduğu merkezi konumlar, bayrak asılması, diplomatik araçlara özel plakalar verilmesi gibi uygulamalar, aslında bu gösterişli temsiliyetin modern türevleridir (Mattingly, 1997). Bir büyükelçiliğin konumu ve sembolleri, sadece ulusal temsili değil; aynı zamanda o devletin uluslararası saygınlığını da yansıtır.

Roma hukuk sisteminde elçiye karşı işlenen suçların cezası ağırdı. Diplomatik dokunulmazlık ilkesi burada devreye girer. Elçiye zarar vermek, savaş nedeni olarak kabul edilirdi. Roma, diplomatik kuralların ihlalini yalnızca bir bireye yönelik saldırı olarak değil, tüm devlete karşı yapılmış bir hakaret olarak görürdü. Bu anlayış, günümüzde diplomatlara yönelik saldırıların uluslararası krizlere neden olmasının kökenini oluşturur (Bianchi, 2013).

Modern elçilik kurumunun oluşum sürecinde, özellikle Orta Çağ sonrası Avrupa'da Rönesans İtalya'sında gelişen daimi elçilik geleneğinin arka planında da Roma etkisi sezilmektedir. Roma'nın “görevle gönderilen temsilci” anlayışı, zamanla daimi diplomatik temsilcilik fikrine dönüşmüştür. Ayrıca Roma hukukunun etkisiyle şekillenen uluslararası

hukuk normları, günümüzde diplomatik statülerin yasal çerçevesini belirlemede temel teşkil etmiştir (Crawford, 2012, s. 150).

Günümüz elçilik kurumunun biçimsel yönleri kadar işlevsel özellikleri de Antik Çağ'dan miras izler taşır. Antik Yunan'da barış ve savaş ilanları öncesinde gönderilen elçiler, arabuluculuk ve müzakere rolü üstlenmekteydi. Modern diplomasideki “önleyici diplomasi” kavramı, bu tarihsel örneklerden izler taşır. Birleşmiş Milletler gibi kuruluşların diplomatik heyetleri, barışın tesisi amacıyla sıkça görevlendirilmekte, bu yönüyle Antik Yunan'daki elçilik misyonlarının ruhunu günümüze taşımaktadır (Nicolson, 1963, s. 17).

Öte yandan Roma'nın diplomatik ilişkileri sadece barış zamanlarıyla sınırlı kalmamış, savaş esnasında bile diplomatik kanalların açık kalmasına özen gösterilmiştir. Bu anlayış, çağdaş uluslararası ilişkilerde diplomasi ve savaşın birlikte yürütülebileceği gerçeğine işaret etmektedir. Nitekim günümüzde bile savaş halindeki ülkeler, üçüncü taraflar aracılığıyla veya tarafsız bölgelerde diplomatik görüşmeler sürdürebilmektedir (Kissinger, 1994, s. 57).

Modern dünyada yaşanan diplomatik krizler, Antik çağda belirlenen kuralların hâlâ geçerli olduğunu göstermektedir. En çarpıcı örneklerden biri, 1979 yılında İran'da yaşanan Amerikan Büyükelçiliği baskınıdır. İranlı militanların ABD Büyükelçiliği'ni işgal edip diplomatları 444 gün boyunca rehin tutması, sadece bir siyasi kriz değil; aynı zamanda diplomatik teamüllerin ve uluslararası hukukun ağır bir ihlali olarak değerlendirilmiştir (Kinzer, 2003). Uluslararası kamuoyunun sert tepkisi, diplomatik dokunulmazlık ilkesinin küresel çapta nasıl kökleştiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Antik Yunan'da elçiye zarar vermenin tanrılara hakaret olarak görülmesi ile modern çağda bu tür ihlallerin savaş nedeni sayılması arasında doğrudan bir benzerlik vardır (Finley, 1981, s. 322).

Benzer şekilde, 2018 yılında İngiltere'de gerçekleşen Skripal olayı da Roma hukukundaki “elçiye saldırı = devlete saldırı” anlayışının günümüzdeki karşılığıdır. Rusya ile Batılı ülkeler arasında yaşanan bu kriz, yalnızca iki ülke arasında değil, NATO ve AB gibi örgütler düzeyinde de diplomatik yaptırımlara neden olmuştur. Bu olay, bir diplomatik temsilcinin ya da onun çevresinin hedef alınmasının uluslararası güvenlik doktrinlerini bile

etkileyebilecek sonuçlar doğurduğunu göstermiştir (BBC News, 2018). Bu ise Roma'nın diplomasiye yüklediği stratejik önemin modern izdüşümüdür.

Modern diplomasi uygulamalarında, elçilerin yalnızca temsil değil; aynı zamanda kültürel, ekonomik ve hatta istihbarat bağlantılı görevler üstlenmesi, Roma'dan miras kalan çok yönlü temsil anlayışının güncel bir ifadesidir. Örneğin, Roma'nın provinciae sisteminde atanan elçiler ya da valiler, yalnızca idari düzen sağlamakla kalmaz; aynı zamanda Roma kültürünü yayma, ekonomik ilişkileri geliştirme ve yerel halkları Roma'ya sadık kalmaya ikna etme gibi görevler de üstlenirlerdi (Sherwin-White, 1973). Günümüzde büyükelçiliklerin içinde yer alan ticaret ofisleri, kültür ataşelikleri ve savunma müşavirlikleri de benzer bir çok katmanlı görevlendirme sistemini sürdürmektedir. Bir başka dikkat çekici unsur ise elçilerin taşıdığı mektuplar ve belgelerin anlamıdır. Antik çağda, elçiler genellikle kral ya da senato adına hazırlanmış mühürlü belgeler taşırdı. Bu belgeler, taşıyıcının yetkili olduğunu ve devletin iradesini temsil ettiğini gösterirdi. Bu durum, bugünkü diplomatik mektupların ve “güven mektuplarının” işlevine doğrudan benzemektedir. Örneğin, bugün yeni göreve atanan bir büyükelçi, ev sahibi ülkenin devlet başkanına, kendi devlet başkanından aldığı güven mektubunu sunarak resmi görevine başlar. Bu sembolik ancak hukuken bağlayıcı ritüel, Antik Roma'daki uygulamaların diplomasi geleneğinde nasıl evrildiğinin bir göstergesidir (Berridge, 2015).

Antik Roma'nın diplomasi anlayışında elçilere sağlanan yol güvenliği, konaklama ayrıcalıkları ve kamu görevlilerince ağırlandmaları gibi uygulamalar da, bugünkü diplomatik ayrıcalıkların ve protokol kurallarının temeli olarak kabul edilebilir. Günümüzde de Viyana Sözleşmesi çerçevesinde bir diplomatik misyon mensubunun seyahat hakkı, vergi muafiyeti, gümrük kolaylığı ve hatta trafik cezalarından muafiyet gibi hakları vardır (Vienna Convention, 1961). Bu ayrıcalıkların kökeni, antik çağlarda elçilerin kutsallık statüsü ile ilişkilendirilmişti; çünkü elçinin güvenliği ve saygınlığı, temsil ettiği devlete yönelik bir saygı göstergesiydi (Bianchi, 2013).

Antik dünyadaki bu diplomatik uygulamalar yalnızca teknik boyutlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda etik ve ahlaki ilkelerle de desteklenmiştir. Özellikle Antik Yunan'da bir elçiye yapılan saldırının yalnızca siyasal değil, dini bir suç olarak da kabul edilmesi, günümüzdeki uluslararası hukukta yer alan “dokunulmazlık” ilkesinin ahlaki temelini

oluşturur (Stafford, 2000). Örneğin, Atinalı elçilerin Sparta'ya gönderildiği bir olayda, Atinalı elçilere zarar verilmemesi gerektiği halk arasında “tanrılara karşı günaha girilmemesi” gerekçesiyle dile getirilmiştir. Bu, sadece bir dini duyarlılık değil; aynı zamanda karşılıklı saygıya dayalı bir diplomasi anlayışının da ürünüdür.

Modern diplomaside bu yaklaşımın bir benzerini, savaş ya da kriz anlarında bile diplomatik kanalların açık tutulması ilkesinde görebiliriz. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD ile SSCB arasında gerginlik en üst düzeye ulaşmışken bile büyükelçilikler faaliyetlerini sürdürmüş, diplomatik temsilciler saldırıya uğramamıştır. Çünkü bu kişiler, birer devlet politikası uygulayıcısı olmaktan çok, iletişim kanallarını açık tutan araçlar olarak değerlendirilmişlerdir. Bu anlayış, Antik Yunan ve Roma'dan günümüze kadar korunmuş bir diplomatik “kutsallık” ilkesinin devamı olarak değerlendirilebilir (Berridge, 2015; Satow, 2009).

Diplomatik dilin ve davranış biçimlerinin tarihsel kökenlerine baktığımızda da, bu iki antik uygarlığın izleri açıkça görülmektedir. Antik Yunan'da elçilerin retorik (hitabet) eğitimi almış olmaları, onların sadece bilgi taşıyıcısı değil, aynı zamanda ikna kabiliyeti yüksek temsilciler olmalarını sağlıyordu. Roma'da da aynı şekilde, senatör kökenli diplomatların hukuk bilgisi, hitabet gücü ve devlet geleneklerine hâkimiyeti aranırdı (Millar, 2002). Bugün de diplomatların iletişim becerilerinin, protokol bilgisi ve temsil gücünün ne kadar önemli olduğu dikkate alınırsa, bu niteliklerin tarihsel sürekliliği daha net anlaşılabilir.

Antik Yunan ve Roma'nın diplomasi anlayışı, yalnızca devletlerarası ilişkilerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda barış inşası, ittifak oluşturma ve çatışma çözümü süreçlerinde de temel referans noktası olmuştur. Örneğin Antik Yunan'daki Amfiktyon Konseyi, farklı şehir devletleri arasında ortaya çıkan dini, ekonomik veya sınır anlaşmazlıklarını çözmek için kullanılan bir diplomatik platformdu (Cohen, 2001). Bu konseydeki temsilciler, tıpkı modern uluslararası kuruluşlardaki diplomatlar gibi kendi devletlerini bağlayıcı kararlar alma yetkisine sahipti. Bu, günümüzdeki Birleşmiş Milletler veya Avrupa Birliği gibi uluslararası yapıların çok taraflı diplomasi ilkelerine doğrudan bir öncüdür.

Roma döneminde ise “*ius gentium*” adı verilen uluslararası hukuk anlayışı, farklı halklar arasında barışçıl ilişkiler kurulmasına olanak sağlamıştır. Roma, kendi vatandaşları ile

yabancılar arasında çıkabilecek hukuki sorunları çözmek amacıyla bu sistematik hukuku geliştirmiştir. Günümüzde diplomatların görev yaptığı alanlarda yerel hukuk ile diplomatik dokunulmazlık arasındaki dengeyi koruma ilkesi, “*ius gentium*”un modern izdüşümüdür (Sherwin-White, 1973).

Bu tarihsel miras, çok taraflı antlaşmalar, barış konferansları ve arabuluculuk misyonları gibi güncel diplomatik pratiklerde de hissedilmektedir. Örneğin, günümüzde bir diplomat yalnızca kendi ülkesini temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda çatışma yaşayan iki ülke arasında arabuluculuk yapabilir. Bu görev tanımı, Antik Yunan’da bir şehri temsilen diğer şehirler arasındaki anlaşmazlıklarda hakemlik yapan elçilerin pozisyonuyla büyük benzerlik taşır. Bu tür uygulamalar, hem tarihsel hem de ahlaki meşruiyet taşıyan diplomatik davranış kalıplarının sürekliliğini göstermektedir (Finley, 1981; Lintott, 1999).

Bu noktada Antik Yunan ve Roma’nın diplomatik temsil biçimlerinin yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda sembolik yönleri de ön plana çıkmaktadır. Elçilerin taşıdığı semboller, kıyafetler, asalar ya da bayraklar, bugün de diplomatik temsilin görsel kültürünü oluşturmaktadır. Bir büyükelçinin giydiği resmi kıyafet, büyükelçilik binasının mimarisi ya da resepsiyonlarda uygulanan protokol sıralamaları, bu kadim kültürlerin etkisini günümüze taşıyan öğelerdir (Mattingly, 1997; Berridge, 2015).

Bu sembolizmin çağdaş bir uzantısı olarak, günümüzde diplomatik temsilciliklerin sahip olduğu bayrak asma hakkı, elçilik araçlarının dokunulmaz plakalarla donatılması veya büyükelçilerin düzenlediği ulusal gün resepsiyonları gibi uygulamalar gösterilebilir. Bunlar, Antik Yunan’da “*kerukeion*” (Hermes’in asası) veya Roma’da elçinin taşıdığı “*tabula*” gibi sembollerin modern diplomasiye yansıyan biçimleridir. Bu semboller, yalnızca temsil edilen devleti değil; aynı zamanda o devletin tarihsel, kültürel ve hukuki mirasını da yansıtarak karşılıklı tanıma ve saygıyı teşvik etmektedir (Stafford, 2000; Vienna Convention, 1961).

Antik diplomasi uygulamalarının günümüze en belirgin etkilerinden biri de karşılıklılık ilkesidir. Antik Yunan şehir devletleri arasında, bir devletin elçisine nasıl davranıldığı, diğer devletin benzer koşullarda nasıl davranacağı üzerinde doğrudan etkiliydi. Aynı durum Roma döneminde de geçerliydi; Roma’nın elçilerine kötü muamelede bulunan

devletler, diplomatik misillemeye uğrardı. Bu anlayış, günümüzde “karşılıklılık ilkesi” (reciprocity principle) olarak diplomatik ilişkilerin temel taşlarından biridir. Bir devletin elçilik mensuplarına sağladığı haklar, çoğu zaman diğer devletten de benzer düzeyde bir karşılık bulur (Satow, 2009).

Bununla birlikte, diplomatik misyonların kriz yönetimi yeteneklerinin tarihsel temelleri de bu uygarlıklarda şekillenmiştir. Roma legatusları ya da Yunan presbeis’leri, beklenmedik gelişmelere karşı refleks gösterebilecek kapasitede seçilmişti. Bu kişiler, bazen düşman şehirlerde müzakere yürütürken, bazen de savaş tehdidi altındaki bölgelerde barışı sağlamaya çalışırlardı. Bugünkü kriz diplomatlarının görev tanımı da benzer özellikler taşır, s. savaş bölgelerinde görev yapabilmek, diplomatik müzakerelerde çatışmayı önleyici çözümler üretmek, gerektiğinde arabuluculuk görevini yerine getirmek (Millar, 2002; Bianchi, 2013).

Ayrıca, barış diplomasisinin sembolik dili de Antik dönemlerde gelişmiştir. Örneğin zeytin dalı, barış sembolü olarak Antik Yunan mitolojisinden bu yana kullanılmaktadır. Bugün Birleşmiş Milletler’in logosunda yer alan zeytin dalı, yalnızca barışı değil; aynı zamanda kadim medeniyetlerden gelen diplomatik anlamların evrensel kabulünü de yansıtır. Bu sembol, Antik Yunan’ın barış anlayışının ve diplomasiye yüklediği kutsal anlamın modern diplomasideki doğrudan uzantısıdır (Cohen, 2001)

Modern diplomasideki norm üretimi ve uluslararası davranış kuralları oluşturma süreci de köklerini Antik Yunan ve Roma’dan alır. Örneğin, Antik Yunan’daki şehir devletleri, belirli dönemlerde ortak kurallar belirleyip buna uygun davranma konusunda mutabakata varırlardı. Özellikle Delos Birliği gibi ittifak sistemleri içinde, hem ekonomik hem de diplomatik davranış standartları belirlenmişti. Bu sistemde, her şehir devleti belirlenen kurallara riayet etmek zorundaydı ve bu kuralların çiğnenmesi durumunda ittifaktan çıkarılmak ya da yaptırıma uğramak mümkündü (Hornblower, 1991). Bu yaklaşım, bugünkü Birleşmiş Milletler Şartı’nın “üyelerin davranış normlarına uyma” zorunluluğu ile birebir örtüşmektedir.

Roma döneminde ise “ius fetiale” adı verilen bir uygulama, savaş ilanı ve barış antlaşması yapma süreçlerine etik bir zemin kazandırmıştır. Bu sistemde, diplomatik ilişkilerin

başlatılmasından önce Roma elçileri “fetiales” adlı rahip-diplomatlardan oluşan bir heyetle karşı ülkeye gönderilirdi. Eğer bu elçilere saygısızlık edilirse, bu Roma açısından savaş ilanı için yeterli sebep sayılırdı (Sherwin-White, 1973). Bugün diplomatik ilişkilerin kesilmesi, elçiliğin kapatılması veya “persona non grata” ilanı gibi uygulamalar, bu tarihsel davranış kalıplarının günümüzdeki yansımalarıdır.

Antik Roma'nın diplomatik uygulamalarında istikrarlı kayıt ve arşiv sistemleri de önemliydi. Senato kararlarının yazılı hale getirilmesi, elçilerin döndüklerinde verdikleri ayrıntılı raporlar ve diplomatik yazışmaların arşivlenmesi gibi uygulamalar, günümüzün dış işleri bakanlıklarında kullanılan belge yönetim sistemlerinin temelini oluşturur. Özellikle modern arşivciliğin gelişmesinde Roma'nın bürokratik disiplini örnek alınmıştır. Bugün diplomatlar her resmi görüşmeyi kayıt altına almak, yazılı tutanaklarla belgelemek ve merkezle paylaşmak zorundadırlar. Bu sistematik, hem bilgi güvenliği hem de hesap verebilirlik açısından Antik çağ uygulamalarına dayanır (Lintott, 1999; Berridge, 2015).

Ayrıca, hem Yunan hem de Roma dönemlerinde uygulanan diplomatik usullerin evrenselleştirilebilirliği, modern uluslararası ilişkilerin temel yapı taşlarından biri haline gelmiştir. Yani sadece bir devletin değil, tüm devletlerin üzerinde uzlaştığı diplomatik davranış kalıpları yaratılmıştır. Bugünkü diplomatik protokol kitapçıkları, Viyana Sözleşmesi ve çok taraflı antlaşmalar; bu tarihsel sürecin sistematikleşmiş ürünleridir. Elçilerin kabulü, karşılanması, oturma düzeni, kıyafet kodları, resepsiyon konuşmalarının dili ve hatta el sıkışma biçimi bile geçmişteki uygulamalara dayalı olarak şekillendirilmiştir (Satow, 2009; Vienna Convention, 1961).

Antik Yunan ve Roma'nın diplomasi pratikleri, yalnızca devlet düzeyinde değil, aynı zamanda bireysel temsil gücünün şekillenmesi açısından da modern diplomasiye yön vermiştir. Özellikle Yunan şehir devletlerinde elçi olarak seçilen kişilerin toplumsal itibarı, hitabet gücü, ahlaki duruşu ve yurttaşlık konumları, onları sıradan temsilcilerden ayırıyordu. Bu durum, günümüz büyükelçilerinin yalnızca teknik değil, aynı zamanda siyasal, toplumsal ve kültürel sermaye sahibi kişilerden seçilmesini açıklayan tarihsel bir örnektir (Stafford, 2000). Nitekim günümüzde diplomatların sahip olması beklenen özellikler —karizma, temsil yeteneği, dil becerisi, kriz yönetimi, sabır ve analiz gücü— Antik Yunan'daki “presbeis” ve Roma'daki “legatus” geleneğinden türetilmiştir.

Bu bağlamda, kadınların diplomatik temsildeki yeri gibi güncel tartışmalar da Antik dönemde farklı şekilde kurgulanmıştı. Her ne kadar Antik Yunan ve Roma diplomasi pratiklerinde kadınlar doğrudan elçilik görevinde bulunmasa da, kimi zaman kraliçeler ya da dinî lider kadınlar siyasi mesajların taşıyıcısı olarak dolaylı diplomatik roller üstlenmişlerdir. Bugün kadın diplomatların sayısının artması, cinsiyet eşitliğine yönelik çabaların bir sonucu olduğu kadar, diplomatik temsilin bireysel kapasiteye dayalı seçimini vurgulayan Antik uygulamaların da devamı niteliğindedir (Berridge, 2015).

Antik dünyada diplomatik eğitim de modern anlamda ilk kez sistematik olarak ele alınmıştır. Yunan dünyasında retorik okulları, Roma’da ise hukuk ve siyaset akademileri, geleceğin diplomatlarını yetiştiren kurumlardı. Cicero’nun genç devlet adamlarına verdiği öğütler ya da Sokrates’in ahlaki-siyasi rehberliği, aslında diplomatlara dönük bir karakter inşasını da beraberinde getiriyordu (Millar, 2002; Hornblower, 1991). Günümüzde diplomasi akademileri, dışişleri akademileri veya uluslararası ilişkiler bölümleri bu tarihsel eğitimin yeniden yapılandırılmış halleridir. Özellikle Birleşmiş Milletler’e bağlı bazı diplomasi okullarında, müzakere teknikleri ve kültürlerarası temsil becerilerinin öğretilmesi, Antik çağın çok dilli ve çok kültürlü diplomat tipolojisinin çağdaş yansımasıdır.

Modern çağda, özellikle Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumların yapısında, Antik Yunan’daki şehir devletleri arasındaki eşit temsil ve dönemsel toplantılarla karar alma modeli net biçimde görülebilir. Örneğin, Atina ve Sparta gibi şehir devletlerinin belirli zamanlarda toplanarak ortak kararlar aldığı Peloponez Birliği, çağdaş uluslararası örgütlerin erken örneğidir. Bu birliklerde yer alan elçiler, sadece bilgi taşımakla kalmaz, aktif tartışmalara katılarak ortak karar mekanizmalarında söz sahibi olurlardı (Cohen, 2001). Bu yapı, BM Genel Kurulu’ndaki her ülkenin bir oya sahip olması ve karar süreçlerine katılmasıyla birebir benzerlik gösterir.

Benzer şekilde, Antik Roma’daki senato-diplomasi ilişkisi, modern devletlerdeki parlamenter denetim altındaki dış politika uygulamalarının ilkel biçimidir. Roma’da elçilerin görevlendirilmesi, yetkilendirilmesi ve geri çağırılması tamamen Senato kararına bağlıydı. Görev dönüşü rapor sunmaları ve gerekirse sorgulanmaları, bugünkü dış politika denetiminin tarihsel kökenini oluşturur. Bu bağlamda, diplomatik şeffaflık, hesap

verebilirlik ve halk adına temsil gibi ilkeler, doğrudan Antik Roma siyasal yapısından alınmıştır (Sherwin-White, 1973; Lintott, 1999).

Antik dünyada diplomasi yalnızca barış zamanlarında değil, savaş öncesi ve sonrası süreçlerde de kilit rol oynuyordu. Antik Yunan’da, savaş öncesi son çare olarak gönderilen “barış elçileri”, taraflar arasında çatışmayı önleme adına son derece önemliydi. Bu elçiler bazen başarısız olsalar da, diplomatik girişimlerin önceliği, günümüzün önleyici diplomasi anlayışının ilk örnekleridir. Nitekim bugün Birleşmiş Milletler ya da Avrupa Birliği çatışma bölgelerine müzakereler için temsilciler göndererek savaşı engellemeye çalışır; bu tam anlamıyla Antik Yunan’daki uygulamaların kurumsallaşmış halidir (Finley, 1981).

Antik dönemden modern döneme taşınan bir diğer önemli unsur ise, elçiliğin yalnızca siyasal değil, kültürel bir temsil biçimi olmasıdır. Roma legatusları veya Yunan presbeis’leri gittikleri yerlerde sadece siyasi mesaj iletmekle kalmaz, aynı zamanda kendi kültürlerini tanıtır, hatta bazen dini ritüeller bile gerçekleştirirlerdi. Bu gelenek, bugün elçilerin görev yaptığı ülkelerde düzenlediği kültürel etkinlikler, sergiler, resepsiyonlar ve edebi/tarihî konuşmalarla devam etmektedir. Bir büyükelçiliğin yalnızca bir devlet kurumu değil, aynı zamanda kültür aktarım aracı olarak görülmesi, doğrudan bu antik geleneğin sürdürülmesidir (Mattingly, 1997).

Antik Yunan ve Roma’dan miras kalan bu diplomatik değerlerin günümüzdeki en görünür örneklerinden biri de Viyana Sözleşmesi’nin (1961) oluşturulma süreci ve içeriğidir. Sözleşmenin özellikle “diplomatik dokunulmazlık,” “elçilik binalarının kutsallığı” ve “görevlilerin kişisel dokunulmazlığı” gibi ilkeleri, hem Antik Yunan’da elçilere tanınan tanrısal koruma anlayışına hem de Roma’da legatus’lara karşı işlenen suçların ağır cezalarla karşılık bulmasına dayanmaktadır (Vienna Convention, 1961; Bianchi, 2013). Bu normlar, modern diplomasi için yalnızca hukuki değil; aynı zamanda ahlaki bir zemin de oluşturur.

Özellikle 1979 İran İslam Devrimi sırasında yaşanan ABD Büyükelçiliği Baskını, bu tarihsel normların çağdaş dünyada ne kadar geçerli olduğunu ve ihlallerinin ne tür diplomatik krizlere yol açabileceğini göstermiştir. 444 gün süren bu rehin alma vakası, uluslararası ilişkilerde büyük bir kırılmaya neden olmuş ve elçilik binalarının uluslararası

hukuk tarafından ne ölçüde korunduğunun sorgulanmasına neden olmuştur (Kinzer, 2003). Bu olay, Antik çağlarda elçiye yapılan saldırının tanrılara hakaret sayılması gibi, günümüzde de diplomatik dokunulmazlık ihlalinin en ağır uluslararası suçlardan biri kabul edilmesine yol açmıştır. Hatta bu olaydan sonra birçok ülke, elçilik güvenlik protokollerini yeniden yapılandırmış, uluslararası hukukta bu tür eylemlere yönelik yaptırım mekanizmaları daha da güçlendirilmiştir.

Ayrıca diplomatik kriz yönetimi ve yumuşak güç kullanımı, Antik dönemde olduğu gibi günümüzde de elçilik kurumunun asli görevlerinden biridir. Roma legatus'larının yalnızca savaş görüşmeleri için değil, aynı zamanda düşmanla barışçıl ilişkiler kurmak, müttefik kazanmak ve bilgi toplamak gibi görevleri de vardı. Günümüzde diplomatlar sadece siyasi süreçleri izlemekle kalmaz; aynı zamanda ekonomik ilişkileri güçlendirmek, kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmek, kültürel diyalogları pekiştirmek ve kriz anlarında çözüm önerileri sunmakla da yükümlüdürler. Bu yönüyle elçilik kurumu, sadece bir iletişim aracı değil; aynı zamanda çok katmanlı bir devlet politikası yürütücüsü konumundadır (Berridge, 2015; Satow, 2009).

Günümüzde elçiliklerin dijitalleşmesi, sanal ortamda temsilcilikler kurulması, e-diplomasi gibi yeni kavramların ortaya çıkması bile temelde bu kadim yapıların güncellenmiş versiyonlarıdır. Antik çağda mektup taşıyan elçilerin yerine, bugün kriptolu dijital mesajlarla görev yapan diplomatlar vardır. Ancak bu değişim biçimsel olsa da, temsil ilkesinin özü değişmemiştir. Hâlâ bir devletin onuru, çıkarı ve vizyonu, başka bir ülkedeki temsilcisi tarafından taşınmaktadır — tıpkı Atina'nın Sparta'ya gönderdiği presbeis'ler ya da Roma'nın Kartaca'ya yolladığı legatus'lar gibi.

Antik Yunan ve Roma'dan bugüne taşınan bir diğer önemli miras, diplomatik ritüeller ve törenlerin taşıdığı anlamdır. Antik Yunan'da elçilerin kabulü sırasında uygulanan seremoni, yalnızca nezaket gösterisi değil; aynı zamanda karşılıklı saygının ve barış arzusunun sembolüydü. Elçilerin karşılanması, belirli alanlara alınması, konuşma sırasına göre söz hakkı verilmesi gibi uygulamalar; bugün uluslararası protokol kurallarının temelini oluşturur. Roma'da ise elçiler senatoya hitap etmeden önce belirli bir hazırlık sürecinden geçer, ritüellere uygun giyinir ve devletin ciddiyetini yansıtan bir dil kullanırlardı. Günümüzde diplomatik protokolde kıyafet, oturma düzeni, hitap şekli ve

selamlaşma biçimleri gibi ayrıntılar hâlâ bu antik geleneklerden beslenmektedir (Mattingly, 1997; Satow, 2009).

Bunların yanı sıra, uluslararası diplomasi dilinin şekillenmesinde de Antik Yunan ve Roma büyük rol oynamıştır. Özellikle Latin dili, yüzyıllarca Avrupa diplomasisinin temel dili olmuş; diplomatik belgeler, antlaşmalar ve devlet yazışmaları Latince kaleme alınmıştır. Bu gelenek, Roma İmparatorluğu’nun dil birliğini sağlama çabasının modern yansımalarından biridir. Antik Yunan’da ise sofist ve retorik okulları, etkili hitabetin diplomasi için ne kadar vazgeçilmez olduğunu öğretmiştir. Bugün diplomatların aldığı eğitimde hâlâ “müzakere dili,” “protokol dili” ve “resmî yazışma dili” gibi alanların bulunması; bu antik söylem geleneğinin modernleştirilmiş versiyonlarıdır (Hornblower, 1991; Millar, 2002).

Günümüz diplomatik pratiğinde bir ülkenin elçisinin ev sahibi ülkedeki kamuoyunu etkileme kapasitesi, doğrudan Antik dönemdeki uygulamalara dayalıdır. Antik Yunan’da elçiler yalnızca liderlerle değil, bazen doğrudan halkla da görüşür, meclislerde konuşma yaparak barış için ikna süreci yürütürlerdi. Bu doğrudan etkileşim biçimi, bugünkü kamu diplomasisinin atasıdır. Modern elçilikler sadece devlet başkanlarıyla değil, aynı zamanda sivil toplum örgütleri, basın ve akademik çevrelerle de ilişki kurarak ülkesinin imajını güçlendirme işlevini yürütür. Bu işlevin temelinde ise antik temsil biçimlerinin halkla etkileşim stratejileri yatmaktadır (Berridge, 2015).

Antik Yunan’daki bağımsız şehir devletlerinin çoklu diplomatik ortamı, günümüzdeki çok kutuplu dünya düzenine ilham veren bir model olmuştur. Her şehir devleti kendi çıkarlarını korumak adına farklı diplomatik ilişkiler yürütmüş, bazen aynı devletle hem düşmanlık hem de dostluk temelinde görüşmeler yapmıştır. Bu esneklik, günümüzde devletlerin aynı anda hem çatışma hem de işbirliği içinde olabilmelerinin tarihsel referansıdır. Ayrıca, küçük şehir devletlerinin dahi diplomatik güç olarak tanınması, bugün uluslararası sistemde “egemen eşitlik” ilkesinin hukuki dayanağını oluşturmuştur (Vienna Convention, 1961; Bianchi, 2013).

Bu tarihsel sürekliliğin bir başka yansıması da, diplomatik ilişkilerin kriz anlarında bile tamamen kesilmemesi gerektiği yönündeki temel ilkedir. Antik Yunan şehir devletleri ya

da Roma İmparatorluğu döneminde, düşmanlık durumları yaşansa bile iletişim tamamen koparılmaz, taraflar arasında belirli düzeyde bir temas sağlanmaya çalışılırdı. Bu anlayış, bugün bile geçerlidir. Örneğin, iki ülke arasında savaş çıkarsa dahi, genellikle taraflar ya üçüncü bir ülke üzerinden temsil sağlamak ya da en azından bir tür "koruma gücü" aracılığıyla diplomatik kanalları açık tutmaktadırlar. Bu gelenek, iletişimin kesilmesinin tam bir kaosa yol açabileceği anlayışının kökeninin antik dünyaya dayandığını gösterir (Cohen, 2001; Satow, 2009).

Bununla birlikte, elçiliklerin sadece dış ilişkileri değil, aynı zamanda yurtdışında yaşayan vatandaşların haklarını koruma görevleri de Antik Roma'dan günümüze taşınan bir özelliktir. Roma legatus'ları, sadece resmi antlaşmalar değil, aynı zamanda Roma vatandaşlarının dış topraklardaki haklarının korunması için de görev alırlardı. Bugün büyükelçilikler vatandaşların pasaport, hukuki danışmanlık, güvenlik, tahliye gibi konularda yardım alabileceği birer kurum hâlinedir. Bu işlevin kökeninde ise Roma hukuk sisteminin vatandaşlık merkezli diplomatik vizyonu yatmaktadır (Millar, 2002).

Modern diplomaside büyük önem taşıyan başka bir konu da kriz zamanlarında elçiliğin bir sığınma alanı olarak kullanılmasıdır. Antik çağda, özellikle Yunan şehir devletlerinde kutsal alanların ve elçilik misyonlarının dokunulmaz sayılması, bu tür durumlarda elçiliğin sadece bir temsil değil aynı zamanda bir "güvenli liman" olmasını sağlamıştır. Bugün bazı muhalif liderlerin ya da siyasi sığınmacıların yabancı elçiliklerde barınma talep etmesi ve uluslararası toplumun buna büyük hassasiyet göstermesi, bu tarihsel arka planın bir sonucudur. Roma döneminde de benzer şekilde, elçilik görevi üstlenen kişilerin konutları dokunulmaz sayılmış ve saldırıya uğraması durumunda bu durum ağır sonuçlar doğurmuştur (Sherwin-White, 1973; Bianchi, 2013).

Elçilik kavramının, yalnızca diplomatik temsil değil; aynı zamanda bir ideoloji taşıyıcısı olarak kullanılması da Antik Yunan ve Roma'dan miras alınan önemli bir özelliktir. Antik Yunan'da bir şehir devleti başka bir devletle ilişki kurarken kendi demokratik sistemini, toplumsal yapısını ve değerlerini tanıtır, karşılıklı kültürel etkileşime girerdi. Bu durum Roma döneminde imparatorluğun yayılcı siyasetinde daha da belirginleşmiştir. Roma elçileri gittikleri yerlerde sadece siyasi temsilci değil; aynı zamanda Roma hukukunu, yönetim tarzını ve değerlerini taşıyan birer "kültürel elçi" görevini de üstlenmişlerdir.

Bugün diplomatların yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri, kültürel değişim programları ve ulusal imaj çalışmaları bu anlayışın devamıdır (Berridge, 2015).

Diplomaside temsilcinin şahsi nitelikleri ve siyasi yetkinliği Antik Dönem’de olduğu gibi bugün de büyük önem taşımaktadır. Yunan ve Roma elçileri, sadece mesaj ileten kişiler değil, aynı zamanda devletlerinin siyasi kimliğini temsil eden figürlerdi. Modern büyükelçilerin belirli liyakat ve kariyer geçmişiyle atanması da bu tarihsel yaklaşımın devamı niteliğindedir (Hamilton & Langhorne, 2011, s. 62).

Ayrıca diplomasi dilinin kendisi bile Antik dünyadan etkilenmiştir. Antik Yunan'da logos (söz, akıl) temel iletişim aracıydı ve diplomasi, retorik sanatı ile sıkı sıkıya bağlıydı. Roma'da ise jus gentium (uluslar hukuku) kavramı, farklı topluluklar arasında düzeni sağlayan bir hukuk sistemini temsil ediyordu. Bu iki kavram, günümüzdeki diplomatik söylem ve uluslararası hukuk dilinin temelini oluşturur (Brownlie, 2003, s. 7).

Sonuç olarak, günümüz elçilik kurumu, Antik Yunan ve Roma’daki diplomatik uygulamalardan doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmiştir. Temsilcilik yapısından dokunulmazlık ilkelerine, yazılı görev tanımlarından etik davranış normlarına kadar birçok diplomatik unsur, tarihsel süreklilik göstererek günümüze taşınmıştır. Antik Çağ’ın bu iki büyük medeniyeti, modern uluslararası ilişkilerin hem biçimsel hem de kurumsal altyapısında iz bırakmıştır. Günümüz diplomasi pratiği, geçmişten gelen bu mirası hem normatif hem de işlevsel düzeyde yaşatmaya devam etmektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, Antik Yunan ve Roma'daki elçilik kurumu ve diplomatik ilkeler incelenmiş, her iki medeniyetin diplomasi anlayışının nasıl şekillendiği ve günümüz diplomasi sistemlerine nasıl bir miras bıraktığı üzerinde durulmuştur. Elçilik ve diplomatik temsil, bu toplumlar arasında yalnızca devletlerarası ilişkilerin düzenlenmesinde değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel yapılarının evriminde de önemli bir rol oynamıştır. Antik Yunan ve Roma'da gelişen diplomatik sistemler, günümüzün diplomasi anlayışına zengin bir tarihsel altyapı sunmuş ve modern diplomasi kuralları ile uygulamalarını doğrudan etkilemiştir.

Antik Yunan'da, şehir devletlerinin bağımsızlığı ve birbirleriyle olan ilişkileri, diplomatik temsilin daha çok karşılıklı anlayış ve işbirliğine dayalı bir şekilde yürütülmesini gerektirmiştir. Yunanlılar, diplomatik temsil için “proxenos” gibi figürleri kullanarak, birbirlerinin çıkarlarını koruma ve anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözme amacını gütmüşlerdir. Yunan diplomatisinde, elçilerin görevleri genellikle barış ve savaş durumlarında arabuluculuk yapma, ticarî ilişkileri düzenleme ve stratejik anlaşmalar yapma gibi önemli fonksiyonlarla sınırlıydı. Bu erken dönem diplomatik pratikleri, bugünkü diplomatik protokollerin ve elçilik görevlerinin temellerini atmıştır.

Roma İmparatorluğu'nda ise diplomasi daha karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Roma'nın, askeri zaferlerin ötesinde, diplomatik ilişkiler aracılığıyla da egemenliğini pekiştirmesi, diplomatik temsilin kurumsal bir niteliğe bürünmesine yol açmıştır. Roma elçileri, yalnızca temsilci değil, aynı zamanda Roma'nın dış politikalarını yönlendiren ve stratejik hedeflerini gerçekleştiren birer aracı olarak görev yapmışlardır. Roma'nın diplomatik temsil anlayışındaki ana unsur, askeri üstünlükten faydalanarak müzakerelerde üstünlük sağlamak ve Roma'nın siyasi, askeri ve ticari hedeflerine ulaşmaktır. Bu strateji, modern diplomatik ilişkilerde hâlâ geçerliliğini koruyan bir yaklaşım olarak kabul edilebilir.

Antik Yunan ve Roma'da, elçilerin güvenliği ve dokunulmazlıkları önemli bir yer tutmuştur. Elçilere sağlanan güvenlik, onların sadece fiziksel olarak korunmalarını değil, aynı zamanda bulundukları ülkede bağımsız ve özgür bir şekilde görev yapmalarını da garanti etmiştir. Elçilerin dokunulmazlıkları, onlara dini bir statü atfedilmesine yol açmış ve bir devletin egemenliğinin uluslararası alanda tanınmasında elçilik misyonunun ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, diplomatik dokunulmazlık ve güvenlik ilkelerinin temelleri, Roma ve Yunan'dan devralınarak günümüzde modern diplomatik ilişkilerde önemli bir yer tutmaktadır.

Roma İmparatorluğu'ndaki diplomatik temsil anlayışı, yalnızca savaş veya barış anlaşmalarının imzalanmasından ibaret olmayıp, aynı zamanda askeri ve ekonomik stratejilerin yürütülmesinde de önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Roma elçilerinin görevleri, barışın korunması, esir takası, ticari anlaşmaların düzenlenmesi ve devletlerarası ilişkilerin sürdürülmesinin yanı sıra, Roma'nın askeri hegemonyasını pekiştirme ve

genişletme amacını da gütmüştür. Bu yaklaşım, günümüz diplomatik ilişkilerinde de ulusal çıkarların korunmasında stratejik diplomasi anlayışını yansıtmaktadır.

Antik Yunan ve Roma'da diplomatik ilişkilerin organizasyonu ve elçilerin yetkileri, sadece birer temsilci olmanın ötesine geçerek, diplomatların bağımsızlık ve yetki sahibi olmasını sağlamıştır. Bu durum, günümüzdeki diplomatların da sahip oldukları geniş yetkilerle örtüşmektedir. Elçilerin, bulundukları ülkede gelişmeleri gözlemleyip raporlama, ulusal çıkarları savunma ve uluslararası ilişkileri geliştirme gibi çok yönlü sorumlulukları, diplomasi pratiğinin modern çağda daha karmaşık bir hal almasına zemin hazırlamıştır.

Antik Yunan ve Roma'daki diplomatik ilkeler, günümüz diplomasi anlayışını şekillendiren ve devamlılığını sağlayan önemli bir miras bırakmıştır. Elçilik misyonunun yalnızca bir temsilci gönderme sürecinden, uluslararası ilişkilerde aktif bir stratejik araç kullanma noktasına evrilmesi, bu medeniyetlerin diplomasiye kattığı en önemli yeniliklerden biridir. Antik diplomasi anlayışının en önemli mirası, devletlerarası ilişkilerde uzlaşı, güvenlik ve saygınlık gibi değerlerin bugünkü diplomatik uygulamalara nasıl entegre olduğu ve hala bu ilkelerin geçerliliğini koruduğudur.

Modern diplomasi, elçilerin görevleri, yetkileri ve diplomatik ilişkilerdeki rolü bakımından, Antik Yunan ve Roma'nın geliştirdiği ilkeler üzerine inşa edilmiştir. Diplomatik misyonlar, sadece siyasi temsilcilik değil, aynı zamanda stratejik analiz yapma, kültürel etkileşimde bulunma ve ulusal çıkarları savunma gibi daha geniş sorumluluklar üstlenmektedir. Bu da, Antik Yunan ve Roma'nın diplomatik mirasının, günümüzün çok taraflı ve karmaşık uluslararası ilişkiler ağında nasıl bir temel oluşturduğunu göstermektedir.

Çalışma Antik Yunan ve Roma uygarlıklarında elçilik kurumunun ve diplomatik ilkelerin gelişimini incelemiş ve bu yapıların modern diplomasi anlayışına olan etkilerini değerlendirmiştir. Çalışma boyunca ulaşılan temel bulgular ve çıkarımlar řu şekilde özetlenebilir:

- Elçiliğin Diplomatik ve Siyasal İşlevi, s. Antik Yunan'da diplomasi daha çok şehir devletleri arası uzlaşma, müzakere ve ticaretin geliştirilmesi temelli yürütülürken;

Roma’da elçilik misyonu, güçlü bir dış politika aracı olarak kullanılmış, çoğunlukla askeri ve siyasi üstünlüğü pekiştirme amacına hizmet etmiştir.

- Elçilerin Statüsü ve Güvenliği, s. Antik Yunan’da elçilerin güvenliği daha çok ahlaki normlara ve toplumsal onaya dayanırken; Roma’da bu güvenlik yazılı hukuk kurallarıyla korunmuş, elçiye yapılan saldırılar savaş nedeni sayılmıştır. Bu durum, modern uluslararası hukukta elçilerin dokunulmazlıklarının temelini oluşturmuştur.
- Diplomatik Temsilin Niteliği, s. Yunan ve Roma elçileri sadece haberci değil, aynı zamanda temsil ettikleri devletin kimliğini, gücünü ve diplomatik duruşunu sergileyen stratejik aktörlerdi. Modern diplomasi pratiklerinde görülen "temsilci olarak büyükelçi" anlayışı bu tarihsel temellere dayanmaktadır.
- Kurumsallaşma ve Süreklilik, s. Roma’da diplomatik temsilin senato, hukuk ve askeri yapılarla bütünleşmesi, elçilik kurumunun daha kurumsal ve sürekliliği olan bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Bu miras, günümüz devletlerinin dış ilişkilerdeki kurumsal diplomasi anlayışının da temelidir.
- Günümüze Yansıyan Etkiler, s. Modern uluslararası ilişkilerde hâlâ geçerliliğini koruyan temsil, güvenlik, dokunulmazlık ve yetki gibi unsurların kökeni Antik Çağ’daki diplomatik yapı ve uygulamalara dayanmaktadır. Özellikle günümüzde yaşanan diplomatik krizlerde geçmişteki normların hâlâ referans alınması, bu sürekliliği ve etkisini kanıtlamaktadır.

Antik Yunan ve Roma’daki diplomatik pratikler, yalnızca tarihsel değer taşımamakta; aynı zamanda günümüz diplomasisinin teorik temellerini ve pratik uygulamalarını şekillendiren esas kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle elçilik kurumu, sadece bir temsil biçimi değil, aynı zamanda uluslararası sistemin tarihsel sürekliliğini sağlayan temel yapılardan biridir.

KAYNAKÇA

Ahmetbeyoğlu, A. (2001). Avrupa Hun İmparatorluğu. (*No Title*).

Aksan, V. H. (2007). *Ottoman Wars 1700–1870: An Empire Besieged*. Pearson Education.

Ambrose, S. E. (1990). *Rise to Globalism: American Foreign Policy Since 1938* (6th ed.). Penguin Books.

Anderson, M. S. (1993). *The Rise of Modern Diplomacy, 1450–1919*. Longman.

Avunan, S. (2016) *Nizamülmülkün yönetim anlayışı* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ayyıldız, N. (2008). II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri. İstanbul, s. Doğu Kütüphanesi, 187

Beal, R. (1992). *The Organisation of the Hittite Military*. Heidelberg: Universitätsverlag.

Beckman, G., (1999). Hittite diplomatic texts. 2nd ed. ed. by Harry A. Hoffner. Atlanta : Scholars Press.

Bellamy, A. J. (2006) .*Just wars, from Cicero to Iraq*. Cambridge, s. Cambridge Polity Press.

Bely, L. (2009). *La société des princes: XIXe siècle*. Presses Universitaires de France.

Berridge, G. R. (2001). *Diplomacy: Theory and Practice*. Palgrave Macmillan.

Berridge, G. R. (2005). *Diplomacy: Theory and Practice* (3rd ed.). Palgrave Macmillan.

Berridge, G. R. (2015). *Diplomacy, s. Theory and Practice* (5th ed.). Palgrave Macmillan.

Bianchi, A. (2013). *Diplomatic and Consular Law*. Oxford University Press.

Black, J. (2010). *A History of Diplomacy*. Reaktion Books.

Briant, P. (2002). *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*. Eisenbrauns.

Brouwer, D. (2005). *Roman Diplomacy in the Ancient World*. Oxford University Press.

Brownlie, I. (2003). *Principles of Public International Law*. Oxford University Press.

Bryce, T. (2005). *The Kingdom of the Hittites*. Oxford University Press.

Burkert, W. (1985). *Greek Religion*. Harvard University Press.

Burton, P. J. (2018). Roman diplomacy. *The Encyclopedia of Diplomacy*, 1- 10.

Bury, J. B. (1905). *A History of the Roman Empire*. Macmillan.

Cambell, B. (2013). Roma dünyasında diplomasi. (Çev. R. Özman). *The history scholl*, 14, 201-224.

Cartledge, P. (1998). Sparta and Lakonia, s. *A Regional History 1300–362 BC*. New York, s. Routledge.

Charpin, D. (2010). *Writing, Law, and Kingship in Old Babylonian Mesopotamia*. University of Chicago Press.

Cicero, M. T. (2008). *De Officiis* (W. Miller, Trans.). Harvard University Press. (Original work published 44 BCE)

Cohen, P. A. (2001). Remembering and forgetting national humiliation in twentieth-century China. *Twentieth-Century China*, 27(2), 1-39.

Cohen, R. (2001). *Negotiating Across Cultures*, s. *International Communication in an Interdependent World*. United States Institute of Peace Press.

Crawford, J. (2012). *Brownlie's Principles of Public International Law*. Oxford University Press.

Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. Figueroa Press.

Çelbican, Ö. (1993). Roma egemenliği, s. Yurttaşlık ve kölelik. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 299- 312.

Çelebican, K. Ö. (2004). *Roma hukuku*. Ankara, s. Yetkin Kitabevi.

Çelebican, K. Ö. (2015). *Roma eşya hukuku*. Ankara, s. Turhan Kitabevi.

Çelebican, K. Ö. (2015). *Roma hukuku*. Ankara, s. Yetkin Kitabevi.

Daban, C. (2017). Turgut Özal dönemi türkiye dış politikası. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33), 77-96.

Denza, E. (2016). *Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations* (4th ed.). Oxford University Press.

Donner, F. M. (2010). *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Harvard University Press.

Dönmez, A. (2006). İngiliz-Rus Nüfuz Çekişmesi Ortasında İstenmeyen Bir Osmanlı Elçisi, s. Mehmed Namık Paşa (1834-1835). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 39(1), 81-105.

Dusinberre, E. R. M. (2003). *Aspects of Empire in Achaemenid Sardis*. Cambridge University Press.

Ehrenberg, A. S. C. (1962). Some questions about factor analysis. *Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)*, 12(3), 191-208.

El-Hibri, T. (2010). *Parable and Politics in Early Islamic History*. Columbia University Press.

Emiroğlu, H. (2007). *Kavimler hukuku*. İstanbul, s. Değişim Yayınları.

Ergüven, N. S. (2016). Uluslararası hukukun tarihsel boyutuyla diplomasiinin kurumsal

Fıġlalı, E. R. (1993). Haricîliġin doġuşuna tesir eden bazı sebepler. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi*, 20(1-4), 219-248.

Findley, C. V. (1980). *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire: The Sublime Porte, 1789–1922*. Princeton University Press.

Finley, M. I. (1981). *Politics in the Ancient World*. Cambridge University Press.

Franke, P. R. (2008). Prrhus. *The Cambridge Ancient History*, 7 (2), 456- 484.

Freeman, C. (2003). *Mısır Yunan ve Roma Antik Akdeniz uygarlıkları*. (Çev. S. K. Angı). Ankara, s. Dost Kitapevi Yayınları.

Freeman, C. (1997). *The Closing of the Western Mind: The Rise of Faith and the Fall of Reason*. Vintage.

G. E. M. de Ste. Croix (2004). *The Origins of the Peloponnesian War*. Norton & Company.

George, A. I. (1991). *Forceful Persuasion, s. Coercive diplomacy as an alternative to war*. Washington, s. United States Institute of PeacePeace.

Hall, J. M. (1997). *Ethnic Identity in Greek Antiquity*. Cambridge, s. Cambridge University Press.

Hamilton, K. & Langhorne, R. (2011). *The Practice of Diplomacy, s. Its Evolution, Theory and Administration*. Routledge.

Hamilton, K., & Langhorne, R. (1995). *The practice of diplomacy, s. its evolution, theory and administration*. Routledge.

Hamilton, K., & Langhorne, R. (2011). *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration*. Routledge.

Hanioġlu, M. Ş. (2008). *A Brief History of the Late Ottoman Empire*. Princeton University Press.

Hansen, M. H. (1991). *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes*. University of Oklahoma Press.

Haywood, R. M. (1933). *Studies on Scipio Africanus*. Baltimore, s. John Hopkins University Press.

Hermann, A. P. (1981). *The Proxenos in Classical Athens*. Franz Steiner Verlag.

Herodotos. (2003). *Histories* (R. Waterfield, Trans.). Oxford University Press.

Hocking, B. (2005). *Multistakeholder Diplomacy: Challenges and Opportunities*. DiploFoundation.

Hocking, B. (2013). *The Ministry of Foreign Affairs and the National Diplomatic System*. In *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford University Press.

Hornblower, S. (1991). *The Greek World, 479–323 BC*. Routledge.

Hornblower, S. (2003). *The Greek World 479–323 BC*. London, s. Routledge.

Inalcık, H. (2000). *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300–1600* (N. Itzkowitz & C. Imber, Trans.). Phoenix.

İskit, T. (2015). *Diplomasi, tarihi, teorisi, kurumları ve uygulaması*. (5.bs.). İstanbul, s. Bilgi Üniversitesi.

İskit, T. (2017). *Diplomasi, tarihi, teorisi, kurumları ve uygulaması*. (6.bs.). İstanbul, s. Bilgi Üniversitesi.

İskit, T. (2018). *Diplomasi, tarihi, teorisi, kurumları ve uygulaması*. (7.bs.). İstanbul, s. Bilgi Üniversitesi.

Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk Milli Kültürü*. (On Beşinci Basım). Ankara, s. Ötüken Neşriyat,.7

Kallet, L. (2002). *Money and the Corrosion of Power*, s. *The Athens' Imperialism and*

Diplomacy. Cambridge University Press.

Kantemir, D. (2005). Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi I- II. (Altıncı Baskı). (Çev. Ö. Çobanoğlu). İstanbul, s. Cumhuriyet Kitapları..

Kazhdan, A. (Ed.). (1991). *The Oxford Dictionary of Byzantium*. Oxford University Press.

Kennedy, H. (2004). *The Prophet and the Age of the Caliphates: The Islamic Near East from the 6th to the 11th Century* (2nd ed.). Pearson.

Khadduri, M. (1948). *War and Peace in the Law of Islam*. Johns Hopkins University Press.

Kinzer, S. (2003). *All the Shah's Men, s. An American Coup and the Roots of Middle East Terror*. Wiley.

Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. Simon & Schuster.

Koçak, K. (2011). Eski Türklerde Devlet Gelenekleri ve Törenleri (Tarih Öncesi Devirlerden Türklerin İslam Dini Medeniyetine Girişine Kadar). Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.

Kodaman, T., Akçay, E. Y. (2010) “Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye’ye Bıraktığı Miras”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22. 75-92.

Kurat, A. N. (1951). Prut Seferi ve Barışı 1123 (1711),I. Ankara, s. TTK Basımevi.

Kurat, A. N. (1992). IV.-XIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, (İkinci Baskı) Ankara, s. Murat Kitabevi Yayınları, 61-62.

Kurbaliya, J., & Höne, K. (2021). The Era of Digital Foreign Policy, s. Comprehensive Approaches to Digitalisation. Política Internacional, 130, 5-6.

Lewis, D. M. (2007). *The Origins of Christian Violence*. Cambridge, s. Cambridge University Press.

Lintott, A. (1999). *The Constitution of the Roman Republic*. Oxford University Press.

Machiavelli, N. (2005). *The Prince* (P. Bondanella, Trans.). Oxford University Press. (Original work published 1532)

Manor, I. (2019). *The Digitalization of Public Diplomacy*. Palgrave Macmillan.

Mattingly, D. J. (2006). *Imperialism, Power, and Identity, s. Experiencing the Roman Empire*. Princeton University Press.

Mattingly, G. (1955). *Renaissance Diplomacy*. Dover Publications.

Mattingly, H. (1937). The Roman 'Virtues'. *The Harvard The ological Review*, 30(2)

Mattingly, H. (1997). *Roman Imperial Civilization*. Taylor & Francis.

Mazower, M. (2009). *No Enchanted Palace: The End of Empire and the Ideological Origins of the United Nations*. Princeton University Press.

Meiggs, R. (1982). *The Athenian Empire*. Oxford, s. Oxford University Press.

Melissen, J. (2005). *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Palgrave Macmillan.

Mikalson, J. D. (2003). Herodotus and religion in the Persian Wars. Univ of North Carolina Press.

Millar, F. (1988). Government and diplomacy in the roman empire during the first three centuries. *The International History Review*, 3, 345- 377.

Millar, F. (2002). *The Roman Republic in Political Thought*. University Press of New England.

Mosley, D. J. (1965, January). The size of embassies in ancient Greek diplomacy. In *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* (Vol. 96, pp. 255-266). Johns Hopkins University Press, American Philological Association.

Murray, J. (1898). *A Dictionary of Greek and Roman antiquities*(pp. 307). London. 307. (savaşla ilgili konu anlatmış)

Neumayer, E. (2008). *The Logic of Diplomatic Recognition: International Law and the Transformation of Diplomacy*. Cambridge University Press.

Nicholson, H. J. (2001). *The Knights Templar: A New History*. Sutton Publishing.

Nicolson, H. (1947). *The evolution of diplomatic method*. London, s. Cassel Publishers.

Nicolson, H. (1963). *Diplomacy*. Oxford University Press.

Nicolson, H. (1963). *The evolution of diplomatic method*. London, s. Cassel Publishers.

Nicolson, H. (1970). *The evolution of diplomatic method*. London, s. Cassel Publishers.

Nicolson, H. (2001). *The evolution of diplomatic method*. London, s. Cassel Publishers.

Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs.

Osiander, A. (2001). Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth. *International Organization*, 55(2), 251–287.

Ögel, B. (1981). *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi II*. Ankara, 71.

Phillipson, (1911), *The International Law and Custom of Ancient Greece and Rome*, vol I, Macmillan St. Martin's, 1911., s. 303).

Potyemkin, Vlademir-S. Bakruşin-A.Efimov, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, (Çev. Atilla Tokatlı), May yay, İstanbul 1977.

Potyemkin, Vlademir-S. Bakruşin-A.Efimov, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, (Çev. Atilla Tokatlı), May yay, İstanbul 2009.

Ramsay, W. (2000). *The Impact of Pax Romana on Diplomacy*. Harvard University Press.

Rhodes, P. J. (1993). *A History of the Classical Greek World: 478–323 BC*. Blackwell.

Riordan, S. (2003). *The New Diplomacy*. Polity Press.

Saray, M. (2005). “İdeal Bir Diplomatin Ortaya Çıkışı”. *Sosyal Siyasetler Konferansı Dergisi*, 1203.

Satow, E. (2009). *Satow's Diplomatic Practice* (6th ed., ed. I. Hamilton & R. Langhorne). Oxford University Press.

Schiller, A. A (1946). Bureaucracy and the Roman law. *The Jurist*, 5, 26- 48.

Schiller, A. A. (1978). *Roman law, s. Mechanism of development*. Newyork, s. Walter de Gruyter.

Schroeder, P. W. (1994). *The Transformation of European Politics, 1763–1848*. Oxford University Press.

Scullard, H.H. (2000). *A History Of The Roman world 753-146 BC*. London, s. Routledge.

Shepard, J. (2008). *Byzantine Diplomacy: The Role of the Imperial Court*. In J. Shepard & S. Franklin (Eds.), *Byzantine Diplomacy* (pp. 71–100). Ashgate.

Shepard, J., & Franklin, S. (1992). *Byzantine diplomacy*. Aldershot, s. Variorum.

Sherwin-White, A. N. (1973). *The Roman Citizenship*. Oxford University Press.

Sherwin-White, S. M. (1985). Ancient archives, s. the edict of Alexander to Priene, a reappraisal. *The Journal of Hellenic Studies*, 105, 69-89.

Sivrioğlu, U.T. , ve Yılmaz, M. E. (2017). İlk çağ uygarlıklarında diplomasi. *Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 179- 227.

Snyder, G. H. (1990). Alliance Theory, s. A Neorealist First Cut. *Journal of International Affairs*, 44 (1), 103- 124.

Stafford, E. (2000). *Worshipping Virtues, s. Personification and the Divine in Ancient Greece*. Classical Press of Wales.

Synder, J. (2011). *Religionand IR theory*. New York, s. Columbia University Press.

Trebilcock, J. (2008). *The Diplomacy of Ancient Rome*. Routledge.

Trebilcock, M. J. (2008). *Dealing with losers, s. The political economy of policy transitions*. Oxford University Press, USA.

Tuncer, H. (2006). *Küresel diplomasi*. Ankara, s. Ümit Yayıncılık.

Tuncer, H. (2009). *Diplomasinin evrimi- gizli diplomasiden küresel diplomasiye*. İstanbul, s. Kaynak Yayınları.

Tuncer, R. (1991). *Antik Yunan'da Diplomasi ve Uluslararası İlişkiler*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Vardan, N. (2012). “İslâm Öncesi Türk Kültüründe Elçi ve Elçilik Müessesesi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 46-53

Vienna Convention on Diplomatic Relations. (1961). United Nations Treaty Series, vol. 500, p. 95.

Westad, O. A. (2005). *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*. Cambridge University Press.

Yalçınkaya, H. (2008). *Savaş, uluslararası ilişkilerde güç kullanımı*. Ankara, s. İmge Kitabevi.

Yao, X. (2000). *An Introduction to Confucianism*. Cambridge University Press.

Yarlıgaş, E. (2021). *Antik Çağ'da Diplomasi ve Kutsal Kongreler*. İstanbul, s. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Yarlıgaş, M. (2021). Antik Yunan’da Diplomasi ve Temsil Biçimleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi.

Yeğengil, R. (1974). *Tahkim (L'Arbitrage)*. İstanbul, s. Cezaevi Matbaası.

Yılmaz, M. E. (2011). *Uluslararası hukukta saldırı suçu*. Ankara, s. Genelkurmay Başkanlığı Basımevi.

Yurdusev, A. N. (2004). *Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?*. Palgrave Macmillan.

Ziegler, K. (1994). *Die Bedeutung der Diplomatie im Alten Orient*. In M. Liverani (Ed.), *Akkadica: Diplomacy in the Ancient World* (pp. 15–26). Peeters.